آموزش خواندن (روش های مطالعه)

وخلاصه ای از برگزاری آزمون پرلز

به همراه راهبردهای نوین آموزشی

ویژه‌ی معلمان گرامی و اولیای عزیز

مولفان : دکتر محمد رضا سنگری – فاطمه صغری علیزاده

آموزش خواندن

(روش‌های مطالعه)

به همراه راهبردهای نوین آموزشی و خلاصه‌ای از برگزاری آزمون پرلز ۲۰۰۱

ویژه‌ی معلمان گرامی و اولیای عزیز

مولف : دکتر محمد رضا سنگری ـ فاطمه صغری علیزاده

انتشارات ابوعطا

سنگری، محمدرضا، ۱۳۲۲-
آموزش خواندن به همراه راهبردهای نوین آموزشی "ویژه ی معلمان گرامی و اولیای عزیز" / مولف محمد رضا سنگری، فاطمه صغری علیزاده. -- تهران: ابوعطا، ۱۳۸۴.
۹۵ ص.: جدول.
ISBN:964-8219-46-X

عنوان دیگر: روش های مطالعه - آموزش خواندن: به همراه راهبردهای نوین آموزشی "ویژه معلمان گرامی و اولیای عزیز".

فهرستنویسی براساس اطلاعات فیپا.
کتابنامه: ص. ۹۵؛ همچنین به صورت زیرنویس.
۱. خواندن (قبل از مدرسه). ۲. آموزش قبل از مدرسه. الف. علیزاده، فاطمه صغری، ۱۳۳۶-. ب. عنوان. ج. عنوان: روش های مطالعه - آموزش خواندن: به همراه راهبردهای نوین آموزشی "ویژه معلمان گرامی و اولیای عزیز".
۹س ۹خ/۵/LB۱۱۴۰ ۳۷۲/۴
کتابخانه ملی ایران ۹۴۷۹-۸۴م

■ ناشر:	ابوعطا
■ واحد پژوهش و برنامه‌ریزی کتاب های:	آموزشی
■ عنوان کتاب:	آموزش خواندن(روش‌های مطالعه)
■ برنامه ریزی و اجرا:	داریوش هفت برادران
■ مولف:	دکتر محمد رضا سنگری - فاطمه صغری علیزاده
■ طراحی جلد:	آتلیه‌ی طراحی ابوعطا
■ صفحه آرا:	آتلیه‌ی طراحی ابوعطا
■ آماده سازی و نظارت بر چاپ و توزیع:	ابوعطا
■ لیتوگرافی:	باختر
■ چاپخانه و صحافی:	نقش گستر
■ ناظر چاپ:	سید فرشاد احمد جواهری
■ نوبت چاپ:	چاپ اول تیرماه ۱۳۸۵ — چاپ هشتم ۸۷_۱۳۸۶
■ شمارگان:	۲۵۰۰ نسخه
■ شابک:	۹۶۴ - ۸۲۱۹ - ۴۶ - x — ISBN : 964 - 8219 - 46 -x
■ قیمت:	۱۴۰۰ تومان
■ نشانی:	تهران ـ خیابان انقلاب ـ خیابان ۱۲ فروردین ـ ساختمان ناشران ـ طبقه ۴
■ تلفن / نمابر:	(مرکز پخش) ۴۰-۶۶۴۸۵۹۳۷ (دفتر مرکزی) ۶۶۴۹۰۵۴۷_۶۶۹۵۰۹۵۳
■ صندوق پستی:	۱۳۱۴۵_۹۸۱
■ پایگاه اینترنتی / ایمیل:	www.Abooata.com

عنوان

مقدمه

امروزه همه می‌دانند که کودکان قبل از دبستان علاقه‌ی زیادی برای خواندن از خود نشان می‌دهند و از ورق زدن و مشاهده کردن کتاب‌ها و مجله‌ها و به ویژه از تصاویر آن‌ها لذت می‌برند و از این که بزرگ‌ترها برایشان کتاب بخوانند خوش‌حال می‌شوند و درباره‌ی واژه‌ها و نوشته‌ها سوال‌هایی مطرح می‌کنند . این موارد و شبیه آن‌ها می‌تواند نشانه‌هایی از آمادگی‌های کودک برای خواندن باشد که با تشویق و ترغیب کودکان و پاسخگویی به سوالات آنان می‌توان آموزش خواندن را آغاز کرد .

بدیهی است آموزش نباید با اجبار و فشار توام گردد ، چنان چه کودک آمادگی‌های لازم را از خود نشان نداد باید آموزش را به تعویق انداخت ، در غیر این صورت به شکست و ناکامی کودک منجر خواهد شد و میل به خواندن را در او کم خواهد کرد یا از بین خواهد برد ؛ چنین کودکی احساس سرخوردگی می‌کند در زمان مناسب هم پیشرفت لازم را نخواهد داشت .

خواندن و مطالعه در تعلیم و تربیت مقوله‌ی ساده‌ای نیست . به هرکس که بتواند حروف را با هم درست ترکیب کند و کلمه بخواند نمی‌توان گفت خواندن می‌داند . بارها برای آموزگاران پیش آمده است که کودک قصه‌ای از کتاب درسی را روان و خوب و با صدای بلند خوانده است ولی وقتی از او سوال کرده‌اند « از آن چه خواندی ، چه فهمیدی ؟ » قادر به جواب دادن نبوده است . این به معنای عدم درک خواندن و مطالعه‌ی صحیح است .

اگر خواهان تربیت دانش‌آموزانی خلاق ، متفکر ، مستقل و کنجکاو هستیم و اگر در پی کشف علل کاهش افت تحصیلی و ارتقای انگیزه‌ی پیشرفت تحصیلی در دانش آموزان ، باید جهت‌گیری برنامه ریزی درسی را از نظر محتوای درسی و شیوه‌های تدریس به سمت آموزش خلاق سوق دهیم و افزون بر آن ، شیوه‌ی ارزشیابی از یادگیری و پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان را از پاسخ مداری به سؤال مداری و از حافظه پروری به اندیشه سازی تغییر دهیم .

« در نظام‌های آموزشی فرآیندگرا تمرکز اصلی بر توسعه‌ی ذهنی و گسترش ظرفیت اندیشیدن است . در حالی که در نظام‌های آموزشی محصول گرا تمرکز اصلی بر تراکم مطالب ، حفظ معلومات و اطلاعات توسط دانش‌آموزان است . (۱)

(۱)- نگاه ، ویژه‌نامه ، هفته‌ی پژوهش سال ۸۳ صفحه‌ی ۱۱

بخش اول

خواندن

تعریف و اهمیت خواندن (سواد خواندن)

الف : تعریف خواندن (سواد خواندن)

خواندن ، ترجمه‌ی مستقیم نمادهای نوشتاری فکر یا گفتار است و حصول توانایی در این زمینه مستلزم کسب مهارت‌های زیر است .

۱ - بازشناسی حروف ، کلمه‌ها و جمله‌های زبان در یک نوشته .

۲ - درک معنای عناصر مذکور و کشف روابط معنایی موجود میان آن‌ها که در نهایت به درک پیام جمله و متن منجر می‌شود .

نابراین خواندن در حکم فرایند معناسازی از متن به حساب می‌آید .

کمبل (۲۰۰۱) سواد خواندن را توانایی درک و استفاده از نمادهای نوشتاری زبان می‌داند که توسط جامعه مورد درخواست قرار می‌گیرد و توسط فرد ارزش گذاشته می‌شود .

طف آبادی (۱۳۶۵) می‌گوید : یافته‌های پژوهشی درآمریکا و انگلستان بیانگر آن است که کودکان قتی در روزهای نخستین آموزش نتوانند در خواندن پیشرفت کنند ، در آینده به سرعت عقب ی‌مانند و در یادگیری دروس دیگر نیز با مشکل روبه‌رو می‌شوند .[۱]

خواندن مهارتی است که به وسیله‌ی آن می‌توان از مطالب نوشتنی کسب اطلاع کرد .

ین تعریف را به شکل کامل‌تری می‌توان چنین عرضه کرد . خواندن فرایند فعالی است که خواننده ، ز طریق آن به پیامی که درون نوشته موجود است پی‌می‌برد . خواننده مرتباً بر اساس آن چه قبلاً اد گرفته در پی کشف چیزهای تازه است . بدین ترتیب با بهره‌گیری از تجربیات پیشین و آن‌چه بلاً از زبان آموخته شده ، متن برای خواننده معنا می‌یابد و البته روشن است که قطعات نوشته یشتر از کلمات مجزا می‌توانند جمعی از معنا را به خواننده انتقال دهند .

سواد خواندن یکی‌از مهم‌ترین توانایی‌هایی‌است که‌دانش‌آموزان‌درطول یادگیری‌های خود درسال‌های ولیه‌ی دبستان کشف می‌کنند و در رشد هر کودک نقش حیاتی دارد . این توانایی اساس یادگیری ا در موضوعات دیگر نیز فراهم می‌سازد. هم‌چنین این توانایی می‌تواند برای خلاقیت ورشد فردی و جتماعی به کار رود.این توانایی کودکان را قادر می‌سازد که در جامعه‌ی خویش بتوانند به طور کامل شارکت داشته باشند .

سواد خواندن آن گونه که Pirls آن را تعریف نموده است ، عبارت است از :

توانایی درک و استفاده از اشکال نوشتاری زبان که جامعه آن را ضروری تشخیص داده و توسط

---

(۱) ماهانه‌ی پژوهش - شماره ۳۴ ، تیرماه ۱۳۸۳

فرد ارزش‌گذاری می‌شود . کودکان نو آموز می‌توانند از متون متفاوت معناهای مختلفی را دریابند . آن‌ها برای یادگیری ، مشارکت در جامعه و لذت می‌خوانند . »

در تعریف دیگر می‌توان گفت : خواندن فعالیتی است که در آن ، نمادها ، علامت‌ها و حروف ، به کلمه‌ها و جملاتی با معنای مشخص تبدیل می‌شوند . هدف نهایی از کسب توانایی خواندن ، رسیدن شخص به مرحله‌ای است که بتواند نوشته‌ای را بخواند ، آن را نقد و بررسی کند و در نهایت به نیازی از نیازهای خود پاسخ گوید .

انجمن بین‌المللی ارزشیابی تحصیلیIEA سواد خواندن را چنین تعریف کرده است :[۱] سواد خواندن یکی از مهم‌ترین توانایی‌هایی است که دانش‌آموزان در طول یادگیری های خود در سال‌های اولیه‌ی دبستان کسب می‌کنند. این توانایی در رشد عقلانی ، اجتماعی و عاطفی کودک نقش موثری دارد و توان یادگیری آن‌ها را در دیگر موضوعات نیز تقویت می‌کند .

تعریف دقیق پرلز از سواد خواندن عبارت است از : توانایی و مهارتی که کودکان را قادر می‌سازد که بتوانند به طور فعال و آگاهانه ، در جامعه مشارکت داشته باشند .

بر اساس مطالعه‌ی پرلز، توانایی فهم و به کارگیری اشکال زبانی مکتوب که از سوی جامعه تعیین و مقرر شده و یا از سوی افراد ارزش گذاری می‌شود سواد خواندن ، خوانده می‌شود .

ب : اهمیت خواندن

گسترش‌و پیشرفت علوم درقرن حاضرچنان‌سریع انجام شده است که« رنر »[۲] در سال ۱۹۶۴ اعلام داشته است ، ۹۰ درصد دانشجویان جهان در قید حیاتند و فقط مقاله‌هایی که در زمینه‌ی تحقیقات انتشار می‌یابد ۶۷۰۰۰ کلمه در دقیقه است . اگر چه ارائه‌ی این اطلاعات از طریق رسانه‌های غیر مکتوب و غیر چاپی روبه افزایش یافته و دنیای گسترده و وسیع تصویرهای تلویزیونی بر دنیای خط و چاپ سبقت گرفته است ، اما افراد بسیاری وجود دارند که بی صبرانه مشتاق و علاقه‌مند به مطالعه‌ی روزنامه‌ها و مطالب نوشتاری ، پس از برنامه‌های تلویزیونی می‌باشند تا بتوانند دنباله‌ی جریان‌ها را پی گیری کنند . طولانی شدن دوره‌های آموزش عمومی و اجباری ، ضرورت گذراندن مدارج تحصیلی برای کسب شغل ، اجرای امتحانات مشکل در مدرسه‌ها ، طی دوره‌های کارآموزی و... همه حاکی از آن است که امروزه زندگی را برای فرد ناخوانده مشکل نموده است . خواندن از جمله وسایل مهم فهمیدن در دنیای کنونی است . فرد می‌تواند نتیجه‌ی تحقیقات و مطالعات دیگران را که مدت‌ها به درازا کشیده شده است از طریق خواندن در مدت زمان کوتاهی فرا بگیرد . خوب خواندن از عوامل مهم پیشرفت و سرگرمی و لذت بردن و رفع خستگی است .

---

(۱) مجله‌ی رشد آموزش ابتدایی سال هفتم ، شماره‌ی هشت صفحه‌ی ۲۹

(۲) Rener (1964)

امروزه باید به کودکان خود خواندن را بیاموزیم تا فردا بتوانند بخوانند و یاد بگیرند . پژوهش‌های مختلف ثابت کرده است که یکی از عوامل مهم در ایجاد نابسامانی‌های اجتماعی مانند : بیکاری ، ترک تحصیل ، بزهکاری و حتی جرم و جنایت ، ناتوانی در خواندن است . بنابراین نکته‌ی مهم در امر خواندن توجه و تاکید برای فهمیدن می‌باشد نه صرفاً خواندنی که به صورت عادت در آمده است . حال که ضرورت خواندن مشهود شد ، لازم است تا مراد از آن را نیز با ارائه‌ی یک تعریف روشن سازیم . « خواندن عبارت است از درک مطالب نوشتاری و چاپی » .

« ویور » در سال ۱۹۸۰ پژوهشی را که توسط «هارست » در این زمینه انجام گردیده است چنین نقل می‌کند : سوالی از بچه‌ها پرسیده شد مبنی بر این که نظرتان در مورد خواندن و جریان یادگیری چیست ؟ عمده‌ترین پاسخ‌های کودکان به شرح زیر بود :

- خواندن عبارت است از ضبط اطلاعات کتب درسی .
- تلفظ حروف صدادار است .
- عبارت است از در کنار هم قرار دادن صداها .
- خواندن یادگیری لغات مشکل است .
- خواندن عبارت است از فکر کردن .

« هریس »و« سایپی »خواندن را چنین تعریف کرده‌اند : [۱] «خواندن ، تفسیر معنادار نمادهای کلامی نوشته شده و یا چاپ شده است. » خواندن تقریباً همیشه فعالیتی با معناست . خواندن ، چیزی بیش از تطبیق صداها یا نمادهای نوشته شده و یا چاپ شده بر یک صفحه است . خواندن فرایندی شناختی است که در آن دیدگاه‌های خواننده و فرایند خواندن ارتباط زیادی با مطلبی که بناست فرا گرفته شود پیدا می‌کند . خواندن مهارتی است که همه‌ی ما آن را عادی می‌شماریم ولی در واقع فرایندی پیچیده و عالی است که اجزای بسیار متفاوتی را در بر می‌گیرد .

« فرانک اسمیت » به عنوان اولین محقق ، خواندن را به « عنوان یک طرح مداخله‌ی مستقیم خواننده در متن » معرفی می‌کند . او خواندن را به عنوان روش کاهش مجهولات می‌داند که برای تحقق این امر از طریق خواندن ، چهار مرحله وجود دارد:«اطلاعات ترسیمی،اطلاعات آوایی(آواشناسی) ، اطلاعات ترکیبی و اطلاعات معنایی » .

محققانی که پیرامون راهبردها یا شیوه‌های خواندن بحث می‌کنند «خواندن » به عنوان یک فرایند واحد را نسبت به « خواندن » به منزله‌ی مهارت‌های مستقل بیشتر مورد تایید قرار داده‌اند . خواننده‌ی

(۱) روان شناسی آموزش خواندن : علی محمد ناعمی

موفق معمولاً یک سلسله روش‌ها (راهبردهای) نمونه انتخاب می‌کند و سپس حداقل اطلاعات دیداری مناسب با مطالب را برمی‌گزیند در نتیجه آن‌ها نیاز به همه‌ی علائم خاص ندارند .

آسیب‌شناسی خواندن

همه‌ی یادگیری‌ها نشانی از حافظه دارند . اگر ما تجربه‌هایمان را به کلی فراموش می‌کردیم ، نمی‌توانستیم چیزی یاد بگیریم و در این صورت ، زندگی ما مجموعه‌ای از تجربه‌های گذرا می‌شد که هیچ گونه پیوندی بین آن‌ها وجود نداشت و نمی‌توانستیم حتی از عهده‌ی یک مکالمه‌ی ساده هم برآییم (اتکنیسون و هیلگارد، ترجمه فارسی ۱۳۷۱) .از آن‌جا که حافظه برای یادگیری ضروری است بدیهی است که عملکرد نامناسب آن می‌تواند به اختلال یادگیری منجر شود . بسیاری از مشکلاتی که در خواندن وجود دارد، به کاستی‌های گوناگون حافظه ارتباط پیدا می‌کند . مثلاً ، شماری از کودکان نمی‌توانند آن‌چه را که تک‌تک حروف و ترتیب توالی آن‌ها از طریق دیدن به خاطر می‌سپرند ، حفظ کنند و نمی‌توانند از کلمه تصویری روشن در ذهن‌داشته باشند . کودکانی که مبتلا به نارسایی‌های حافظه شنیداری هستند ، از به یاد آوری صداهای حروف (خواه به صورت انفرادی ، خواه متوالی و در قالب کلمات) ناتوان می‌باشند. (والاس ولافلین ، ترجمه‌ی فارسی، ۱۳۷۶) با توجه به این‌که خواندن به طور نسبی بستگی به دیدار دارد ، خیلی از مردم معتقدند اختلالات دیداری علت ناتوانایی‌های یادگیری‌می‌باشد. کودکان با اختلالات دیداری در مشاهدات خود ، مشکلاتی در حرکت چشم‌هایشان برای دنبال کردن جملات از چپ به راست دارند. این مشکلات در چگونگی فرایند اطلاعات دیداری در مغز و چگونگی استفاده‌ی کودکان از چشم‌هایشان در کسب اطلاعات می‌باشند (کرک و همکاران ، ۱۹۹۸) .

تقریباً همه‌ی معلمان با دانش‌آموزانی روبه‌رو می‌شوند که نمی‌توانند بخوانند ؛ برخی از این دانش‌آموزان توانایی محدودی دارند و برخی آشفته ، ناراضی یا مقاوم به نظر می‌رسند ، ولی تعداد قابل توجهی از آن‌ها « ناتوان در یادگیری » (Learning disabled) ، « نارسا خوان » (dyslexic)، یا دارای « اختلال رشدی خواندن » (developmetal reading disorder) هستند (همیل و بارتل ، ترجمه فارسی۱۳۷۹) .

این گروه از کودکان ممکن است واژه‌های بسیاری را بدانند و به راحتی آن‌ها را درمکالمه به‌کار گیرند اما قادر به درک و شناسایی نشانه‌های نوشتاری یا چاپی نیستند . گاهی دشواری‌های خواندن این کودکان با مشکل هجی کردن همراه است ، بدین گونه که واژگان را خرد و آن‌ها را به تدریج تلفظ می‌نمایند یا واژگان با قاعده را بهتر از واژگان بی‌قاعده می‌خوانند .[1] این نوع نارسایی خوانی ،

(۱) مطالعه‌ی حافظه‌ی کوتاه مدت و بلند مدت از فاطمه نظام آبادی عاشوری

« نارسا خوانی سطحی » (surface dyslexia) یا « نارسا خوانی پیرامونی »(peripheral dyslexia) نامیده می‌شود که بر مراحل ابتدایی تحلیل بصری حروف واژگان تاثیر می‌گذارد . (الیس ویانگ ۱۹۹۷) . نارسا خوانان سطحی ، اغلب از عهده‌ی خواندن کلمات آغازین سطرها بر نمی‌آیند و در خواندن حروف آغازین کلمات منفرد اشتباه‌می‌کنند یا حروف اول را حذف و یا حرف دیگری را جایگزین آن می‌کنند . برخی دیگر کلمات را درست می‌خوانند ، ولی در نامیدن یک حرف مشکل دارند . گاهی حرف یک کلمه را به کلمه دیگر انتقال می‌دهند . برخی نیز کلمات را حرف به حرف می‌خوانند، گویی اولین بار است که کلمه را می‌بینند و گاه نیز کلمات را وارونه می‌خوانند . دسته‌ای از کودکان کلمات را می‌خوانند ، اما هنگام ارائه تصاویر مربوط به آن‌ها اشتباه می‌کنند . واژگان عینی و قابل تصور را بهتر از واژگان انتزاعی می‌خوانند و خطاهای بصری زیادی دارند . گاهی این خطاها به خطاهای معنایی تبدیل می‌شوند که « نارسا خوانی عمیق » (deep dyslexia) یا « نارساخوانی مرکزی » (central dyslexia) نامیده می‌شوند و فرایندهای عمیق‌تری هم چون تبدیل نویسه - واج و یا دستیابی معنایی را تحت تاثیر قرار می‌دهند (الیس ویانگ ۱۹۹۷). مشکلات حافظه بسیاری از کودکان مبتلا به ناتوانی‌های یادگیری ، از جمله نارسا خوان‌ها ، با فرایندهای دیداری یا شنیداری گوناگون پیوند دارد . مثلاً ممکن است مسایل حافظه شنیداری در توانایی به یادآوردن صداهای حروف و سپس ترکیب این صداها (برای ساختن کلمه) تاثیر بگذارند . هم‌چنین ، کودک مبتلا به نارسایی‌های حافظه‌ی دیداری در تشخیص حروف و کلمات خاص ناتوان می‌باشد (والاس ولافلین ، ترجمه فارسی ۱۳۷۶) . اختلال در فرایند شنوایی بر نگاهداری حافظه کوتاه مدت تاثیر می‌گذارد (شایگان ، ۱۳۷۹) .

فرایند شنوایی ضعیف ، زمان کافی جهت وارد شدن به حافظه‌ی کوتاه مدت را نمی‌دهد ، بنابراین مطالب به حافظه بلند مدت نیز منتقل نمی‌شوند (فرمند ، ۱۳۷۹) . این اختلال مرتبط با ناتوانی‌های یادگیری ، در حافظه معنایی ظاهر می‌شود و برکد گذاری ، فهرست کردن و به یاد آوری اطلاعاتی که شخص در فکر خود داشته است تاثیر می‌گذارد (شایگان ، ۱۳۷۹) .

با توجه به این که یکی از اساسی‌ترین روش‌های درمان و باز پروری کودکان نارسا خوان تقویت حافظه می‌باشد ، آگاهی از سطح عملکرد حافظه و نوع اختلال فعلی حافظه ضروری است . نتایج این تحقیق ، اهمیت حافظه را در دوران قبل از دبستان وآمادگی نشان می‌دهد و لذا می‌توان به این مراکز توصیه نمود تا به منظور تقویت حافظه‌ی کوتاه مدت و بلند مدت کودکان برنامه‌ریزی دقیق‌تری بکنند و در همان سنین اولیه‌ی آموزش ، کودکانی را که در عملکرد حافظه مشکل دارند شناسایی

نمایند . هم‌چنین می‌توان به مراکز اختلالات یادگیری پیشنهاد نمود که اولاً نوع نارسا خوانی را مشخص کنند و با توجه به نوع مشکل ، در کنار تقویت حافظه‌ی کوتاه مدت به تقویت حافظه‌ی بلند مدت این کودکان نیز بپردازند .[۱]

هدف‌های آموزش خواندن در دبستان

۱ - شناخت حروف و کلمه‌ها و درک معانی آن‌ها به منظور قادر شدن کودک برای خواندن و فهمیدن مطالب نوشتاری که برای وی تدوین شده اند .

۲ - پرورش قوه‌ی قضاوت صحیح در کودکان جهت استخراج مطالب از منابع مفید و تشخیص مطالب درست از نادرست .

۳ - ایجاد توانایی‌های مطلوب در خواندن مانند : بلندی یا کوتاهی صدا ، کندی و تندی خواندن ، نشان دادن حالات عاطفی نویسنده ، رعایت نشانه‌های دستوری ، تلفظ صحیح و لذت بردن از خواندن در جمع بدون اضطراب) .

۴ - ایجاد علاقه به‌خواندن انواع کتاب‌ها و مطالب نوشتاری برای پر کردن اوقات فراغت، رفع خستگی، لذت بردن و به دست آوردن مطالب مورد نیاز .

۵ - گسترش خزانه‌ی لغات .

۶ - پرورش قوای ذهنی چون تفکر و تخیل و ....

۷ - آشنایی با ویژگی‌های اجتماعی، فرهنگی، اخلاقی جامعه‌ی خویش و ایجاد قدرت سازگاری با آن .[۲]

الگوهای درک خواندن

به طور کلی ، سه نوع الگوی مشخص برای درک خواندن وجود دارد .

۱ - الگوهای داده محور

واژه ها ، همان گونه که در فرهنگ لغات و در تداعی با سایر واژه‌ها و فکرها قابل تعیین است ، معانی خاصی دارند . برای یادگیری هر متن خوانده شده صرفاً باید معانی واژه‌ها (و تداعی آن‌ها) را مشخص ساخت و آن‌ها را در نظم مناسبی که جمله تعیین می‌کند قرار داد . بر اساس این دیدگاه ابتدایی ، درک خواندن اساساً رمزگشایی است .

الگوهای درک خواندن که بررمزگشایی و رشته کردن معانی واژه‌ها تاکید دارند، الگوهای داده محورند. یکی از الگوهای داده محور که خوب طراحی شده است الگوی گاف (۱۹۷۳) است . در صفحه‌ی بعد الگوی گاف را هم چون نمونه‌ای از الگوهای درک خواندن بررسی خواهیم کرد .

---

(۱) مطالعه‌ی حافظه‌ی کوتاه مدت و بلند مدت از فاطمه نظام آبادی عاشوری

(۲) روانشناسی آموزش خواندن تألیف علی محمد ناعمی

الگوی گاف

چند تن از محققان که گاف هم جزو آن‌هاست ، از وسایل پیچیده‌ی ثبت حرکت چشم استفاده کردند تا حرکات چشم خوانندگان را در حالی که صفحه‌ای چاپی را می‌خوانند ثبت کنند . معمولاً حرکات چشم خوانندگان شامل رشته‌ای از توقف‌ها و شروع‌هاست . چشم‌ها بر یک نقطه از متن متمرکز یا ثابت می‌شود و سپس به نقطه‌ی دیگر حرکت می‌کند (این حرکت را تثبیت می‌نامند .) در زمان تثبیت ، دید خواننده فقط محدود به چند حرف است . چشم در زمان جهش اساساً کور است .

گاف نتایج مطالعات حرکات چشم را مبنای الگوی خود قرار داد . به نظر او ، خوانندگان « حرف به حرف و واژه به واژه در خواندن جمله پیش می‌روند » (۱۹۷۳) . فرایند خواندن با تثبیت چشم بر اولین بخش متن شروع و به دنبال آن یک جهش و یک تثبیت دوم انجام می‌گیرد و هم چنان تا پایان متن ادامه می‌یابد . گاف معتقد بود که هر تثبیت ۱۵ تا ۲۰ حرف را به انبار دیداری منتقل می‌سازد . وقتی اطلاعات در انبار دیداری قرار گرفت فرایندهای تطبیق آغاز می‌گردد و یک حرف یک حرف ، از راست به چپ (در فارسی) جلو می‌رود .گاف تخمین زد که تشخیص هرحرف حدود ۱۰ تا ۲۰ هزارم ثانیه طول می‌کشد. علاوه بر این ، گاف فرض کرد که اطلاعات حدود ۰/۲۵ ثانیه در انبار دیداری باقی می‌ماند و خوانندگان می‌توانند در هر ثانیه سه بار عمل تثبیت را انجام دهند . گاف بر اساس این فرضیات تخمین زد که خواندن با سرعتی برابر با ۳۰۰ واژه در هر دقیقه امکان پذیر است .

۲ - الگوهای مفهوم محور

الگوهای درک خواندن مفهوم محور تاکید خود را بر دانش قبلی می‌گذارند . به جای این که خواندن تحلیل مشروح و سلسه‌وار متن به منظور کسب معنا تلقی شود ، الگوهای مفهوم محور بر این فرض استوار است که انتظارات خوانندگان از متن و دانش قبلی ایشان درباره‌ی موضوع ، تعیین کننده‌ی فرایند درک است . در این دیدگاه ، خوانندگان از نمادهای مکتوب روی صفحه برای ساختن معنا استفاده می‌کنند .

همان‌طور که هیچ یک از الگوهای درک ، سراسر داده محور نیست ، هیچ الگویی نیز کاملاً نزولی نیست .آشکار است که باید بین آن چه مقصود نویسنده بوده است (معنایی که نویسنده ، با به کارگیری واژه‌های روی صفحه ، قصد انتقال آن را داشته است) و معنایی که خواننده ساخته است ارتباطی وجود داشته باشد . البته ، الگوها از نظر تاکید متفاوتند . یکی از الگوهایی که بر پردازش مفهوم محور تاکید فراوان دارد الگوی گودمن است .

الگوی گودمن

بر عکس الگوی گاف که بر تحلیل حرکات چشم در حین خواندن استوار است ، الگوی گودمن بر مشاهده‌ی اشتباهات کودکان به هنگام خواندن شفاهی استوار است . تحقیقات اصلی گودمن در موقعیت‌های طبیعی (مانند کلاس درس) انجام گرفت که در آن از کودکان خواستند داستان‌هایی را با صدای بلند بخوانند . گودمن داستان‌هایی را انتخاب کرد که تا حدی برای کودکان دشوار بود و هم‌چنان که آن‌ها می‌خواندند به آن‌ها گوش داد . تحلیل گودمن از نوع اشتباهاتی که کودکان مرتکب می‌شدند ، نشان داد که فرایندهایی بر خواندن حاکم است که باعث می‌شود خوانندگان محتوای متن‌های بعدی را پیش‌بینی کنند . علاوه بر این ، گودمن معتقد بود هم‌چنان که خوانندگان در خواندن داستان پیش می‌روند از متن هم‌چون وسیله‌ای برای تایید درستی یا نادرستی پیش‌بینی‌های خود استفاده می‌کنند .

الگوی خواندن گودمن مدعی رشته‌ای از گام‌های ثابت نیست ، بلکه گودمن معتقد است که هم‌زمان و به طور تعاملی چهار دوره‌ی پردازش انجام می‌گیرد . به بیان گودمن ، این چهار دوره‌ی پردازش عبارتنداز نوری(دریافت درونداهای دیداری) ، ادراکی (تشخیص حروف و واژه)، نحوی (تشخیص ساختار متن) و معنایی (که در آن برای درونداد معنا ساخته می‌شود). هم زمان با وقتی که خواننده فرایند خواندن را آغاز می‌کند معنایی برای متن ساخته می‌شود . این معنا نوعی پیش بینی است که بر اساس آن درباره‌ی داده‌های آینده داوری می‌شود . اگر پیش بینی خواننده تایید شود ، خواندن ادامه می‌یابد و اطلاعات جدید معنای ساخته شده را تقویت می‌کند . اگر پیش‌بینی خواننده نادرست باشد ، خواننده ممکن است سرعت خود را بکاهد ، مجدداً بخواند یا برای ساختن معنایی درست‌تر در جست‌وجوی اطلاعات اضافی برآید .

الگوی گودمن چنین القا می‌کند که اشتباه یا برداشت غلط از نشانه‌ها در خواندن امری نسبتاً معمول است . اشتباه نتیجه‌ی خواندن ضعیف نیست ، بلکه ناشی از همان فرایند خوب خواندن است . برای مثال ، وقتی کودکان مطالب زیر را می‌خوانند : دروازه‌بان موضع گرفت و آماده‌ی دریافت ضربه‌ی پنالتی شد و با حرکتی حساب شده گل کاشت ، اغلب آن‌ها روی واژه‌ی آخر جمله‌ی دوم سکندری می‌خورند . البته ، علت چنین اشتباهی این است که بسیاری از کودکان از دانش خود درباره‌ی فوتبال استفاده می‌کنند تا برای جمله‌های بالا معنایی بسازند . آن‌ها انتظار دارند که واژه‌ی آخر جمله اصطلاحاتی از فوتبال هم چون دفع ، گرفتن یا به خارج از زمین فرستادن توپ یا مشابه آن باشد . تحقیقات گودمن درباره‌ی خطاها نیرومندترین پشتیبان عقیده‌ی او مبنی بر این است که معانی

ساخته شده بر خواندن حاکمیت دارند . گودمن مشاهده کرد که وقتی کودکان در خواندن شفاهی دچار اشتباه می‌شوند ، خود به خود اشتباهاتی را که در تضاد با معناست تصحیح می‌کنند . (معمولاً از طریق دوباره خوانی و تصحیح خود .) به هر حال ، وقتی کودکان اشتباهاتی مرتکب می‌شوند که برمعنا تاثیر ندارد ، به ندرت متوجه آن اشتباهات می‌شوند یا آن‌ها را تصحیح می‌کنند . آشکار است اگر واژه‌ای که کودک می‌خواند با معنایی که او از داستان ساخته است تطبیق کند اشتباه تلقی نمی گردد ، خواه واژه درست خوانده شده باشد و خواه نادرست . قوت الگوی گودمن در تاکید آن بر فرایندهای مفهوم محور است .

۳ - الگوی تعاملی خواندن

همان گونه که دیدیم اشکال الگوهای داده محور درک خواندن نارسایی آن‌ها در سنجش تاثیر دانش خوانندگان است . طرفداران الگوهای مفهوم محور مستقیماً به تاثیر دانش توجه دارند ، ولی گرایش آن‌ها به سوی بی‌ارزش دانستن فرایندهای داده محور در درک خواندن است . به دلیل کاستی‌های الگوهای داده محور و مفهوم محور ، چندین الگوی دیگر که در آن‌ها فرایندهای داده محور و مفهوم محور در تعامل‌اند ، پیشنهاد شده است (مانند آدامز و کالینز ۱۹۷۷ ، کینتش ۱۹۸۶ ، کینتش و وان دیج ۱۹۷۸ ، رامل هارت و مک کللند ۱۹۸۱) . یکی از الگوهای تعاملی که باعث تحقیقات و علایق کاربردی چشمگیری شده است الگوی جاست و کارپنتر (۱۹۸۷) است .

الگوی جاست و کارپنتر

همانند الگوی داده محور گاف ، الگوی تعاملی جاست و کارپنتر برای درک خواندن نیز بر حرکات چشم استوار است . البته ، بر خلاف گاف ، جاست و کارپنتر مجموعه‌ای از فرایندهای بسیار تعاملی را پیشنهاد می‌کنند که بر اساس آن مواد محرک (متن) و پایگاه دانشی (خواننده) با یک‌دیگر تعامل می‌کنند تا به معنایی ساخته شده بینجامد.

جاست و کارپنتر فرایندهایی را در سطح تطبیق الگو ، حافظه‌ی کاری و حافظه‌ی دراز مدت پیشنهاد کرده‌اند . این فرایندها به صورت متوالی نیستند . بلکه با یک‌دیگر تعامل دارند .

درک خواندن از اولین تثبیت که محرک دیداری وارد انبار دیداری می‌گردد ، شروع می‌شود . بر خلاف گاف که مدعی تعداد ثابتی از حروف در انبار دیداری بود ، به نظر جاست و کارپنتر مقدار درونداد به چندین تفاوت فردی - توانایی خواندن ، اطلاع از حوزه‌ی مطالعه و هدف خواننده بستگی دارد .

وقتی درونداد دیداری به انبار دیداری رسید ، گام بعدی استخراج مشخصات ظاهری واژه‌هاست . این فرایند بیشتر برداده استوار است ، ولی با دانش خواندن و زمینه‌ی تعامل دارد . برای مثال : حرف H

در CHT و در THE، h خوانده می‌شود ، آن‌گاه معنا نسبت داده می‌شود . گرچه ممکن است پیش‌بینی معنا از قبل انجام گیرد و استخراج مشخصات ظاهری را نیز هدایت کند . برای مثال اغلب افراد وقتی با این جمله روبه رو می‌شوند که سارا سیب سرخ را خ مهرد، به جای حروف ناخوانا خورد می‌خوانند. به هر حال ، وقتی همین شکل ناخوانا در جمله‌ی زیر ظاهر شود که زد و خ مهرد اجتناب ناپذیر بود ، معنای متفاوتی استخراج می‌گردد . زمینه‌ی واژه‌ها ما را به استخراج مشخصات ظاهری آن‌ها راهنمایی می‌کند . البته اسناد معنا به یک واژه بستگی به استخراج مشخصات ظاهری آن واژه ، حافظه‌ی دراز مدت خواننده برای واژه‌ها و حافظه‌ی خواننده درباره‌ی معانی ساخته شده برای متن موجود دارد . بر خلاف برخی دیگر از الگوهای تعاملی ، جاست و کارپنتر مدعی‌اند که خواننده تقریباً هر یک از واژه‌های متن را می‌خواند و دایماً معنای واژه‌های جدید را با معنای ساخته شده‌ای که در حافظه‌ی خویش دارد ترکیب و یک پارچه می‌کند . اگر جمله کامل شده باشد ، خواننده معنای جمله را در ساخت کلی معنا درون‌سازی می‌کند .

الگوی جاست و کارپنتر توازنی بین فرایندهای داده محور و مفهوم محور پدید می‌آورد . در الگوی آن‌ها نیز ، مانند الگوی گاف ، مجموعه‌ای از فرایندهای نسبتاً خودکار بر اساس درونداد توصیف شده است . البته ، هر یک از این فرایندها با معنای ساخته شده و دانش عمومی خواننده تعامل دارد . الگوی جاست و کارپنتر ، همانند الگوی گودمن بر پیش‌بینی تاکید دارد . ولی این پیش‌بینی تحت تاثیر مداوم تصمیماتی است که بر اساس تعامل درونداد و دانش خواندن اتخاذ می‌گردد .

روش‌های آموزش خواندن

معلمی که در آموزش خواندن مهارت دارد ، برای تدریس خواندن به کودکان بر چند لایه از دانش آن‌ها تکیه دارد . به همین ترتیب ، اهداف کلی معلمان باید وسیع القاعده و بر چندین جنبه از خواندن متمرکز باشد.مثلاً ، گاف و هنری (۱۹۸۶) چهار حوزه‌ی وسیع مهم را در خواندن مشخص ساخته‌اند:

۱ - رمزگشایی : ترجمه‌ی واژه‌های مکتوب به تلفظ معادل آن‌ها

۲ - واژگان : اسناد معنا به واژه‌ها و فعال سازی شبکه‌ای از تداعی‌ها

۳ - درک جمله و بند : واحدهای متن باید « مناسب » نقش‌های کارکردی آن‌ها باشد (مانند مسند و مسندالیه جمله و جمله‌ی عنوان)

۴ - درک متن : متن کامل باید هم‌چون هستی مستقل -مثلاً ، « گزارش » (روایت)، توضیح و گفتار- درک شود .[۱]

در برنامه‌ی درسی سنجیده برای آموزش خواندن هر یک از این ابعاد حتماً در نظر گرفته می‌شود ، اما

(۱) روان‌شناسی شناختی برای معلمان ، ترجمه علینقی خرازی

معمولاً تاریخ آموزش خواندن حاکی از توجه متوازن به همه‌ی ابعاد فرایند یادگیری خواندن نیست. به جای آن، طرفداران روش‌های مختلف گاه با شوری که به تعصب مذهبی نزدیک می‌شود، غالباً روش‌هایی مانند «روش‌آوایی نظامند» یا «انگاره پردازی» را ترویج داده‌اند (فلش، ۱۹۵۵). بعضی دیگر درست با همین شور و شوق «تاکید بر معنا» را ترجیح داده‌اند در طول سال‌ها، بحث‌های تند فراوانی درباره‌ی کارایی روش‌های مختلف وجود داشته است.

انتشار کتاب یادگیری خواندن؛ مناظره بزرگ، اثر جین چال (۱۹۶۷) رویدادی تاریخی در زمینه‌ی این مباحثات بود. او روش‌های خواندن را به دو طبقه‌ی وسیع تقسیم کرد، تاکید بر رمز و تاکید بر معنا. روش اول اشاره به رهیافت‌هایی داشت که تاکید اصلی را بر رمز گشایی، یاگیری رابطه‌ی بین آواها و حروف می‌گذارد. برجسته‌ترین روش تاکید بر رمز روش آوایی بود که بر یادگیری رابطه‌ی ابتدایی حرف - آوا و قواعد تلفظ واژه‌ها تاکید داشت (ویور، ۱۹۸۸). در برابر روش‌های تاکید بر رمز، رهیافت‌های تاکید بر معنا وجود داشت که به قضاوت کال در فرایند آغاز به خواندن معنا را بر رمز گشایی ترجیح می‌داد. رهیافت «واژه‌ی دیداری» (که گاه آن را «ببین و بگو» می‌نامند) جزو طبقه‌ی روش‌های تاکید بر معناست که در آن بر نیاز کودکان به یادگیری حداقل تعداد محدودی از واژه‌های آشنا که بتوانند آن‌ها را با صرف دیدن بازشناسی کنند تاکید می‌شود. رهیافت دیگر از نوع تاکید بر معنا تجربه‌ی زبانی است. روش عمومی که در آن زبان شفاهی کودکان مانند گفتار روایی آن‌ها درباره‌ی تجارب و مشاهداتشان، املا و روی کاغذ نوشته می‌شود. سپس آن‌چه نوشته شده است مبنای خواندن قرار می‌گیرد. بدین‌ترتیب، در روش تجربه‌ی زبانی، مهارت‌های خواندن در بستر تجارب مستقیم خود کودک از زبان و جهان‌آموخته می‌شود.

خلاصه این که آموزش خواندن کاری بسیاری پرتنوع و اغلب توام با احساسات است و باز نمون «مکاتب فلسفی» زیادی است که درباره‌ی بهترین نحوه‌ی آموزش خواندن وجود دارد. برخی از روش‌ها تاکید شدیدتری بر رمز گشایی دارند در حالی که بقیه بر معنای متن و استفاده از دانش زبانی و عمومی تاکید بیشتری می‌کنند. البته، در عمل اغلب اوقات آموزش خواندن تحت سلطه‌ی دیدگاه‌های بیشتر گزینشی مجموعه‌های خواندنی پایه بوده است. یعنی بسته‌های مواد خواندنی برای آموزش خواندن که شامل متن‌های هماهنگ، دفترچه‌ی راهنمای معلم و برگه‌های تکالیف دانش‌آموزان است. البته، از مجموعه‌های خواندنی پایه شدیداً انتقاد شده است. به ویژه از نظر عرضه‌ی دیدگاهی درباره‌ی خواندن که انسجام کمتری دارد، ساختار ضعیف و مواد خواندنی غیر جذاب و «فعالیت‌هایی تمرینی» بی روحی که خسته کننده است و برای کودکان چندان با معنانیست. به نظر

می‌رسد که فعالیت‌هایی به سمت بهبود کیفیت مواد خواندنی پایه و هم چنین تاکید بیشتر بر درک متن و « زبان یک پارچه » در حال انجام است - که آموزش خواندن را در زمینه‌ای محاط با نوشتن ، سخن گفتن و شنیدن عرضه می‌کند (ک . اس . گودمن ، ۱۹۸۶) . چنین تغییراتی از بعد نظری و عملی هر دو مناسب به نظر می‌آید .

یادگیری خواندن

یادگیری خواندن دستاورد شناختی و زبانی حیرت‌آوری است . به نظرمی‌رسد که خواندن رمزگشایی واژه به واژه باشد ، ولی در واقع فرایندی چند وجهی است که درآن همه‌ی ابعاد شناخت و زبان باید هماهنگ گردد (آر . سی . اندرسون ۱۹۸۵) . موفقیت خوانندگان نوآموز وابسته به چهار جنبه‌ی مهم از توانایی است - دانش ایشان از جهان اطراف ، توانایی آن ها در کاربرد و تحلیل زبان ، حافظه‌ی کوتاه مدت و دراز مدت ایشان و ظرفیت آن‌ها در تمرکز توجه . دانش جهانی درک را ممکن می‌سازد . دانش زبانی تطبیق نمادهای دیداری زبان مکتوب را با زبان شفاهی و آفرینش معنا عملی می‌کند . حافظه‌ی کوتاه مدت و دراز مدت ، در جریان پردازش متوالی دروندادها ، نگهداری آن‌ها در ذهن و پیوند آن‌ها با دانش موجود و ساختارهای زبانی ، فرایندهایی حساس و حیاتی‌اند . توجه نیز به همین نسبت مهم است و خوانندگان روبه رشد باید بیاموزند که بر ابعاد مناسب واژه‌ها، حروف ، جملات و متن تمرکز کنند تا خواندنی‌ها موثرتر خوانده شوند. زمانی گمان می‌رفت که یادگیری خواندن وابسته به « آمادگی یادگیری » است . دیدگاه جدیدتر آن است که سواد بر اثر تمامی آرایه‌ی تجارب زبانی آغازین کودک ایجاد می‌شود . بیشتر کودکان ، حتی در حالی که هنوز نمی‌توانند بخوانند ، درباره‌ی هدف خواندن و قراردادهای آن بسیار می‌دانند . برخی از کودکان می‌توانند نشانه‌های محیطی ، مانند علایم و نشان‌ها را « بخوانند » . البته ، خواندن واقعی نیاز به توجه به واژه و مشخصات متن دارد . با یادگیری خواندن ، بسیاری از کودکان از مرحله‌ای می‌گذرند که به نظر می‌رسد نخست بر نشانه‌های دیداری متن مانند شکل واژه‌ها تکیه دارند. البته، وقتی الفبا را یاد می‌گیرند، اغلب استفاده از نشانه‌های نیمه‌آوایی را که با اسامی حروف می‌آید شروع می‌کنند . سرانجام ، کودکان « کشف رمز » را آغاز می‌کنند - تا از کل دامنه‌ی نشانه‌های واجی عرضه شده با حروف و ترکیب حروف استفاده کنند . « کشف رمز » مهم است ، ولی تنها بخشی از یادگیری خواندن است . توانایی کامل در خواندن نیاز به توانش در چهار زمینه دارد : رمز گشایی حرف و واژه ، بازشناسی واژگان ، تطبیق نحوی و تحلیل مشخصات متن .[1] آموزش کار آمد خواندن باید بین همه‌ی این زمینه‌ها توازن برقرار سازد. روش‌های آموزش معمولاً همه‌ی این زمینه‌ها را در بر می‌گیرند ، ولی برخی از آن‌ها بر جنبه‌ای در برابر جنبه‌های

(۱) روان‌شناسی شناختی برای معلمان ، ترجمه علینقی خرازی

دیگر تاکید دارند . برخی ازروش‌ها بر پردازش صعودی تاکید می‌کنند و انتظار دارند که رمز گشایی واژه به معنا منجر گردد . بقیه بر معنا تاکید می‌کنند و انتظار دارند که تاکید بر معنای نزولی به رمز گشایی ماهرانه بینجامد . از آن جا که‌خواندن فرایندی تعاملی است و در برگیرنده‌ی پردازش‌های هم زمان در سطوح چندگانه‌ی زبان و شناخت است ، به هر حال احتمال نمی‌رود که شکل افراطی هر یک از این رهیافت‌ها موثر باشد . مسلم این است که‌فارغ از آن که کدام جنبه از خواندن مورد توجه باشد در هر برنامه‌ی کار آمد آموزش خواندن باید تاکید برخواندن، هم‌چون فرایندی با معنا ، رعایت شود .

خواندن برای یادگیری

تکالیف خواندنی از جمله مهم‌ترین راهبردهایی است که معلمان برای تحقق یادگیری‌های جدید به کار می‌برند. با شروع سال سوم، که اغلب دانش‌آموزان نخستین مهارت‌های خواندن را کسب کرده‌اند، تاکید خواندن از یادگیری خواندن به «خواندن برای یادگیری» منتقل می‌شود. برای مثال، ممکن است به دانش‌آموزان سال سوم مقاله‌ای کوتاه درباره‌ی یک موضوع داده شود تا حداقل بخشی از محتوای مقاله را فراگیرند و به خاطر بسپارند. هر چه دانش‌آموزان به بلوغ بیشتری نایل می‌آیند، تاکیدایشان برخواندن هم‌چون روش‌جدیدی برای یادگیری مطالب آشکارتر می‌گردد.از دانش‌آموزان سال نهم ممکن است انتظار رود که اصول اولیه‌ی هواشناسی را از یک کتاب درسی عمومی درباره‌ی علوم فراگیرند و ممکن است دانش‌آموزان سال دوازدهم موظف شوند که ۲۰ صفحه‌ی اول کتاب رویای نیمه شب تابستانی را قبل از بحث درباره‌ی آثار ساده‌تر شکسپیر بخوانند. بدون شک معلم این درس تکالیفی را برای خواندن به دانش‌آموزان داده است، در حالی که خودش مطالب متفاوتی را در کلاس تدریس کرده است. البته فرض بر این است که دانش‌آموزان محتوای این کتاب‌ها را از طریق خواندن فرا می‌گیرند.

یادگیری از طریق خواندن مطالب چندان حوزه‌ی مهمی در آموزش است که موجب آفرینش انبوهی از آثار تحقیقی شده است.[۱]

روش‌های خواندن متن (مطالعه)

امروزه خواندن و مطالعه منحصر به مشاغل خاصی نیست، تنها دانشمندان، استادان و معلمان نیستند که باید مطالعه کنند، بلکه ضرورت‌های منبعث از فلسفه‌ی تعلیم و تربیت جدید باعث شده است که خواندن کتاب‌های غیر درسی و اختصاصی وقت به مطالعه از لوازم اساسی و اجتناب ناپذیر زندگی همه‌ی انسان‌ها به شمار آید. طبیعی است برای گسترش امر خواندن در جامعه باید از دوران دبستان طریقه‌ی صحیح خواندن و روش‌های مطالعه را به دانش‌آموزان بیاموزیم و عادت مطالعه را در آنان تقویت نماییم. به همین سبب در این قسمت، جهت آشنایی خوانندگان با روش‌های خواندن مطالبی خواهیم آورد تا بتوانند با شناخت بیشتر از این روش‌ها، ضمن بالا بردن «دانش نظری» خود، از تلاش‌های آموزشی خویش به نحو مطلوب‌تری استفاده نمایند.[۲]

روش‌های خواندن که در دبستان کاربرد دارند عبارتند از :

۱ - خواندن با صدا

الف) خواندن خطابی

ب) هم خوانی

(۱) روان شناسی شناختی برای معلمان، ترجمه علینقی خرازی

(۲) روش تدریس زبان فارسی (دوره دبستان)، تالیف دکتر بهمن زندی

۲ - صامت خوانی (خواندن مستقل)

الف) خواندن اجمالی

ب) مطالعه سریع (تند خوانی)

ج) گروه خوانی (عبارت خوانی)

خواندن خطابی: در این نوع خواندن معمولاً معلم یا یک دانش‌آموز خطاب به دیگران متنی را می‌خواند و آنان ضمن گوش کردن ، به متن کتاب هم نگاه می‌کنند معمولاً در کلاس‌های اول تا سوم معلمان برای ارائه‌ی درس جدید از این نوع خواندن استفاده می‌کنند . معلمان باید هنگامی که دانش‌آموزی با صدای بلند و به صورت خطابی متنی را می‌خواند ، به طرز خواندن وی دقت کنند و اشکالات و اشتباهاتش را یادداشت نموده ، پس از پایان خواندن به وی گوشزد کنند .

هم خوانی : دراین نوع خواندن ، معلم یا دانش‌آموز متن را می‌خواند و دانش‌آموزان دیگر با صدای بلند آن را تکرار می‌کنند . این نوع خواندن بیشتر در کلاس اول کاربرد دارد و می‌تواند دانش‌آموزانی را که از خواندن خطابی انفرادی خجالت می‌کشند به خواندن انفرادی تشویق و ترغیب نماید . ولی معلمان باید توجه کنند که در استفاده از آن اعتدال رعایت شود ، چون خواندن یک مهارت فردی می‌باشد و بهتر است دانش‌آموزان را به صورت انفرادی به خواندن متن تشویق کنیم .

خواندن اجمالی : هدف از این نوع مطالعه دست‌یابی به نکته‌ها و مطالب مهم متن یا کتاب و کشف ساختار و مضمون کلی آن است . با خواندن اجمالی ، دانش‌آموز محتوای متن یا کتاب را به طور اجمالی (مجمل) ادارک می‌کند و با ساختار کتاب از قبیل واحدهای پیش از متن (صفحه‌ی عنوان ، صفحه‌ی شناسنامه ، پیشگفتار ، فهرست عناوین ، جداول و ...) آشنا می‌شود . سرعت تقریبی این نوع خواندن در حدود هزار تا چهار هزار کلمه در دقیقه است .

مطالعه‌ی اجمالی باعث می‌شود خواننده به توانایی‌هایی دست یابد :

الف) تعیین میزان اهمیت مطالب و طرح ریزی روش مناسب مطالعه‌ی متن یا کتاب ؛

ب) تخمین زدن مقدار مطالب و میزان دشواری آن برای زمان‌بندی مطالعه ؛

ج) کسب نظرگاه کلی از مطالب ، پیش از خواندن جزئیات ، برای افزایش میزان درک مطالب و انباشت و نگهداری آن‌ها در حافظه ؛

د) افزایش میزان دقت و تمرکز حواس از طریق افزایش میزان علاقه به مطلب .

باید به دانش‌آموزان آموخت که در خواندن اجمالی ، از جزئیات صرف نظر کنند و در جست و جوی نکات کلیدی ، ارزیابی ساختار و ترتیب مطلب و سبک نگارش متن ؛ رابطه پاراگراف‌ها ، جمله‌ها و

فصل‌های کتاب با هم ؛ عناوین اصلی و فرعی متن و نمودارها و تصاویر باشند . معلمان باید به دانش‌آموزان خود بیاموزند که در آغاز مطالعه‌ی هر کتاب ، مجله و یا هر متن دیگر ، نخست مرحله‌ی مطالعه‌ی اجمالی آن را انجام دهند .

مطالعه‌ی سریع (تند خوانی) : هدف از این نوع مطالعه کسب آشنایی کلی با مطالب متن یا کتاب از طریق مرور آن‌ها با سرعت فوق العاده زیاد است . سرعت تقریبی در مطالعه سریع ۱۵۰۰ تا ۲۰۰۰۰ کلمه در دقیقه است .

به نظر می‌رسد دانش‌آموزان پایه‌های اول تا سوم توانایی لازم برای این نوع خواندن را ندارند ؛ ولی از کلاس چهارم به بعد باید سعی شود این شیوه‌ی مطالعه را بیاموزند .

تند خوانی مستلزم حرکت منظم و همراه با آهنگ مناسب چشم با سرعت زیاد بر روی صفحات و هماهنگی ذهن با این حرکات است و دانش‌آموزان باید با تمرین زیاد با این نوع خواندن آشنا شوند .

گروه خوانی (عبارت‌خوانی) : بر خلاف پایه‌ی اول که ممکن است دانش‌آموزان هنگام خواندن ، متن را کلمه به کلمه یا حتی حرف به حرف بخوانند باید سعی شود در کلاس‌های دوم تا پنجم دبستان به « گروه‌خوانی » و سپس « جمله خوانی » مبادرت ورزند . سرعت تقریبی این نوع مطالعه بین ۳۰۰ تا ۱۰۰۰ کلمه در دقیقه است .

اهداف اصلی گروه خوانی افزایش سرعت مطالعه است . بنابراین دانش‌آموزان باید عادت کنند به جای خواندن کلمه‌ها به خواندن گروه‌ها و جمله‌ها بپردازند ؛ مثلاً به جای کلمه به کلمه خواندن گروه اسمی « پیامبر + بزرگ + اسلام » این عبارت را یک جا به صورت « پیامبر بزرگ اسلام » بخوانند.

فواید گروه‌خوانی

الف) افزایش سرعت مطالعه از طریق ترک عادت کلمه به کلمه خواندن ؛

ب) افزایش درک مطلب از طریق بازشناسی اندیشه‌های نویسنده ؛

ج) افزایش تمرکز حواس و لذت حاصل از مطالعه از طریق هماهنگسازی سرعت خواندن با سرعت فکر کردن .

لزوم تمرین روش گروه‌خوانی در درس فارسی . در روش گروه خوانی ، دانش‌آموز باید عادت کند به جای تمرکز چشم بر کلمه‌ها و توقف اضافی بر آن‌ها بر « گروه کلمات » تمرکز کند . از این راه ، او به جای درک معنای کلمه به کلمه‌ی متن به درک معنای کل جمله می‌پردازد .

معلمان باید با تمرین روش گروه‌خوانی در درس فارسی ، شاگردان خود را آماده کنند تا مطالب کتاب‌های فارسی وکتاب‌های دیگر را که به دستشان می‌رسد، با این روش مطالعه کنند.از این طریق از

خستگی مفرط آنان به هنگام خواندن ، که از عوامل بازدارنده‌ی علاقه‌مندی آنان به مطالعه است ، جلوگیری می‌شود .

خوانندگانی که گروه خوانی می‌کنند به هنگام مطالعه ، کمتر بازگشت می‌نمایند ، زیرا حرکت چشم آنان به علت این که در هر بار توقف به جای یک کلمه ، گروهی از کلمات را می‌بینند ، مطالعه‌ی آنان را با نحوه‌ی فکر کردن هماهنگ می‌سازد .

تعیین سرعت مطالعه

کشف سرعت خواندن ، انگیزه‌ای برای علاقه‌مندی دانش‌آموزان به مطالعه: از طریق زیر به دانش‌آموزان بیاموزید که سرعت خواندن خود را اندازه بگیرند . بدین وسیله ، هم آنان علاقه‌ی بیشتری به خواندن و مطالعه پیدا می‌کنند و هم این که سعی خواهند نمود سرعت مطالعه‌ی خود را افزایش دهند و این نیز باعث انجام عمل مطالعه خواهد شد که مطلوب نظر همه‌ی ما می‌باشد:

مرحله‌ی اول : میانگین تعداد کلمه‌های یک صفحه کتاب را محاسبه کنید .

مثال : صفحه‌ی ۱۷ از یک کتاب ، سطرهای ۲ ، ۳ ، ۴ .

تعداد سطرهای یک صفحه × یک سوم تعداد کلمات سه سطر به صورت انتخابی

مرحله دوم : چهار صفحه از همان کتاب را با سرعت معمول خود بخوانید و زمان را با استفاده از ثانیه شمار را اندازه بگیرید . عدد به دست آمده در مرحله‌ی اول (۸۰) ، زمان به دست آمده در مرحله‌ی دوم و تعداد صفحه‌های خوانده شده (۴ صفحه) را در فرمول زیر به کار برید .

$$\text{تعداد کلمات در دقیقه} = \frac{۴ \times ۸۰}{\text{زمان مطالعه بر حسب دقیقه}}$$

به این ترتیب سرعت مطالعه‌ی دانش‌آموز در دقیقه معلوم می‌شود .

عوامل موثر در خواندن

۱ - شرایط جسمانی

دیدن ، شنیدن ، عدم تاخیر در گفتار و یا نقیصه‌هایی دراین دستگاه و سلامتی عمومی بدن می‌تواند در مهارت خواندن موثر باشد . زیرا شرط اول یادگیری زبان ، دیدن و شنیدن است و کودکی که نقیصه‌هایی در چشم و گوش داشته باشد ، رشد گویایی مناسبی نخواهد داشت . بدیهی است چنین کودکی با داشتن ضعف در ارکان اولیه‌ی زبان در خواندن نیز دچار مشکل خواهد شد .

۲ - آمادگی ذهنی

بین تحولات شناختی کودک و خواندن و فهم ، رابطه وجود دارد . به همین دلیل کسانی که دچار عقب ماندگی شدید ذهنی هستند به یادگیری خواندن قادر نمی‌شوند . « گزل » که جریان رشد را بر پایه‌ی اصول زیستی مورد بررسی قرارمی‌دهد معتقداست آموزش خواندن درمرحله‌ی معینی صورت می‌گیرد و یا تا زمانی که این توانایی‌ها آشکار نگردیده است، آموزش خواندن باید به تعویق افتد . « مورفت » و « واشبرن »۱۹۳۱طی تحقیقات خود اعلام کردند که لحظه‌ی مناسب برای آموزش رسمی خواندن (سن عقلی) ۶/۵ سالگی است . اما تحقیق دیگری در همین زمینه نشان داده است که شیوه‌ی آموزش مهم‌تر از منتظر ماندن برای رسیدن کودک به سن عقل خاص می‌باشد . زمانی که کودک به توانایی تشخیص حروف نایل می‌آمد، می‌توان کار آموزش خواندن را با یاد دادن نام حروف انجام داد . چنان که « دورکین » به همراه « مدرنی و دورل » بر این باورند که چنین مرحله‌ای ، مرحله‌ی ضروری در آموزش آغازین خواندن است .

یافته‌های امروزی تاثیر عواملی چون برنامه ، رابطه‌ی کودک با معلم و همسالان و تاثیر شرایط خانوادگی و ... را بر برنامه‌های آموزش و پرورش پیش از دبستان تایید کرده‌اند . صاحب نظران امروزی معتقدند که کودکان حتی از زمان تولد ، آمادگی خواندن دارند و باید با توجه به تحولات زیستی و تجربه‌های یادگیری شرایط را برای آنان مهیا نمود .

۳ - موفقیت در گوش دادن و سخن گفتن

کودکانی که در دو رکن اولیه‌ی زبان آموزی موفقیت لازم را کسب نموده اند وفرصت‌های مناسبی برای حرف زدن و گوش دادن داشته‌اند و از قدرت کلامی و درک مناسب‌تری برخوردار گردیده اند ، مسلماً در مطالب نوشتاری نیز موفق تر خواهند بود . کودکی که از تحرکات مناسب محیطی برخوردار نبوده است ، یقیناً در ابتدای سال و قبل از شروع آموزش رسمی به ایجاد شرایطی نیاز دارد که به جبران ضعف خویش بپردازد و بر عقب ماندگی فرهنگی خویش فایق آید .[۱]

(۱) روان شناسی آموزش خواندن : تالیف علی محمد ناعمی

۴ - رشد عاطفی و اجتماعی

کودکی که بتواند با محیط خویش سازگار باشد، با همسالان خود بازی نماید ، در فعالیت‌هایش تمرکز حواس داشته و یا دقیق باشد و احساس امنیت خاطر نماید در امر خواندن به مراتب موفق‌تر خواهد بود . برنامه‌های آموزشی تلویزیون و رسانه‌ها چون کتاب ، مجله ، روزنامه و غیره در اجتماع می‌تواند در آمادگی خواندن کودک موثر باشند .

۵ - همکاری و هماهنگی والدین و معلمان

این دو گروه باید علائم آمادگی خواندن را بشناسند و به موانعی که بر سر راه پیشرفت تحصیلی کودکان وجود دارد آگاه باشند ، فرصت‌های لازم را جهت کسب تجربه‌ها فراهم آورند و آن‌ها را به کاربرد و درک کلمه‌ها و جمله‌ها تشویق نمایند تا میل به خواندن در آن‌ها ایجاد گردد. بدیهی است والدینی که برای بچه‌ها کتاب می‌خوانند و آنان را به مسافرت و بازدید از پدیده‌های علمی - فرهنگی می‌برند و تماس بیشتری با دیگران پیدا می‌کنند از توانایی کلامی بیشتری برخوردار می‌شوند و به راحتی می‌توانند تجربه‌ها و برداشت‌های خود را در هر موقعیتی اظهار نمایند و در مسائل آموزشی شرکت فعال داشته باشند . سرانجام این عوامل و بسیاری موارد دیگر در درک خواندن و قدرت نوشتن آنان نیز تاثیر به سزایی خواهند داشت .

۶ - تحرک بدنی

از چندی قبل فیلسوفان تعلیم و تربیت به دو دلیل در مورد گنجانیدن تحرک بدنی در برنامه‌های آموزشی تاکید داشته‌اند :

الف : پرورش کودکانی شاد و مشتاق به یادگیری

ب : تسکین تنش‌های کودکان که می‌تواند درامر یادگیری آنان تاثیر منفی داشته باشد.

تحقیقات« کرتی » و دیگران در اروپا نشان داده ، که این روش‌ها می‌تواند در از بین بردن مشکلات یادگیری زبان و خواندن، نوشتن و نیز ریاضی مورد استفاده قرار گیرند. عدم تحرک نیز می‌تواند به عدم یادگیری هوشمندانه و مطلوب منجر شود. تحقیقات مختلف دیگری چون «گویتن و دیجنارد » و«ماتسودا و سوگی‌هارا » و دیگران نشان داده است که فعالیت‌های بدنی ملایم می‌توانند در یادگیری اعمال ریاضی اثر مثبت داشته باشند و ورزش‌های شدید در این زمینه اثر منفی به همراه داشته‌اند .

مراحل آموزش خواندن[۱]

از دیدگاه صاحب نظران تعلیم و تربیت ، خواندن و تحولات آن مانند بسیاری از عملیات ذهنی دیگر دارای مراحلی است . به طوری که در هر مرحله‌ای وابسته به مراحل پیش می‌باشد ، به عبارت دیگر توانایی‌های مربوط به هر مرحله بر بنیاد توانایی‌های مراحل قبلی استوار می‌گردد . این مراحل با یک دیگر وحدت یافته و موجبات تحول جدیدی را در کودک فراهم می‌سازند .

از جمله صاحب نظرانی که برای آموزش خواندن مراحلی مطرح کردند : کاریلو[۲] ، هاریس[۳] می‌باشد که پس از تحقیقات بسیار در این زمینه به مراحل زیر دست یافته‌اند :

۱ - مرحله‌ی آماده شدن برای شروع خواندن

این مرحله برای رشد مراحل بعدی خواندن نقش اساسی دارد . شروع این مرحله از تولد تا ۶ سالگی است « کاریلو معتقد است که رشد و یادگیری تجربی در پیدا شدن آمادگی لازم برای موفقیت در خواندن سهم به سزایی دارد ، در این مرحله مواد و نگرش‌های آموزشی جنبه‌ی کاملاً غیر رسمی ، دارد ، امّا به تدریج با بزرگ‌تر شدن کودک جنبه‌ی رسمی‌تری به خود می‌گیرد . این مرحله شامل توسعه‌ی مهارت‌های زبانی ، گوش دادن ، سخن گفتن ، توسعه‌ی حرکتی ، تمیز شنوایی و بینایی ، تحول مفهوم و تفکر شناختی و توانایی دقت و تمرکز حواس در انجام فعالیت‌ها است .

معمولاً نقش متداول مراکز پیش دبستانی ایجاد مهارت‌هایی است در جهت آماده سازی کودکان برای خواندن . این مهارت‌ها جنبه‌ی پیش نیاز برای مهارت‌های خواندن را دارند .

۲ - مرحله‌ی آغازین خواندن

این مرحله با آموزش رابطه‌ی صداها و نمادها و برکشف رمز کلمه مشخص می‌شود . در این مرحله بیشتر بر شناخت کلمه‌های نظری پایه ، پیدا کردن اعتماد به نفس در هنگام خواندن و شروع آموزش مهارت‌های تحلیل کلمه تاکید می‌شود .

شروع آموزش خواندن از این مرحله می‌باشد که معمولاً در سال اول دبستان به وقوع می‌پیوندد . شروع خواندن مرحله‌ای است که اکثر پژوهش‌های خواندن را به خود اختصاص داده و بیشتر نوآوری‌ها و تحولات در این مرحله انجام گرفته است . « چال »[۴] نشان داده است که آغاز خواندن شروع فراگرد کد خوانی است . در این مرحله توصیه می‌شود که روی روش‌های تاکید بر کدها توجه زیادی بشود چرا که بهترین نتیجه را به بار می آورد .

تحقیق « بونو » و « دیکسترا »[۵] روی انواع روش‌های خواندن چون : خواندن مقدماتی، ترکیب آواهای مقدماتی ، تدریس آغازین الفبا ، روش زبانی و زبان آموزی و روش صوتی - زبانی چنین نتیجه را

---

(۱) روان شناسی‌آموزش خواندن ؛ علی محمد ناعمی

(۲) Karillo (۱۹۷۶)

(۳) Hariss (۱۹۷۰)

(۴) = Chall

(۵) = Bond and Dykstra

ارائه دادند که : « هیچ روشی به تنهایی آن چنان کامل و برجسته نیست که بتواند روش‌های دیگر را از میدان خارج کند .»

۳ - مرحله‌ی رشد سریع خواندن

پایه ریزی مهارت‌های اساسی خواندن در این مرحله انجام می‌شود. « کاریو » در این جا بر موارد زیر تاکید دارد :

«پیشرفت در شناسایی کلمه‌های نظری ، بهبود درک خواندن ، ایجاد علاقه به خواندن و تشویق به مطالعه‌ی زیاد در مطالب متنوع .»

این مرحله معمولاً در کلاس‌های دوم و سوم انجام می‌گیرد و در واقع توسعه‌ی مرحله‌ی قبلی است . کودک به طور عادی در خواندن پیش می‌رود و مهارت‌هایش در شناخت کلمه‌ها به سرعت افزایش می‌یابد . بخش کردن و کشیده گفتن اصوات ترکیبی را فرا می‌گیرد . این مرحله زیر بنای توسعه‌ی مرحله‌ی بعدی خواندن را تشکیل می‌دهد .

۴ - مرحله‌ی خواندن گسترده

این مرحله که در سال‌های آخر دبستان اتفاق می‌افتد بر خواندن مستقل تاکید دارد که با پیشرفت مداوم واژگان دست‌یابی به مهارت‌های بیشتر در درک و مرور پیوسته مهارت‌های تحلیل کلمه تحقق می‌یابد . در این مرحله کودک از مطالعه لذت می‌برد اما نیاز به کمک و راهنمایی دارد تا در مطالعه‌ی مطالب واقعی مهارت‌هایش توسعه یابد .

۵ - پالایش خواندن

این مرحله در دوره‌ی راهنمایی و دبیرستان دیده می‌شود که با پیشرفت درک در افراد و مهارت‌های خواندن مشخص می‌شود . همراه با آن کارایی خواندن برای هدف‌های مختلف و با سرعت افزایش می‌یابد .

وظایف معلم در ابتدای سال تحصیلی (دوره‌ی آمادگی)

۱ - محیط آموزشی باید محیطی گرم ، عاطفی و صمیمانه باشد تا کودک احساس امنیت کند و میل به تحرک و کنجکاوی و یادگیری در او تقویت شود .

۲ - شرایط لازم برای به کارگیری توانایی‌های جسمی و روانی کودک ایجاد گردد تا زمینه‌ی لازم را برای انجام فعالیت‌های بدنی و ذهنی در جریان آموزش فراهم نماید .

۳ - فراهم نمودن شرایطی به منظور تقویت و گسترش رفتارهای مناسب چون درست نشستن و برخاستن ، مرتب بودن ، به موقع سخن گفتن ، دقت و توجه داشتن و به موقع ساکت بودن و ...

۴ - گسترش توانایی‌های لازم برای انجام مسؤلیت‌های فردی و تقویت میل به همکاری با دیگران و نحوه‌ی استفاده‌ی صحیح از کتاب‌های درسی .

۵ - فراهم کردن شرایط مناسب برای سخن گفتن و گوش دادن به منظور توسعه‌ی توانایی درک و فهم و گنجینه‌ی لغات از طریق مشاهده‌ی تصویرها و لوحه‌ها .

۶ - مشخص کردن نقیصه‌های بینایی و شنوایی و تلاش در جهت برطرف کردن آن به کمک اولیای کودک .

۷ - افزایش دقت بینایی و شنوایی و گسترش میدان دید از طریق توجه کردن به تصویرها و حرکت چشم از راست به چپ .

۸ - استفاده از محسوسات و ملموسات با توجه با وضعیت هوشی و ذهنی کودک .

۹ - استفاده از وسایل آموزشی به ویژه فیلم‌های مناسب به‌منظور توسعه‌ی درک وفهم وخزانه‌ی لغات.

۱۰ - تحریک حس کنجکاوی برای خواندن کتاب‌های درسی و غیر درسی و لذت بردن از آن .

۱۱ - تشویق کودک به خواندن و تفسیر کردن تصویر تا زمینه‌ی لازم برای خواندن علائم قراردادی (خط) برایش آسان گردد .

۱۲ - به طور مداوم از وی ارزش یابی به عمل آید تا بر اساس یادگیری‌های قبلی ، برنامه‌های آتی برای وی تنظیم گردد .[۱]

(۱) روان شناسی‌آموزش خواندن ؛ علی محمد ناعمی

رابطه‌ی مهارت‌های خواندن و نوشتن

خواندن اصلی‌ترین ابزار آموزش است . پرورش و تقویت مهارت خواندن موجب پرورش و به کار انداختن همه‌ی قوای فکری و ذهنی « یعنی » قوه‌ی تمیز ، استدلال ، تعمیم ، تجربه ، حکم و قضاوت می‌گردد ، که هر کدام در نگارش و آفرینش آثار ادبی نقش تعیین کننده‌ای دارند .

کسب مهارت خواندن و تقویت و پرورش‌آن مساوی با گشوده شدن دروازه‌ی کتاب به روی آدمی و به دنبال آن کشف جهان و ماورای جهان ، پرورش نیروی فکر و خلاقیت و شناخت اسرار جهان آفرینش است .

خواندن کتاب به منزله‌ی فراهم آوردن غذای فکری برای نوشتن است . دانش‌آموز با ذهن خالی و فکر تهی قادر به نگارش نخواهد بود .

دانش‌آموز با مطالعه‌ی کتاب و آثار خواندنی دیگر می‌تواند ، با الگو گرفتن از نویسندگان در نگارش مهارت پیدا کند . فردی خوب می‌نویسد که دارای اندیشه‌ای ورزیده و توانا باشد و کسی اندیشه‌ی توانا دارد که خوب خوانده و ظرف اندیشه‌اش لبریز از آگاهی‌های فکری باشد .

دانش‌آموزان با خواندن آثار ادبی و هنری ، زندگی و ابعاد آن را بهتر درک می‌کنند و افق دیدشان گسترش می‌یابد ؛ در نتیجه با دست پر و فکر وسیع می‌نویسند .

مطالعه‌ی کتاب به دانش‌آموزان این امکان را می‌دهد که مجموعه‌ای از تفکرات واندیشه‌ها و زیبایی‌های هنری کلام را گرد آورند . درسی که کتاب برای انشا نویسی به دانش‌آموز می‌دهد ؛کشف نیروهای نهفته در زبان فارسی ؛ کیفیت استعمال واژه‌ها ، آهنگ و موسیقی کلام ، چگونگی کاربرد واژه و تعبیرهای گوناگون است .

از راه مطالعه ، دانش‌آموز جهان و جامعه‌ی خویش را بهتر می‌شناسد و با الگو گرفتن از شاعران و نویسندگان بزرگ ، اندیشه و افکار خویش را سازماندهی می‌کند و به صورت مکتوب عرضه می‌نماید . برای خوب آموختن زبان نوشتاری ، مطالعه‌ی آثار ادبی و شاهکارها، موثرترین و مهم‌ترین ابزار است . آثار نویسندگان و شاعران بزرگ رکن استوار و پایه‌ی محکم زبان و ادب است و هیچ گوینده و نویسنده‌ای جز با مطالعه‌ی دقیق آثار این بزرگان در فن نوشتن به استادی نخواهد رسید .

به طور کلی می‌توان گفت : خواندن کتاب و مواد خواندنی مفید دیگر، از قبیل مجلات و روزنامه‌ها برابر است با دست‌یابی به اهداف زیر « که در امر نوشتن دانش‌آموز را یاری می‌دهند . »[۱]

۱ - افزایش مهارت‌های زبانی به ویژه مهارت گفتن و نوشتن از طریق ازدیاد ذخایر واژگان و آشنایی با مفاهیم .

(۱) مجموعه‌ی سخنرانی‌ها و مقالات چهارمین مجمع آموزشی زبان و ادب فارسی یزد ۲۵ تا ۲۷ اردیبهشت ۱۳۸۰ (مقاله عصمت طاهر زاده)

۲ - ارتقا و اصلاح کیفیت نگرش‌ها و باورهای دانش‌آموز .

۳ - به سازی ذهنیت دانش‌آموزان در جهت تقویت اندیشه و اعتلای فرهنگی ایشان .

۴ - انتقال تمدن ، دانش و فرهنگ .

۵ - دانش افزایی و ایجاد برای تحقیق .

۶ - پر کردن اوقات فراغت به وسیله‌ی یک سرگرمی سالم و آموزنده .

۷ - و ....

فراگیری مهارت‌های خواندن

۱ - مرحله‌ی آغازی فراگیری خواندن

در فراگیری خواندن ، کودک باید تفاوت‌های موجود میان حروف و صداها و بر پایه‌ی آن رابطه‌ی میان صورت نوشته‌ی واژه و صورت گفتاری و سرانجام معنی آن‌ها را در یابد . از این راه ، او معنی واژه‌ها ، گروه‌ها و جمله را می‌تواند درک کند . در واقع ، کودک ابتدا باید مهارت‌های شناسایی واژه‌ی نوشته را فراگیرد تا بتواند صورت گفتاری و نیز معنی آن را بیابد . به علاوه ، او باید برای بازسازی معنی جمله - به گونه‌ای که مورد توجه نویسنده بوده است ـ مهارت‌های لازم را کسب کند . سرانجام کودک بر پایه معنی جمله‌های موجود و ارتباط دادن معنی آن‌ها به یک‌دیگر، معنی متن را در می‌یابد . از این رو به نظر می‌رسد که فراگیری خواندن دست کم دو مهارت عمده ، یعنی شناسایی واژه بر پایه‌ی تقارن‌های موجود میان حروف و صداها و درک معنی را شامل می‌شود . روشن است که هر یک از دو مهارت عمده‌ی یاد شده به نوبه‌ی خود بر پایه‌ی مهارت‌های کوچک‌تری استوار می‌گردد . یاد آوری این نکته لازم است که میان نوشتن و خواندن هم‌پوشی زیادی وجود دارد . معمولاً کودکان به همراه فراگیری نوشتن ، برخی مهارت‌های اولیه‌ی خواندن ، از جمله تقارن‌های حروف و صداها و نیز عملکرد دو سویه‌ی انتقال صداها به صورت نوشتار و برعکس ، برگرداندن نوشتار به صورت صداها را یاد می‌گیرند . با این حال ، مشاهدات نشان می‌دهد که در درون روند پیشرفت خواندن از مرحله‌ی آغازی کسب برخی آگاهی‌های عمومی درباره‌ی طبیعت خواندن تا تسلط بر خواندن ، شبکه‌ی به هم بافته‌ای از مهارت‌ها عمل می‌کنند که نزد کودکان به راه‌های متفاوتی رشد می‌یابد . به علاوه ، هم‌زمان با رشد مهارت خواندن ، مهارت صحبت کردن کودکان نیز بیشتر گسترش می‌یابد .

چنان که گفته شد توجه به تفاوت‌های موجود میان کودکان از لحاظ توانایی‌های زبان آن‌ها در هر روش آموزش موثر مهارت‌های زبانی ضروری است . از همین رو ، در آموزش خواندن باید این واقعیت در نظر گرفته شود که به هنگام شروع دبستان ، کودکان هم از لحاظ مفاهیم واژگانی و هم از نظر تعداد واژگان فراگرفته‌ی خود با یک‌دیگر متفاوت‌اند. به علاوه آن‌ها از لحاظ کنش زبانی یعنی چگونگی تولید گفتار و نیز درک آن و هم‌چنین از نظر گستره‌ی سبک‌های گفتاری فرا گرفته‌ی خود و نیز توانایی به کارگیری این سبک‌ها نسبت به یک‌دیگر تفاوت‌هایی را نشان می‌دهند . تفاوت‌های یاد شده بر چگونگی پیشرفت کسب مهارت خواندن کودک ، یعنی در توانایی او برای دنبال کردن آموزش معلم به طور هماهنگ تاثیر می‌گذارد . به این معنی که هر چه مهارت‌های زبانی فرا گرفته‌ی کودک گسترده‌تر باشد ، فراگیری مهارت خواندن نیز آسان‌تر به انجام می‌رسد .[1] برعکس ، به میزان کندی کودک در

(۱) آموزش زبان فارسی ، دکتر مهدی مشکوة الدینی ۱۳۷۷

کنش زبانی یا تولید و نیز درک گفتار، پیشرفت مهارت خواندن او نیز دچار کندی خواهد بود. هم چنین به طور متقابل، مهارت یافتن کودک بر خواندن بر رشد بیشتر گفتار او موثر است. به هنگام آموزش خواندن، علاوه بر توجه به میزان مهارت‌های گفتاری کودکان، تصورات آنان درباره‌ی خواندن و نیز میزان درک آنان از خواندن باید بررسی شود. برخی کودکان از پیش در سال‌های پیش از دبستان تجربه‌های ابتدایی از خواندن دارند. از جمله، توجه برخی کودکان به نوشته‌های موجود در محیط از قبیل نوشته‌های روی جعبه‌ها و بسته‌های کالاها و نیز نوشته‌های موجود بر در و دیوار فروشگاه‌ها بیشتر جلب شده است. به علاوه برخی کودکان پیش از شروع دبستان، خواندن مادر و پدر یا افراد خانواده را مشاهده کرده یا شنیده‌اند. هر چند که بر خلاف نوشتن افراد دیگر که برای کودک قابل مشاهده است.

مشاهده‌ی خواندن آهسته‌ی دیگران چیز محسوسی را به کودک نشان نمی‌دهد. با این حال اغلب کودکان به هنگام شروع دبستان درباره‌ی خواندن تصور روشنی ندارند. معمولاً، کودکان بر اساس گفته‌ی مادر، پدر و افراد دیگر، می‌دانند که به دبستان می‌روند تا خواندن و نوشتن یاد بگیرند ولی به درستی نمی‌دانند خواندن و نوشتن واقعاً چیست. به علاوه به هنگام شروع دبستان برای کودکان فراگیری خواندن هدف است. آنان از این واقعیت که خواندن ابزاری است که از راه آن به دانش بیشتری می‌توانند دست یابند، تصوری ندارند. با این حال، کودکان با خواندن نوشته‌ها و داستان‌ها به تدریج این واقعیت را درک می‌کنند که از راه خواندن، اطلاعات و مفاهیمی را می‌توانند کسب نمایند. روشن است که در دبستان باید توجه کودکان به سودمندی‌های خواندن جلب شود، زیرا درک آن به‌نوبه‌ی خود انگیزه‌ای است که توجه آنان را به خواندن بیشتر جلب می‌کند. از این راه کودکان درک می‌کنند که خواندن ابزاری برای رسیدن به هدف‌های بسیار است.

در خلال آموزش خواندن در دبستان، لازم است ویژگی‌های خط فارسی از جمله جهت از راست به چپ، ویژگی‌های نشانه‌ای حروف، حروف با نقطه، ویژگی‌های واژه‌ی نوشته برای کودکان توضیح داده شده و به آنان تفهیم گردد. درک ویژگی‌های نوشتاری یاد شده در پیشرفت درک کودک درباره‌ی خواندن موثر است. البته یادگیری نوشتن که معمولاً با یادگیری خواندن همراه است، خود به طور متقابل به درک بیشتر کودک از هر دو فرایند خواندن و نوشتن کمک می‌کند. در واقع، چنان که پیش‌تر گفته شد، آموزش و یادگیری هم‌زمان مهارت‌های خواندن و نوشتن به میزان زیادی به طور متقابل روند و نیز گسترش فراگیری یک‌دیگر را آسان می‌سازند.[۱]

(۱) آموزش زبان فارسی، دکتر مهدی مشکوة الدینی ۱۳۷۷

۲ - روش‌های آموزش خواندن

در واقع ، روش‌های آموزش خواندن مشابه همان روش‌هایی است که در آموزش نوشتن ارائه شد به این معنی که سه روش عمده‌ی تحلیلی ، کل خوانی و تحلیلی کلی مورد توجه قرار گرفته است در روش‌های تحلیلی ، نخست صداها ، حروف یا هجاها و تقارن‌های حروف و صداها ، مورد تاکید قرار می‌گیرد و آموزش داده می‌شود و سپس بر پایه‌ی تقارن‌های حروف و صداها ، خواندن واژه ، گروه جمله و سرانجام متن جریان می‌یابد و گسترش داده می‌شود .

الف - روش تحلیلی : روش تحلیلی روش‌های زیر را شامل می‌شود :

روش حرف آموزی یا الفبایی : در این روش نام حرف و هم چنین صدای قرینه‌ی آن‌ها آموزش داده می‌شود . سپس از راه پیوند دادن حرف به یک دیگر کوشش می‌شود تلفظ واژه یا خواندن آن ارائه گردد . در این روش ، فرض بر این است که آشنایی کودک با نام حروف و صداهای قرینه‌ی آن‌ها به او کمک می‌کند تا واژه‌ها را بشناسد و آن‌ها را تلفظ کرده یا بخواند .

روش صدا آموزی : در روش صدا آموزی ، بر شناسایی صداها و نیز نشانه‌های حرفی با حروف قرینه‌ی آن‌ها تاکید می‌شود . در این روش نام حروف به کار نمی‌رود . نخست ، صداهای مصوت و صامت همراه ، با حروف قرینه‌ی آن‌ها آموزش داده می‌شود و سپس پیوند دادن حروف و خواندن آن‌ها تمرین و تکرار می‌گردد . سرانجام تلفظ و خواندن واژه‌ها آموزش داده می‌شود . به نظر می‌رسد که در روش صداآموزی برای آموزش تقارن‌های میان حروف وصداها وقت و نیروی کمتری صرف می‌شود . به علاوه ، چون کودک مجبور نیست نام حروف را بیاموزد، احتمالاً کمتر خسته می‌شود . با این حال ، توجه به این نکته لازم است که تلفظ صداها به طور جدا ، در برخی موارد واقعیت صوتی آن‌ها را نشان نمی‌دهد؛ از این رو ، معلم برای شناساندن صداها به کودک باید بیشتر تلاش کند .

روش هجا آموزی : در این روش ، نخست صورت حرفی و نیز تلفظ هجاها آموخته می‌شود و سپس از راه پیوند دادن هجاها به یک دیگر خواندن واژه‌ها تمرین و تکرار می‌شود .

چنان‌که در روش‌های سه گانه‌ی‌تحلیلی ملاحظه می‌شود ، نخست بخش‌های کوچک از لحاظ تقارن‌های صوتی و حرفی شناسانده می‌شوند و سپس آموزش واژه ، گروه ، جمله و سرانجام متن جریان می‌یابد و گسترش داده می‌شود . اشکال عمده‌ی روش‌های تحلیلی این است که به سبب تاکید زیاد بر تلفظ صحیح واژه‌ها ، توجه به معنی و درک مفهوم متن و نیز روان خواندن از میان می‌رود .

ب - روش کل خوانی: برخلاف روش‌های تحلیلی، در روش‌های کل خوانی نخست خواندن متن ، جمله ، گروه یا واژه و سپس هجا و نیز حروف و صداهای متقارن آن‌ها مورد توجه قرار می‌گیرد و

آموزش داده می‌شود . از این رو ، در روش‌های کل‌خوانی ، همراه با آموزش خواندن ، توجه به معنی بسیار مهم انگاشته می‌شود ؛ یعنی ، پس از درک معنی ، تحلیل و نیز تقارن‌های حروف و صداها آموزش داده می‌شود .

اشکال عمده‌ی روش‌های کل‌خوانی این است که کودک از تقارن‌های موجود میان حروف و صداها در واژه‌ها چندان آگاه نمی‌شود ، از این رو مجبور است همه‌ی واژه‌های زبان را یک به یک از لحاظ تلفظ و خواندن به صورت واحدهای یک پارچه و نیز در همین حال جدا از واژه‌های دیگر فرا بگیرد و به نظر نمی‌رسد بر پایه‌ی روش کل‌خوانی ، کودک بتواند به طور مستقل در شناسایی تلفظ یا خواندن همه‌ی واژه‌ها توفیق یابد .

پ) روش تحلیلی کلی: در روش تحلیلی کلی، شیوه‌های آموزشی هر دو روش تحلیلی و روش کل‌خوانی به همراه هم به کار گرفته می‌شود . در این روش ، نخست واژه‌ها مورد توجه قرار می‌گیرند و تلفظ یا خواندن آن‌ها همراه با معنی ارائه می‌شود. سپس هر واژه به هجاها ونیز حروف وصداهای قرینه‌ی آن‌ها تحلیل می‌گردد و از این راه ، تقارن‌های حروف و صداها شناسانده می‌شود . به همین ترتیب از راه شناسایی تلفظ و تحلیل واژه‌ها ، آموزش خواندن ادامه می‌یابد و گسترش داده می‌شود . هم‌چنین ممکن است آموزش خواندن با متن کوتاه ، جمله یا گروه آغاز شود و سپس به همراه درک معنی ، سرانجام با شناساندن تلفظ یا خواندن واژه و نیز تحلیل آن به هجاها و تقارن‌های حروف و صداها ادامه یابد .

روش تحلیلی کلی سودمندی‌های هر دو روش تحلیلی و کل خوانی را دارد از همین رو به نظر می‌رسد برای آموزش خواندن کارآمدتر است .

۳ - راهبردهای اصلی در فراگیری مهارت خواندن

هدف اصلی در فراگیری مهارت خواندن ، درک معانی و مفاهیم متن یا نوشته است ؛ از این رو چنان که پیش‌تر گفته شد مهارت خواندن به نوبه‌ی خود ، توانایی تشخیص واژه‌ها و تلفظ یا خواندن آن‌ها و نیز درک معنی آن‌ها و سرانجام معنی متن را شامل می‌شود .

توجه به این نکته لازم است که برای تمرکز بر معنی متن و درک آن،ممکن است برخی کودکان بیشتر از برخی دیگر به کمک معلم نیاز داشته باشند . بی شک ، روش آموزش و نیز آگاهی‌ها ، تلاش و توانایی‌های کودک برای فراگیری مهارت خواندن ، کسب توانایی‌های چند گانه‌ای را شامل می‌شود ؛ از جمله ، تمایزهای دیداری حروف با یک‌دیگر، تشخیص تمایزهای معتبر در واژه‌ی نوشته ، درک واژه‌ی نوشته ، تسلط بر تقارن‌های حروف و صداها و نیز توانایی‌های پیوند دادن حروف در واژه‌ی نوشته از مهم‌ترین فرایندهای خواندن به شمار می رود .

الف - تشخیص تمایزهای دیداری معتبر حروف : کودکان در آغاز فراگیری خواندن ، اغلب حروف شبیه به هم را اشتباه می‌کنند ؛ از جمله دسته‌های حروف زیر :

ب ، پ ، ت ، ث

ج ، چ ، ح ، خ

ر ، ز ، د ، ذ

س ، ش

ک ، گ ، ل

و جز این‌ها .

معمولاً اشتباه کردن حروف با یکدیگر به سبب تمایز آن‌ها تنها در یک مشخصه است ؛ از جمله ، داشتن نقطه در بالا یا در زیر ، تعداد نقطه ، گوشه داشتن در برابر نداشتن گوشه ، گرد بودن بخشی از حرف ، دندانه‌دار بودن و تعداد آن ، یک یا دو سر کج داشتن یا نداشتن سرکج ، مشخصه‌های حرفی است که اغلب موجب اشتباه کودکان درخواندن و نیز نوشتن می‌شود. برای رفع اشتباه حروف با یکدیگر یا غلط خواندن آن‌ها، لازم است توجه کودکان به مشخصه‌های معتبر حروف جلب شود . برای شناسایی و تسلط بر مشخصه‌های معتبر حروف ، دادن تمرین‌های مناسب به کودکان بسیار موثر است . بنابراین ، لازم است ویژگی‌ها یا مشخصه‌های تمایز دهنده حروف به کودکان آموخته شود . در واقع ، تمایز گذاردن میان حروف ، نخستین مرحله از شناختن آن‌ها و رشد خواندن است .

ب - شناسایی واژه : به هنگام شروع خواندن ، کودکان برخی واژه‌ها را زودتر می‌شناسند . بیشتر کودکان ، نام خودشان و نیز نام افراد خانواده و دوستانشان ، هم چنین واژه‌هایی که بیشتر آن‌ها را می‌بینند، از جمله نام مدرسه‌ها ، اداره‌ها ، سازمان‌ها ، فروشگاه‌ها و نوشته‌های روی تابلوها را بسیار زود یاد می‌گیرند . توجه به همین واژه‌های آغازی و آشنایی با آن‌ها موجب می‌شود که کودکان به تدریج تفاوت‌های حروف و صداها را در این گونه واژه‌ها تشخیص دهند و از این راه ، مهارت خواندن در آنان رشد یابد . ممکن است کودکان به راه‌های متعددی واژه‌ها را بشناسند . از جمله به خاطر آوردن نام حروف سازنده‌ی واژه‌ها - در صورتی که کودکان آن‌ها را از پیش فرا گرفته باشند - یا مشخصه‌های دیداری حروف ، از قبیل با گوشه بودن « د » در برابر بی‌گوشه بودن « ر » و جز این‌ها از ویژگی‌هایی است که ممکن است در شناسایی واژه‌ها به کودکان کمک کند ؛ مثلاً تمایز و شناختن واژه‌های « باد » و « بار » . مشاهدات پژوهشگران نشان داده است که در مراحل آغازی یادگیری خواندن واژه‌ها ، کودکان هم از مشخصه‌های دیداری حروف و هم از مشخصه‌های صوتی آن‌ها سود می‌برند؛ از جمله مشخصه‌های دیداری حروف که در بالا گفته شد یامشخصه‌های صوتی‌آن‌ها. یعنی

ارتباط دادن نام حروف با صدای آن‌ها ؛ مثلاً « میم » و صدای « م » و یا « نون » و صدای « ن» و جز این‌ها . بنابراین ، به نظر می‌رسد که ممکن است هر یک از ویژگی‌های چند گانه‌ی حروف در شناسایی واژه‌ها به کودکان کمک کند .

پ - درک تقارن‌های حروف و صداها : چنان که گفته شد ، معمولاً کودکان خواندن واژه‌های آغازی را از راه مشخصه‌های دیداری آن‌ها تشخیص می‌دهند . با این حال ، آن‌ها پس از تشخیص این گونه واژه‌های آغازی ، به زودی به مرحله‌ی دیگری از رشد مهارت خواندن گذر می‌کنند ؛ یعنی به مرحله‌ی تحلیل واژه‌های آشنا بر پایه‌ی راهبردهای صوتی می‌رسند . در این مرحله‌ی تازه ، کودکان تلاش ذهنی خود را برای شناختن تقارن‌های موجود میان حروف و صداها در واژه‌های آغازی شروع می‌کنند . تلاش ذهنی کودکان برای شناختن تقارن‌های حروف و صداها از این واقعیت ناشی می‌شود که مشخصه‌های دیداری واژه‌ها به تنهایی نمی‌تواند به کودکان کمک کند تا واژه‌های نوشته‌ی تازه‌ای را که پیش‌تر ندیده‌اند ، قالب شکنی کنند و بشناسند . از این رو ، آنان به تحلیل واژه‌های نوشته و شناسایی آن‌ها از راه درک تقارن های حروف و صداها می‌پردازند .

البته کودکان به هنگام برخورد با واژه‌های تازه ، ممکن است راهبردهای متعددی را به کار برند ؛ از جمله ، ممکن است تلاش کنند تا واژه‌ی تازه را بر اساس حدسی که با معنی بافت متن سازگار است ، بشناسند و آن را بخوانند ، هر چند که در بیشتر موارد معنی بافت به تنهایی به شناسایی واژه‌ی تازه کمک نمی‌کند؛ مثلاً ممکن است کودک جمله‌ی نوشته‌ی نمونه « مادر غذا آورد» را ببیندو به جز« غذا »، واژه‌های دیگر آن را بشناسد . او بر اساس معنی بافت جمله ، ممکن است هر یک از واژه‌های « غذا » « نان » ، « میوه » ، « لباس » ، و جز این‌ها را حدس بزند . در واقع ، تنها در موارد بسیار اندکی ممکن است معنی بافت به حدس درست واژه‌ی تازه کمک کند ؛ بنابر این ، کودک در موارد بسیاری قادر نیست واژه‌ی تازه را درست حدس بزند.به علاوه حدس زدن به‌هیچ روی راهبردی واقعی برای شناسایی واژه‌های تازه نیست . بنابراین ، برای مهارت یافتن کودکان بر شناختن و خواندن واژه‌ها ، تسلط آنان بر قاعده‌های تقارن حروف و صداها بسیار مهم است . از این راه کودکان می‌توانند حتی واژه‌هایی را که برای نخستین بار می‌بینند ، به خوبی بشناسند و آن‌ها را بخوانند .

مشاهدات نشان داده است که تجربه‌های شعر خوانی کودکان در سنین سه تا پنج سالگی ، توانایی آنان را در تشخیص صداها افزایش می‌دهد . از جمله ، به هنگام فراگیری خواندن ، تجربه‌های شعرخوانی به کودکان کمک می‌کند تا برخی همسانی‌های آوایی را در واژه‌های نوشته تشخیص دهند و از این راه حروف را آسان‌تر به صداها مربوط سازند.آزمایش‌های پژوهشگران نشان داده است که هر چه کودکان ازصداهای سازنده‌ی واژه‌ها بیشتر آگاه باشند،درفراگیری خواندن آسان‌ترپیشرفت می‌کنند.

به علاوه برخی تمرین‌ها برای تشخیص حروف سودمند شناخته شده است . از جمله ، وادار کردن کودکان به یافتن واژه‌هایی که با صدای یکسان آغاز می‌شوند یا پایان می‌یابند ، راه دیگری برای تشخیص صداهاست . از این راه ، پس از آن که کودکان از تعدادی واژه که در آغاز یا پایان صداهایی یکسان دارند ، آگاه می‌شوند و تقارن‌های میان حروف و صداها را در آغاز یا پایان واژه تشخیص می‌دهند ، باید به راه‌های گوناگون به آنان کمک شود تا آگاهی از تقارن‌های حروف و صداها را گسترش دهند . از جمله ، روش موثر دیگری برای تشخیص حروف این است که از کودکان خواسته شود که در یک صفحه بگردند و واژه‌هایی را که حرف خاصی در آن‌هاست پیدا کنند ؛ مثلاً ، دور واژه‌هایی که حرف « م » دارند ، دایره بکشند . تلاش‌ها و تمرین‌ها از نوع نمونه‌های یاد شده برای کشف تقارن‌های حروف‌و صداها ، به هنگام روبه‌رو شدن با دشواری، به تلاش بیشتر وادار می‌شوند . هم‌چنین ، وادار کردن کودکان به خواندن واژه‌ها با رشته حروف همسان در آغاز یا پایان سودمند به نظر می‌رسد ، مانند نمونه‌های زیر :

داد ، باد ، شاد ، نهاد / دست ، هست ، بست ، نشست / و جز این‌ها

از این راه کودکان با رشته‌ی صداها و نیز رشته‌ی حروف متقارن در واژه‌ها آشنا می‌شوند . برای این کار یک واژه نمونه به کودکان داده می‌شود و سپس از آنان خواسته می‌شود تا در متن پیش خود ، واژه‌هایی که در آغاز تا پایان آن‌ها ، رشته حروف همسان با واژه‌ی نمونه را دارند پیدا کنند و بخوانند . این گونه تمرین‌ها به کودکان فرصت می‌دهد تا تقارن‌های حروف و صداها را به طور رشته‌ای درک کنند و به علاوه تقارن‌های حروف و صداها را درجایگاه پیش یا پس از رشته حروف، بهتر بشناسند.

۴ - راهبردهای ترکیبی در فراگیری مهارت خواندن

به پایه‌ی ملاحظات یاد شده ، لازم است همه‌ی روش‌های آموزش خواندن عملکردهایی را شامل شود که سرانجام کودکان از راه آن‌ها قاعده‌های تقارن حروف و صداها را به خوبی فرا بگیرند . به علاوه عملکردهای یاد شده به گونه‌ای به کار گرفته شود که در کودکان برای خواندن بیشتر انگیزه و تلاش ایجاد نماید . هم چنین ، این نکته همواره باید مورد توجه قرار گیرد که هر چند تسلط بر تقارن‌های حروف و صداها بسیار ضروری است، با این حال ، فراگیری مهارت خواندن تنها از راه روبه‌رو شدن با بافت با معنا به طور کامل رشد می‌یابد. بنابراین ، همواره لازم است واژه‌ها در درون متن به کودکان ارائه شود ؛ هر چند که در مرحله آغاز آموزش خواندن ، واژه‌ها به طور جدا از بافت نیز مورد توجه قرار می‌گیرند . مشاهدات نشان می‌دهد که کودکان به هنگام فراگیری خواندن ، علاوه بر به کارگیری تقارن‌های حروف و صداها ، دانش دستور زبان و نیز آگاهی‌های کاربردی و معنایی را نیز بر اساس

دانش خود از جهان بیرون به کار می‌گیرند . بنابراین ، در روند آموزش و فراگیری خواندن ، توجه به راهبرد دو سویه‌ی تقارن‌های حروف و صداها نیز بافت با معنا بسیار مهم است . در واقع درک تقارن‌های حروف و صداها به رسیدن کودک به معنی کمک می‌کند و باز در همین حال به طور متقابل ، توجه کودک به معناهای ممکن برای متن ، فرایند درک تقارن‌های حروف و صداها را برای او تسهیل می‌نماید . با این حال ، حتی با به کارگیری راهبرد دو سویه ، باز هم ممکن است کودکان در خواندن اشتباه کنند . اشتباه آنان در خواندن به این سبب است که ممکن است صورت برخی حروف را مورد توجه قرار ندهند . بلکه تنها معنی بافت را در نظر بگیرند یا ترکیب مشخصه‌های دیداری حروف و حدس درباره‌ی معنی بافت بازهم واژه را به صورت درست برای کودک مشخص نکند . در واقع ، بررسی خطاهایی که کودکان به هنگام خواندن نشان می‌دهند درباره‌ی دشواری‌های کودکان به هنگام خواندن بینش‌های با ارزشی به دست می‌دهد . خطاهای یاد شده می‌تواند برای معلمان ، درباره‌ی مشخص کردن راهبردهای کودک در روند فراگیری خواندن منبع اطلاعاتی با ارزشی باشد ؛ خطای دائمی کودک‌در خواندن ممکن است نشان دهنده‌ی تاکید او بر یک نوع راهبرد خاص باشد ؛ با مثلاً ، کودکی که‌واژه‌ها را به طور مکرر به گونه‌ای اشتباه می‌خواند که با بافت مناسب است ، ولی با شکل حرفی آن‌هاارتباطی ندارد ، تنها راهبرد بافتی را به کار می‌برد و راهبردهای دیگر را به کنار می‌گذارد . بر عکس ، کودکی که واژه‌ها را به گونه‌ای می‌خواند که تنها یک صدای آن‌ها با یک حرف از حروف واژه تقارن دارد و معمولاً حرف و صدای آغازی واژه‌هاست ، ولی واژه‌هایی را که به اشتباه می‌خواند با بافت مناسب‌نیست ، ممکن است تنها قاعده‌ی تقارنی محدود آغاز واژه را به کار می‌برد و نسبت به بقیه‌ی حروف واژه بی‌اعتنا می‌ماند . معلمان با گوش دادن به خواندن کودکان و تعیین نوع خطاهای آنان ،می‌توانندبه شیوه‌های مناسب برای بر طرف کردن خطاها به آنان کمک کنند . به هر حال،کودکان پس از گذراندن دوران فراگیری مهارت خواندن از راه تلاش‌های ذهنی و راهبردهای یاد شده ، سرانجام بر خواندن تسلط می‌یابند. پس از تسلط یافتن برخواندن ، آنان می‌توانند ترکیبی از راهبردها را به کار ببرند و از این راه حتی درستی خواندن خود را دنبال کنند ؛ یعنی ، اگر به هنگام خواندن ، حروف واژه‌ای نشان دهد که با بافتی که خوانده شده است سازگار نیست کودک بر می‌گردد تا ببیند چه واژه ای را اشتباه خوانده است .

هر چه کودکان در تشخیص متن و خواندن کار آمدتر بشوند ، درک معنی متن برای آنان آسان‌تر خواهد بود ؛ یعنی آنان به هدف خواندن نزدیک‌تر می‌شوند .

توصیه‌هایی برای تقویت خواندن

- آموزش خواندن را از زمانی آغاز کنید که فراگیران شما به خوبی قادر باشند ، هر کلمه را که می‌شنوند، درست تلفظ کنند و معنی و مفهوم آن را بدانند .
- با تمرین و تکرار دانش‌آموزان را عادت دهید که در هنگام خواندن ، شکل کلی کلمه را بخوانند و چشم آن‌ها روی اجزای کلمه مکث نکند .
- به فرا گیران عادت دهید که در هنگام خواندن کلمه‌ها ، به معنی و مفهوم آن چه می‌خوانند، توجه کنند .
- به فراگیران عادت دهید که در هنگام خواندن ، دایره‌ی دید خود را روی کلمه‌های بعدی آن جمله نیز گسترش دهند تا ارتباط کلمه‌های یک عبارت با مکث های نابجا قطع نشود .
- به فراگیران یاد دهید که در هنگام خواندن ، با توجه به معنی جمله و نشانه‌های نقطه گذاری ، آهنگی مناسب به کلام خود بدهند . آنان باید بدانند که تکیه‌ی صدا باید روی کدام کلمه یا کدام صدا در کلمه باشد ؛ در کجا باید مکث کنند ؛ باید بتوانند حالت‌های تعجب و شادی، طلب ، خشم ، خبر، سؤال و ... را با آهنگ صدا مجسم و بیان کنند .
- دانش‌آموزان باید به تدریج عادت کنند کلمه‌هایی را که خوانده‌اند ، بدون اعراب نیز بخوانند و درست تلفظ کنند .
- خواندن را به صورت عادت در دانش‌آموزان درآوریم .[۱]

(۱) راهنمای معلم فارسی بیاموزیم ، دکتر حسن ذوالفقاری و دیگران - جلد اول

فعالیت‌های آموزشی برای پرورش مهارت خواندن

۱ - بازی با عددها و حروف

هدف : تمرین و خواندن یادگیری حروف و اعداد

به دانش‌آموز جدولی مانند جدول زیر می‌دهیم و از او می‌خواهیم که دور عدد یا حرف مشابه عدد و یا حرفی که در سمت راست قرار دارد ، دایره بکشد :

ج	ح	ح	ج	خ	چ	خ	ح
ب	ب	ب	پ	ت	ب	ب	ت
ر	ز	ژ	ز	ر	ز	ر	ر

۷	۸	۸	۷	۸	۷	۸	۷
۹	۶	۹	۲	۶	۹	۹	۲
۲	۳	۲	۴	۲	۳	۳	۲

نکته : همین تمرین را می‌توان به سطح واژه نیز گسترش داد .

۲ - بازی با عددها و حرف‌ها

هدف : خواندن و تمرین و ترتیب حروف الفبا و ترتیب عددها .

معلم از دانش آموز می‌خواهد که عددها یا حروف را به ترتیب به هم وصل کند و شکلی را که به دست می‌آید ملاحظه کند (شکل لیوان ، شکل خروس و ...)

۳ - دایره کشیدن دور حروف

هدف : تمرین یادگیری حروف و شناسایی آن‌ها و آشنایی با تلفظ آن‌ها .

به دانش آموز چند کلمه یا حروف می‌دهیم و از او می‌خواهیم تا برای مثال ، دور حرفی را که صدای (s) می‌دهد خط بکشد (دایره بکشد)

۴ - دایره کشیدن دور عددها

هدف : تمرین یادگیری عددها

به دانش‌آموزان یک سلسله عدد می‌دهیم و از آن‌ها می‌خواهیم تا دور عددهایی را که می‌شنوند دایره بکشند .

نکته : این تمرین را به صورت گروهی و در پای تخته هم می‌توان انجام داد .

۵ - بازی با کارت

هدف : تمرین یادگیری عددها و حروف

الف : به دانش‌آموز تعدادی کارت می‌دهیم که روی آن‌ها حروف الفبا نوشته شده است . او یک حرف را نشان می‌دهد و بقیه‌ی دانش‌آموزان باید بگویند که حرف بعد و یا حرف قبل از آن چیست ؟

این بازی آن‌قدر ادامه می‌یابد تا حروف الفبا کاملاً به ترتیب چیده شوند . همین بازی را می‌توانیم با عدد تمرین کنیم .

ب : می‌توانیم از دانش‌آموز بخواهیم ، با کارت‌های حروف الفبا یک کلمه بسازد و دانش‌آموزان دیگر آن کلمه را بخوانند . همین بازی را می‌توانیم با عددها تمرین کنیم .

نکته : این بازی را به صورت گروهی نیز می‌توان انجام داد .

۶ - اسم اشیای موجود در کلاس

هدف : خواندن اسامی اشیا ی‌موجود در کلاس .

می‌توان اسم اشیای موجود درکلاس یا کارگاه آموزشی را روی کارت‌هایی نوشت و روی اشیا چسباند و خواندن آن‌ها را تمرین کرد. سپس در هر جلسه آن‌ها را از روی اشیا برداشت و از دانش آموزان خواست که این کارت‌ها را دوباره روی اشیای مربوط بچسبانند.

نکته : این بازی را به خاطر محدود بودن اشیای کلاس و کارگاه آموزشی ، می‌توان با تصویر نیز انجام داد .

۷ - اسم دانش‌آموزان

هدف : خواندن اسامی افراد و آشنایی با اسامی

معلم اسم دانش‌آموزان را روی کارت‌هایی می‌نویسد و به آن‌ها می‌دهد تا کم‌کم بتوانند نوشته‌ی اسم خود و دانش‌آموزان دیگر را شناسایی کنند .

می‌توان این کارت‌ها را بین دانش‌آموزان پخش کرد و از آن‌ها خواست تا کارت اسم هر دانش‌آموز را به خودش بدهند .

۸ - دسته‌بندی کلمه‌ها

هدف : آشنایی با کلمه‌ها و خواندن آن‌ها .

کارت‌هایی را که روی آن‌ها اسم حیوانات ، میوه‌ها ، رنگ‌ها و ... وجود دارد ، بین دانش‌آموزان پخش می‌کنیم و از آن‌ها می‌خواهیم تا به طور گروهی ، آن‌ها ر ا باز شناسند و در گروه مربوط قرار دهند (کارت رنگ‌ها با هم ، میوه‌ها با هم و ...)

۹ - بازی با کلمه‌ها و تصویرها

هدف : تمرین کلمه‌هایی که قبلاً درس داده شده است .

الف : معلم کارت تصویرها و کارت اسم‌های هر تصویر را بین دانش آموزان پخش می‌کند و آن‌ها باید هر تصویر را با اسم مربوط به آن جور کنند .

ب : این کارت‌ها را می‌توان از پشت روی میز گذاشت و هر یک از دانش آموزان می‌توانند دو کارت بردارند . اگر تصویر با لغت جور شد ، دانش‌آموز امتیاز می‌گیرد . این بازی آن‌قدر ادامه می‌یابد تا تمام کارت‌ها با هم جور شوند . هر کس با هر گروهی که بیش‌ترین امتیاز را بیاورد ، برنده است .

نکته ۱ - به جای استفاده از کارت واژه و تصویر ، می‌توان از کارت‌هایی با واژه‌های مشابه نیز استفاده کرد ؛ برای مثال دو کارت که روی آن‌ها نوشته شده است ؛ فارسی .)

نکته ۲ - در سطوح بالاتر ، می‌توان روی کارت‌ها سوال وجواب‌های مربوط به هم را نوشت .

نکته ۳ - می‌توان تصویر و واژه‌ی مربوط یا پرسش و پاسخ را روی کاغذ داد و از دانش‌آموز خواست که آن‌ها را به هم وصل کند .

۱۰ - درست کردن کلمه با حرف‌ها

هدف : آشنایی با حرف‌ها و خواندن کلمه و تقویت واژگان .

به هر دانش‌آموز چند حرف مثل « ن ، ا ، د ، ر ، م » می‌دهیم و از او می‌خواهیم تا آن‌جا که ممکن است ، با آن‌ها کلمه بسازد ؛ مثل نادر ، مادر ، درمان ، مادر و ...

نکته : در سطوح بالاتر ، می‌توانیم ساخت کلمه‌های مشکل‌تری را بخواهیم و یا به جای حرف‌ها به دانش‌آموز چند کلمه بدهیم تا جمله بسازد .

۱۱ - خواندن شعر و تطبیق صورت نوشتاری به‌صورت آوایی

هدف : تقویت مهارت خواندن .

معلم روی تخته ، شعری را می‌نویسد که همه‌ی دانش آموزان آن را بلد هستند و آن را می‌خوانند معلم به واژه‌های شعر اشاره می‌کند . به این ترتیب دانش‌آموزان می‌توانند صورت آوایی را با صورت نوشتاری تطبیق دهند .

۱۲ - دستور العمل‌های کوتاه

هدف : تقویت مهارت خواندن و فهم مطلب و اجرای آن .

معلم دستورالعمل‌های مختلفی را روی کارت‌ها می‌نویسد ؛ « کتابت را باز کن ! » و آن‌ها را به دانش آموز می‌دهد و از هر دانش‌آموز می‌خواهد که اگر می‌تواند ، دستور العمل خود را بخواند و آن را اجرا کند .

۱۳ - استفاده از واژه‌نامه

هدف : تقویت مهارت خواندن

معلم یک واژه نامه‌ی عکس دار را به ترتیب حروف‌های الفبا برای کلاس تهیه می‌کند ؛ یعنی معلم تصویر آن‌چه را که دانش آموز یاد می‌گیرد و هم چنین اسم آن را روی یک برگه می‌چسباند و یک

جمله‌ی کوتاه که آن کلمه در آن به کار رفته است ، در زیر آن می‌نویسد . دانش‌آموزان هر وقت که بخواهند می‌توانند به آن رجوع کنند .

نکته ۱ : معلم می‌تواند برای درست کردن این واژه نامه از دانش‌آموزان کمک گیرد یا از آن‌ها بخواهد که در منزل برای خود چنین واژه نامه‌ای درست کنند .

نکته ۲ : از این واژه نامه می‌توان در انجام تمرین‌ها و بازی‌های کلاسی استفاده کرد .

۱۴ - یافتن کلمه‌ها

هدف : تقویت مهارت خواندن و تمرین واژه‌های آشنا .

معلم ، متنی را به دانش آموزان می‌دهد و از آن‌ها می‌خواهد تا دور کلمه‌هایی را که می‌دانند و می‌توانند بخوانند ، خط بکشند .

۱۵ - متن خوانی

هدف : تقویت مهارت خواندن و مطابقه‌ی صورت آوایی و نوشتاری .

معلم متنی را که دانش‌آموزان می‌دهد و درحالی که آن‌ها به متن نگا ه می‌کنند ، آن را می‌خواند . سپس از دانش‌آموزان می‌خواهد که زیر لب و بدون صدا ، متن را همراه او بخوانند .

۱۶ - یافتن کلمه‌های متفاوت

هدف : تقویت مهارت خواندن .

معلم دو متن را که با هم تفاوت‌های کمی دارند ، به دانش‌آموزان می‌دهد و از آن‌ها می‌خواهد تا آن‌ها را با هم مقایسه کنند و تفاوت‌ها را بیابند .

نکته : این فعالیت را در گروه‌های دو نفری نیز می‌توان انجام داد .

۱۷ - روخوانی

هدف : تقویت مهارت خواندن و تلفظ صحیح .

معلم از یکی از دانش‌آموز می‌خواهد تا متن را جمله به جمله و با صدای بلند بخواند و دانش‌آموزان دیگر تکرار کنند . به این ترتیب ، همه با تلفظ صحیح آشنا می‌شوند .

نکته۱ : معلم می‌تواند هر جا که لاز م می‌داند ، تلفظ دانش‌آموزان را تصحیح کند یا خودش متن را بخواند و دانش آموزان تکرار کنند .

نکته ۲ : در سطوح پایین‌تر می‌توان این تمرین و تکرار را برای کلمه‌ها نیز استفاده کرد .

۱۸ - خواندن و درک مطلب

هدف : تقویت مهارت خواندن و درک مفاهیم .

معلم متنی را در اختیار دانش‌آموزان می‌گذارد و به آن‌ها فرصت می‌دهد تا حداقل دوبار آن را بخوانند .

سپس تمرین‌های زیر را انجام می‌دهد :

الف : از دانش‌آموزان ، پرسش‌های کلی می‌پرسد .

ب : از دانش‌آموزان می‌خواهد که یک بار دیگر متن را با دقت بخوانند و سپس از آن‌ها پرسش‌های جزیی‌تر و دقیق‌تر می‌پرسد .

پ : از دانش‌آموزان می‌خواهد تا آن چه راکه فهمیده اند به زبان ساده باز گو کنند .

ت: از دانش آموزان می‌خواهد تا معنی واژه‌های جدید را حدس بزنند .

ث :معلم چند جمله به دانش‌آموز می‌دهد و از او می‌خواهد تا با توجه به متن ، تعیین کند که کدام جمله درست و کدام نادرست است.

۱۹ - خواندن انتقادی

هدف : درک معنی و تفسیر متن .

معلم ، متنی را به دانش‌آموز می‌دهد تا بخواند و سپس پرسش‌هایی از متن می‌کند، بعد از دانش‌آموز می‌خواهد تا نظرش را درباره‌ی آن چه نویسنده بیان کرده است بگوید .

۲۰ - جدول

هدف : پیداکردن کلمه‌ها در جدول و تقویت مهارت خواندن .

الف : تعدادی واژه به دانش آموز داده و از او خواسته می‌شود تا واژه‌ها را در جدول پیدا و رنگ کند؛ یا می‌تواند دور آن‌ها خط بکشد ؛برای مثال : نماز، ایران ، میهن، دریا ، امید ، بادبزن ،مامان و مهر

ا	س	م	ت	م
م	ی	ه	ن	ا
ی	و	ر	م	م
د	ر	ی	ا	ا
ب	ا	د	ز	ن

ب : می توان جدولی به دانش‌آموز داد و از او خواست تا کلمه‌هایی را که دوبار در جدول آمده‌اند ، پیدا کند .

پ : تعدادی کلمه و شماره به دانش‌آموز داده می‌شود تا آن‌ها را در جدول قرار دهد .

ت : تعدادی پرسش که پاسخ آن‌ها یک کلمه است ، به دانش‌آموز می‌دهیم و سپس از او می‌خواهیم تا کلمه را در جدول قرار دهد . این جدول می‌تواند مانند جدول‌های معمولی ، شماره‌ای باشد ؛ یا این که با کنار هم قرار دادن پاسخ‌هایی که دانش‌آموز داده است می‌توان جمله‌ای به دست آورد . در این مورد می‌توان به جای پرسش ، از تصویر اشیا، حیوان‌ها و ... استفاده کرد .

ث : می‌توان جدولی را به دانش‌آموز داد و از او خواست تا حرف خاصی یا حرف‌هایی که صدای خاصی مثل : / z / دارند ، یا حرف‌های بدون نقطه را پیدا کند .

۲۱ - خواندن ترکیب‌های وصفی و اضافی

هدف : تقویت مهارت خواندن و درست خوانی

الف : معلم ترکیب‌های وصفی و اضافی مثل : مادر خوب ، معلم مهربان ، درِ کلاس و پایه‌ی میز را روی تخته می‌نویسد و از دانش‌آموزان می‌خواهد تا آن‌ها را با صدای بلند بخوانند . این تمرین را به صورت فردی ، گروهی و کلاسی می‌توان انجام داد .

ب : معلم می‌تواند متنی را به دانش‌آموزان بدهد و از آن ها بخواهد تا هرجا که لازم است ، کسره‌ی اضافه (ـِ) بگذارند .

۲۲ - خواندن کلمه‌های دارای « ـه » و « ه »

هدف : تلفظ درست « ـه » و « ه » و این که : آیا در آخر کلمه (e) تلفظ می‌شود و یا (H) .

الف : معلم روی تخته ، کلماتی را که پایان آن صدای / e / می‌دهند می‌نویسد و چند بار تلفظ می‌کند. سپس از دانش‌آموزان می‌خواهد تا آن‌ها را به صورت فردی ، گروهی ، یا کلاسی تلفظ کنند ؛ مثل خانه ، شانه ، میوه و خنده .

معلم کلمه‌هایی را که پایان آن‌ها « ه » با صدای / h / می‌باشد می‌نویسد و سپس آن‌ها را تلفظ می‌کند. آن گاه از دانش‌آموزان می‌خواهد تا آن‌ها نیز کلمه‌ها را به صورت فردی ، گروهی و یا کلاسی تلفظ و تکرار کنند ؛ مثل : ماه ، راه ، سیاه و کوه .

ب : معلم می‌تواند در مرحله‌ی بعد ، این کلمه‌ها را در هر هم بیامیزد و از دانش‌آموز بخواهد که آن‌ها را تلفظ و سپس تفکیک کند (دور آن‌هایی که صدای / h / می‌دهد ، خط بکشد .)

پ : معلم می‌تواند متنی را به دانش‌آموزان بدهد و از آن‌ها بخواهد تا دور کلمه‌هایی را که در پایان صدای / e / می‌دهند ، خط بکشند و سپس آن‌ها را با صدای بلند بخوانند .

۲۳ - خواندن کلمه‌های دارای ابدال

هدف : آموزش کلمه‌هایی که دارای ابدال می‌باشند و صورت نوشتاری و آوایی آن‌ها با هم مطابقت نمی‌کند .

معلم کلمه‌هایی مانند : شنبه - انبر - تنباکو و انبار را به دانش‌آموز می‌دهد و می‌خواهد آن‌ها را تلفظ کند (باید توجه داشت که در خواندن این کلمه‌ها ، واج / n / قبل از / b / تبدیل به (m) می‌شود .

سپس معلم می‌تواند این گونه کلمه‌ها را برای آن‌ها بخواند و آن‌ها هم صورت صحیح آن را بنویسند .

۲۴ - خواندن کلمه‌های دارای « واو معدوله »

هدف : آموزش تلفظ این گونه کلمه‌ها که حرف « و » در آن‌ها تلفظ نمی‌شود .

معلم کلمه‌هایی مانند خواهر ، خوان ، خویش و خوار را به دانش‌آموزان می‌دهد و آن ها را تلفظ می‌کند . دانش‌آموزان به صورت گروهی‌و فردی آن‌ها را تلفظ و تکرار می‌کنند ، سپس معلم می‌تواند آن‌ها را در مقابل کلماتی مانند خون ، خوب ، اخوان و غیره بیاورد تا دانش‌آموزان آن‌ها را بازشناسد .

نکته : همین تمرین را برای « ی » در آخر کلمه‌هایی با صدای : / a / ، / i / ، / y / یا برای همزه که سه شکل نوشتاری : « ؤ » ، « ئ » و « أ » دارد می‌توان ارائه داد و به آموزش تلفظ آن که ممکن است (a) یا (y) باشد پرداخت .

۲۵ - بازی با حرف‌های الفبا

هدف : آشنایی با حرف‌های الفبا از طریق بازی .

_ دو سری کارت که روی آن‌ها حرف‌های الفبا نوشته شده است ، به دو گروه می‌دهیم و از آن‌ها می‌خواهیم که حرف‌ها را مرتب کنند . هر گروه که زودتر کار خود را تمام کند ، برنده است .

_ می‌توانیم از دانش‌آموزان بخواهیم ؛ حرف‌های کلمه‌ای را که به آن‌ها می‌دهیم ، پیدا کنند و در کنار هم قرار دهند .

_ یا می‌توانیم از دانش‌آموزان بخواهیم ، حرف‌های اسم خود را پیدا و مرتب کنند .

نکته : بازی با کارت را می‌توان تا کلمه‌های مترادف ، مخالف ، هم آوا ، هم شکل (هم نویسه)، بی‌نقطه ، با نقطه ، چند حرف با یک صدا ، یک حرف با چند صدا و ... نیز توسعه داد .

۲۶ - مرتب کردن

هدف : آشنایی با تلفظ واژه‌ها و ترتیب حرف های الفبا .

می‌توان به دانش‌آموز چند کلمه داد و از او خواست تا آن‌ها را بر اساس حرف های الفبا مرتب کند

۲۷ - وصل کردن

هدف : تقویت مهارت خواندن .

می‌توان چند جمله و چند تصویر مربوط به هم را به صورت نامنظم به دانش‌آموز داد و از او خواست تا تصویرها و جمله‌های مرتبط را به هم وصل کند .

۲۸ - دنبال کردن چند دستورالعمل

هدف : تقویت مهارت خواندن .

معلم چند دستورالعمل مرتبط با هم را به دانش‌آموز می‌دهد و از او می‌خواهد تا آن‌ها را به ترتیب انجام

دهد .این دستورالعمل می‌تواند برای کشیدن یک تصویر ، یا برای انجام دادن کاری مثل آشپزی و یا ساختن ماکت باشد . یا حتی می‌تواند برای یافتن یک کلمه یا یک مفهوم باشد .

برای مثال :

الف : حرف دوم « بار » را در خانه‌ی چهارم جدول بگذار

ب : حروف اول « یار » را در خانه‌ی دوم بگذار

پ : حرف آخر « تهران » را در خانه‌ی پنجم بگذار

ت : اولین حرف کلمه‌ی « امروز » را در خانه‌ی اول بگذار

ث : دومین حرف کلمه‌ی « پرنده » را در خانه‌ی سوم بگذار

ن	ا	ر	ی	ا

نکته : می‌توان دستورالعمل کاری مثل « آشپزی » را به صورت نامنظم به دانش‌آموز داد و از او خواست تا آن‌ها را با ذکر شماره مرتب کند .

برای مثال : خاموش کردن گاز - ریختن نیمرو در بشقاب - آوردن ماهیتابه - شکستن تخم مرغ - روشن کردن گاز و ریختن روغن در ماهیتابه

۲۹ - کلمه‌های هم نویسه

هدف : تلفظ صحیح کلمه‌های هم نویسه با توجه به بافت جمله .

معلم ، کلمه‌هایی مثل « گُل » و « گِل » را که به یک صورت نوشته می‌شوند ، اما به طور متفاوتی خوانده می‌شوند و معنی متفاوتی دارند در جمله به دانش‌آموزان می‌دهد و از آن‌ها می‌خواهد تا جمله را بخوانند و تلفظ صحیح آن‌ها را با توجه به جمله باز شناسند .

نکته : همین تمرین را برای کلمه‌هایی که تکیه‌ی متفاوت دارند ، مثل « ولی » به معنی « پدر و مادر » و « ولی » به معنی « اما» می‌توان اجرا کرد .

۳۰ - نمایش رادیویی

هدف : توصیف موضوع ها ، وقایع و رویدادها و تقویت مهارت خواندن .

معلم ، نمایشی را برای اجرا آماده می‌کند . نقش هر دانش‌آموز را برای او شرح می‌دهد . دانش‌آموزان باید بعد از یک تمرین کوتاه ، به ترتیب نقش ، متن خود را بخوانند .

۳۱ - خواندن جمله‌های نادستوری

هدف : تشخیص ساختار جمله‌های پایه‌ی فارسی .

معلم به دانش‌آموز چند جمله می‌دهد و می‌گوید که آن‌ها را بخواند و هر یک که مطابق با ساخت نوشتاری معیار است ، با علامت ✓ مشخص کند .

نکته : معلم می‌تواند جمله‌هایی با دو سبک گفتاری و نوشتاری به دانش‌آموزان بدهد واز آن‌ها بخواهد که آن‌ها را بخوانند و این دو نوع سبک را از هم باز شناسند .

۳۲ - متن خوانی

هدف : تمرکز و دقت در هنگام خواندن .

ـ معلم متنی را در اختیار دانش آموزان قرار می‌دهد و از آن ها می‌خواهد تا مورد خاصی مثل نام حیوانات یا کلمه‌های دارای تشدید و ... را در متن پیدا کنند .

ـ معلم متنی را در اختیار دانش‌آموزان قرار می‌دهدو از روی آن می‌خواند.او به عمد بعضی قسمت‌ها را اشتباه می‌خواند . دانش‌آموزان باید به دقت گوش دهند ،تا هر جا که اشتباهی رخ داد ، اشتباه را اصلاح کنند ؛ یا با هم بگویند : « غلطه ! آی غلطه ! » سپس معلم از آن ها ، درست آن را بخواهد .

۳۳ - کلمه‌های دارای تشدید

هدف : آموزش صحیح خواندن کلمه‌های دارای تشدید .

معلم ، کلمه هایی را که تشدید دارند ، به دانش‌آموزان می‌دهد و سپس آن‌ها را برای دانش‌آموزان تلفظ می‌کند . دانش‌آموزان نیز به صورت فردی یا گروهی آن را تکرار می‌کنند .

معلم می‌تواند از دانش‌آموزان بخواهد تا کلمه‌های دارای تشدید را با صورت‌های متقابل بدون تشدید (مثل : بَنا وبَنّا) در قالب تمرین‌هایی شناسایی کنند. « برای مثال ، آن‌ها را در جمله بیاورد و بگوید : « دور آن‌هایی که تشدید دارند ، دایره بکشید . »

این تمرین را می‌توان در تقابل با واژه‌هایی که دو حرف یکسان در کنارهم دارند ، اما تشدید ندارند ، مثل « پاییز » مورد اجرا قرار داد .

۳۴ - استفاده از نگاره‌ها

هدف : صدا آموزی به کمک نگاره‌ها و تصویرها .

ـ چند تصویر به دانش‌آموز می‌دهیم و از اومی‌خواهیم تا اسم هر یک و صدای اول آن ها را بگوید .

ـ چند تصویر به دانش‌آموز می‌دهیم و از او می‌خواهیم تا صدای آخر آن‌ها را بگوید .

ـ چند تصویر به دانش‌آموز می‌دهیم و از او می‌خواهیم تا بگوید که صدای اول یا صدای آخر کدام

ـ کلمه‌ها شبیه هم هستند و کدام ها فرق دارند .

ـ چند تصویر به دانش‌آموز می‌دهیم و از او می‌خواهیم تا به تعداد بخش‌های آن کلمه، دایره بکشد.

بخش دوم
مطالعه و کتاب خوانی

آسیب شناسی مطالعه

تشخیص آسیب های موجود در وضعیت کتابخانه‌های مدارس و کیفیت مطالعه‌ی غیر درسی دانش آموزان در یک نگاه کلی نیز مسیر است و نیاز به تحقیق چندان ندارد. این آسیب ها را می‌توان چنین برشمرد :

۱ - مطالعه و کتابخوانی در پیکره‌ی نظام درسی مدارس قرار ندارد .

۲ - نظام درسی،خود چنان نیست که انگیزه‌ی مطالعه را دردانش‌آموزان ایجاد کند و آن‌ها را به خواندن کتاب ، حتی به منظور لذت بردن از آن و نه کسب علم و دانش ، ترغیب نماید .

۳ - بسیاری از معلمان خود آن چنان اهل مطالعه نیستند که بتوانند بچه‌ها را به مطالعه ترغیب کنند .

۴ - خانواده‌ها خود غالباً برای مطالعه غیر درسی اهمیتی قائل نیستند و درس خواندن و نمره گرفتن را به ویژه در دبیرستان - برای رسیدن به دانشگاه بر فهم و تشخیص و درک علمی فرزندان خود ترجیح می‌دهند .

۵ - مدرسه‌ها کتابخانه ندارد، یا دارد ولی فعال نیست ، یا فعال هست ولی جامع و شکوفا نیست ، لذا به طور کلی در فعالیت‌های آموزشی مدارس کشور به حساب نمی‌آید و بهره‌وری لازم را ندارد .

۶ - در وزارت آموزش و پرورش نظریه علمی مدونی‌که نشان دهنده‌ی سیاست بنیادی و مستمر این نهاد درامر توسعه‌ی کتابخوانی و تجهیز کتابخانه باشد وجود ندارد . درعین حال در معاونت پرورشی این وزارت ، بخشی مسئول توسعه و تجهیز کتابخانه های مدارس است .[1]

(۱) رشد آموزش راهنمایی شماره ۲۴ - سال هفتم بهار ۱۳۷۹

روش‌های مطالعه و یادگیری

۱ - روش اس‌کیو ۴ آریا روش پس ختام[1]

یکی از روش‌های موفق بهبود مطالعه و یادگیری روش اس‌کیو ۴ آریا روش پس ختام است .
(توماس و رابینسون ، ۱۹۷۹) ، اس‌کیو ۴ آر از حرف اول شش مرحله‌ی آن تشکیل یافته است .

(۱) خواندن اجمالی یا پیش خوانی

(۲) سوال کردن

(۳) خواندن

(۴) تفکر

(۵) از حفظ کردن

(۶) مرور کردن

پیش خوانی: اگر می‌خواهید مطالب کتابی را یاد بگیرید ، نخست تمام آن کتاب را یک بار از رو بخوانید تا یک برداشت کلی از موضوع ها و قسمت های مهم از آن کسب نمایید . این خواندن اجمالی یا پیش خوانی می‌تواند شما را در سازمان‌دهی به مطالب ، مثلاً ایجاد نوعی ساخت سلسله مراتبی برای آن ها ، کمک نماید . مطالبی که لازم است در پیش خوانی فصل‌های یک کتاب مورد توجه قرار گیرد عبارت‌اند از: مقدماتی یا توضیحات مقدماتی ، هدف‌ها ، تفسیرهای اصلی و فرعی ، خلاصه و جملات مقدماتی یا جملات موضوعی پاراگراف‌ها . وول‌فولک (۱۹۹۳) در رابطه با اثر بخشی پیش‌خوانی گفته است : « همه‌ی اقدامات فوق به فعال شدن طرحواره‌های یاد گیرنده کمک می‌کنند . بنابراین ، یادگیرنده خواهد توانست متن فصل مورد نظر را که بعد از پیش خوانی به طور کامل مطالعه می‌کند تفسیر نماید و به یاد بسپارد . »

سوال کردن : برای هر قسمت یا فصلی از یک کتاب که می‌خوانید در رابطه با هدفی که از مطالعه دارید سوال‌هایی را طرح نمایید . یکی از راه‌های انجام این کار این است که عناوین را به سوال تبدیل کنید . مثلاً در رابطه با موضوع این قسمت می‌توان پرسید که « روش پس ختام چیست ؟ » یا « چگونه می‌توان فصلی از یک کتاب را پیش خوانی کرد ؟ » سوال‌های خود را با کلمات چگونه ، چه کسی ، چرا ، چه چیزی بسازید .

خواندن : در این مرحله ، مطلب یا موضوع را بخوانید . به هنگام مطالعه سعی کنید سوال‌هایی را که مطرح کرده‌اید جواب دهید. توجه خود را به اندیشه‌های اصلی، جزئیات مؤید اندیشه‌های اصلی ، سایر اطلاعاتی که به هدف‌های خواندن شما مربوط‌اند معطوف سازید . در صورت لزوم ، سرعت خواندن خود را متناسب با سهولت و پیچیدگی متن تغییر دهید .

(۱) SQ4R از حروف اول کلمات زیر تشکیل یافته است : survery ، question ، read ، reflect ، recite ، rerìew (روش‌های مطالعه و یادگیری: دکتر علی اکبر سیف)

تفکر : سعی کنید با تفکر درباره‌ی مطالبی که می‌خوانید آن‌ها را بفهمید و به آن ها معنی بدهید. برای این منظور می‌توانید کارهای زیر را انجام دهید :

ـ آن‌چه را که می‌خوانید با مطالبی که از قبیل یاد گرفته‌اید ربط دهید .

ـ نکات فرعی را به مطالب اصلی پیوند دهید .

ـ بکوشید تا تناقضات موجود را حل نمایید .

ـ با استفاده از اطلاعاتی که می‌خوانید مسائل طرح شده را جواب دهید. (اسلاوین ،۱۹۹۱، ص ۱۷۴)

با توجه به آن چه گفته شد ، مهم‌ترین اصل زیر بنای تفکر در جریان مطالعه بسط معنایی است . یکی از راهبردهای مهم،به یادسپاری بسط وگسترش مطالب است . ما به کمک بسط معنایی به مطالبی که می‌خوانیم شاخ و برگ می‌دهیم و بدین وسیله آن‌ها را معنی دار می‌سازیم و بهتر به خاطر می‌سپاریم .

از حفظ گفتن : پس از خواندن هر قسمت ، سعی کنید مطالب مهم آن را به یاد آورید و برای خود بازگو کنید . ضمن این کار به سوال‌هایی که طرح کرده اید پاسخ دهید . از حفظ گفتن به شما کمک می‌کند تا بر درک خود نظارت کنید و از این طریق به شما معلوم می‌گردد که چه قسمت‌هایی را خوب یاد نگرفته‌اید و باید آن‌ها را از نو بخوانید .

مرور کردن : وقتی که خواندن تمام کتاب یا کل مطالب را به پایان رساندید ، آن را مرور یا بازبینی‌کنید. بهترین راه مرور کردن این است که بکوشید، تا بدون مراجعه به متن ، سوال‌های مهم را جواب دهید . قسمت‌هایی را که نتوانستید به سوال‌های آن‌ها جواب دهید دوباره بخوانید . دوباره خواندن نوعی مرور کردن است اما این کار برای همه‌ی کتاب ضروری نیست . سعی در جواب دادن به سوال‌های اساسی بهترین راه مرور کردن ا ست . راهبرد از حفظ گفتن را برا ی فصل‌های کتاب و راهبرد مرور کردن را برای کل کتاب به کار بندید .

با توجه به توضیحات بالا ، روش اس‌کیو ۴ آر یا روش پس ختام بر سه اصل مهم بهسازی حافظه ، یعنی سازمان دهی ، بسط معنایی، و تمرین بازیابی استوار است . دلایل عمده‌ی موفقیت این روش و روش‌های مطالعه‌ی مشابه با آن همین اصول نظری هستند .

پژوهش‌های مختلفی انجام گرفته‌اند که نشان می‌دهند روش پس ختام در افزایش پیشرفت تحصیلی و بالا بردن کیفیت یادگیری دانش‌آموزان و دانشجویان موثر است . از جمله کامکار (۱۳۷۶)نشان داده است که دانشجویان قوی دانشگاه بیشتر از دانشجویان ضعیف از اجرای روش پس ختام سود می‌برند .

اندرسون (۱۹۹۰)چند دلیل برای اثر روش اس‌کیو ۴ آر آورده است . نخست این که، رعایت مراحل این روش دانش‌آموزان و دانشجویان را از سازمان بندی مطالبی که می‌خوانند بیشتر آگاه می‌سازد . وول فولک (۱۹۹۵) در این باره گفته است « بارها شاهد بوده‌ایم که وقتی از خواندن عنوان‌های یک مطلب غفلت می‌کنیم اشاره‌ها و سرنخ‌هایی که ما را در یافتن سازمان آن مطلب هدایت می‌کنند نیز از دست می‌روند. دوم این که : رعایت این مراحل یادگیرنده را وا می‌دارد تا ، به جای یادگیری همه‌ی اطلاعات در یک نشست ، آن ها را به صورت بخش به بخش یاد بگیرد. هم‌چنین طرح سوال درباره‌ی مطلبی که خوانده می‌شود و جواب دادن به سوال دانش‌آموزان را وا می‌دارد که اطلاعات را عمیق‌تر و گسترده‌تر پردازش کنند ». وول فولک هم‌چنین گفته است که روش اس‌کیو ۴ آر برای دانش‌آموزان بالاتر از سطح دبستان مفید است . « درباره‌ی آموزش دادن مهارت‌های مطالعه به دانش‌آموزان پیش از پایه‌ی پنجم تحصیلی اطلاعات زیادی در دست نیست . کاربرد موثر مهارت‌های مطالعه احتمالاً مستلزم رشد فرا شناختی فراتر از سن این گونه کودکان خردسال است . »

۲ - روش مردر [1]

روش جدیدتر مطالعه و یادگیری روش مردر نام دارد . مردر از حرف اول شش مرحله‌ی آن تشکیل یافته است :

(۱)حال و هوا

(۲) درک و فهم

(۳) یادآوری

(۴) کشف

(۵) بسط و گسترش

(۶) مرور و پاسخ دادن

حال و هوا : منظور این است که پیش از شروع به مطالعه و یادگیری حال و هوای‌آن را پیدا کنید ؛ یعنی سرحال و آماده‌ی یادگرفتن باشید و تا پایان مطالعه آن حالت را حفظ کنید . برای این منظور، سعی کنید با ایجاد حالت آرمیدگی عضلانی بر اضطراب خوب غلبه نمایید . هم‌چنین افکار مثبت را جانشین افکار منفی و شک و گمان‌های بیهوده سازید . از تخیلات مثبت سود ببرید . به طور کلی ، در مرحله‌ی حال و هوا باید زمینه را برای مطالعه‌ی موثر آماده کنید .

درک و فهم : در این مرحله بکوشید تا آن‌جا که ممکن است مطالبی را که می‌خوانید به طور عمیق درک کنید . از کم و کیف درک و فهم خود آگاه شوید و بخش‌هایی را که خوب نمی‌فهمید با علامت گذاشتن مشخص کنید تا در مراحل بعدی مجدداً به سراغ آن‌ها بروید .

---

(1) MURDER Mood ، Understand ، recall ، detect ، digest ، review ، respond

یادآوری : آن چه را که در مرحله‌ی قبل خوانده و فهمیده‌اید به یاد آورید . در این مرحله از راهبردهای تفسیر، تخیل و تحلیل مفاهیم استفاده کنید . گوئتز ، الکساندر و آش (۱۹۹۲) ، در رابطه با این مرحله از روش مردر گفته‌اند ، « یادگیرنده نه تنها آن چه را که خوانده است به یاد می‌آورد بلکه آن را از طریق تفسیر ، تخیل و تحلیل به مفاهیم کلیدی تغییر شکل می‌دهد . »

کشف و هضم: در این مرحله به قسمت‌هایی که درمرحله‌ی یک خواندید ونفهمیدید مراجعه کنید و به یادگیری آن‌ها بپردازید . به این منظور ، آن‌چه را که گذشتید یا غلط فهمیدید کشف کنید و نیز به کشف سازمان مطالب بپردازید . این بار از راهبردهای دیگری به جز آن چه قبلاً به کار بستید استفاده کنید. مطالب پیچیده را به اجزای ساده‌تر تجزیه کنید و از منابع معتبر، مانند فرهنگ لغات، کتاب‌های دیگر و معلمان کمک بگیرید .

بسط و گسترش : مطالبی را که می‌خوانید بسط و گسترش دهید ؛ یعنی به آن‌ها شاخ و برگ بدهید وآن‌ها را به مطالبی که قبلاً آموخته‌اید ربط دهید .سوال‌هایی نظیر سوال‌های زیر را از خود بپرسید .

اگر به نویسنده دسترسی داشتید چه سوال‌هایی از او می‌پرسیدید ؟

چگونه می‌توانید از اطلاعاتی که کسب می‌کنید در عمل استفاده نمایید ؟

چگونه می‌توانید مطالبی را که می‌خوانید برای کسانی دیگر قابل فهم‌تر و قابل توجه‌تر سازید ؟

مرور و پاسخ دادن: مرور و پاسخ دادن آخرین مرحله‌ی روش مردر است . مرور کردن مطالب خوانده شده به قصد تعیین کم و کسرهای احتمالی یادگیری و کوشش در جهت رفع نواقص از مراحل مهم همه‌ی روش‌های یادگیری از جمله روش حاضر است . فعالیت اصلی مرور کردن به یاد آوردن آموخته‌ها ، توجه به نکات مهم ، و سعی در پاسخ دادن به سوال‌های قبلاً طرح شده ، و تمرکز کردن بر هدف‌های یادگیری است .

مرحله‌ی مرور کردن معمولاً پس از آن که دانش‌آموزان یا دانشجویان در امتحان یا آزمون مطلبی که خوانده اند، شرکت کرده اند انجام می‌شود. نتایج آزمون باید به صورت باز خورد در مورد اثر بخشی مراحل قبلی مورد استفاده قرار گیرد . هدف عمده‌ی این مرحله از یادگیری باید رفع نواقص راهبردهای مطالعه برای کاربردهای آتی باشد .

پژوهش‌های انجام شده در رابطه با روش مردر تاثیر مثبت آن را بر بهبود یادگیری نشان داده اند . از جمله دانسرو (۱۹۸۵) چند تحقیق را ذکر کرده است که اثر بخشی برنامه‌های آموزشی مبتنی بر روش مردر را بر افزایش توانایی کسب و استفاده از دانش در افراد نشان می‌دهد .

۳ - روش آموزش دو جانبه

روش‌آموزش دوجانبه یا روش متقابل[1] تدبیر دیگری است برای کسب مهارت‌های فراشناختی مربوط به خواندن و فهمیدن ، پالنیسکار و براون (۱۹۸۴) که پدید آورندگان اصلی این روش هستند بر این باورند که به کمک آن می‌توان به دانش‌آموزان دارای مشکلات خواندن و فهمیدن کمک کرد تا بر مشکلات خود فائق آیند . به کمک روش آموزش دو جانبه می‌توان چهار راهبرد یا استراتژی را آموزش داد : سوال کردن ، خلاصه کردن ، توضیح دادن و روشن ساختن نکات پیچیده و پیش بینی رویدادهای آینده .

روش آموزش دو جانبه به صورت گروهی اجرا می‌شود . نخست معلم و شاگردان قسمتی از یک موضوع را بی صدا برای خود می‌خوانند . بعد معلم راهبردهای خلاصه کردن، سوال کردن ، توضیح دادن و پیش بینی کردن را درباره‌ی متنی که خوانده است پیاده می‌کند . سپس معلم و شاگردان قسمتی دیگر از موضوع را مطالعه می‌کنند و این باریکی از شاگردان نقش معلم را ایفا می‌کند . این جریان تا جایی که لازم باشد ادامه می‌یابد .احتمال دارد که شاگردان در آغاز کار نتوانند به خوبی از راهبردهای مورد نظر استفاده کنند . در این شرایط ، نقش معلم ارائه‌ی سرنخ‌ها و راهنمایی‌ها و دادن تشویق‌های لازم است .

پژوهش‌هایی وجود دارد که نشان می‌دهند روش آموزش متقابل هم به دانش‌آموزان ابتدایی و متوسط ، و هم با دانش‌آموزان عادی و استثنایی ، و نیز با دروس خواندن و فهمیدن و بعضی دروس دیگر موفقیت آمیز بوده است و موجب افزایش مهارت‌های یادگیری وانتقال یادگیری در دانش‌آموزان شده است .

(آرندز ، ۱۹۹۴) . متولی (۱۳۷۶) نشان داد که آشنا ساختن دانش‌آموزان دبیرستانی با راهبردهای یادگیری مطرح شده در روش آموزش دو جانبه موجب بهبود خواندن و درک مطلب در آنان می‌شود .

۴ - روش مطالعه‌ی مشارکتی

با هم مطالعه‌کردن یکی‌از روش‌های شناخته شده و موثر یادگیری درمیان دانش‌آموزان و دانشجویان بوده است. درروش مطالعه‌ی مشارکتی یادگیرندگان به صورت دو نفری با هم کار می‌کنند و به نوبت خلاصه مطالبی را که می‌خوانند برای هم می‌گویند . (دانسرو ۱۹۸۵) . ابتدا یکی از دو نفر یادگیرنده نقش توضیح دهنده را به عهده می‌گیرد و نفر دوم وظیفه‌اش گوش دادن است ؛ و در نوبت بعد نفر دوم توضیح می‌دهد و نفر اول گوش می‌کند . مراحل روش مطالعه‌ی مشارکتی به شرح زیر است :

(1) Reciprocal Teaching

۱ - به صورت تصادفی ، مثلاً به وسیله‌ی بالا انداختن یک سکه ، تصمیم بگیرید که ابتدا چه کسی توضیح دهنده و چه کسی گوش دهنده باشد ، بعد شروع به مطالعه بکنید .
۲ - پس از این که مطالعه‌ی قسمتی از متن (حدود ۵۰۰ تا ۶۰۰) کلمه را به پایان رساندید ، خواندن را متوقف کنید .
۳ - توضیح دهنده خلاصه‌ی متنی را که خوانده است ، با صدای بلند برای دوستش توضیح می‌دهد، و این کار را بدون نگاه کردن به متن انجام می‌دهد . در این خلاصه باید تمامی نکات و مفاهیم مهم و اساسی گنجانده شوند .
۴ - پس از آن که توضیح دهنده کار خلاصه کردن را به پایان رسانید ، گوش دهنده با نگاه کردن به متن اقدامات زیر را انجام می‌دهد :
الف : نکات مهمی را که در خلاصه‌ی ارائه شده جا افتاده اند بیان می‌کند و اشکالات و کج فهمی‌ها را بر طرف می‌نماید .
ب : به کمک ربط دادن مطالب جدید با مطالبی که قبلاً یادگرفته است ، به یاد آوری و درک مطالب کمک می‌کند . هم‌چنین در صورت لزوم از شکل و طرح و رسم نیز می‌تواند سود ببرد .
۵ - توضیح دهنده می‌تواند به گوش دهنده در تصحیح و یادآوری خلاصه‌ی مطالب کمک کند .
۶ - پس از این که خلاصه‌ی اولین بخش کامل شد ، نقش خود را عوض کنید و این بار نفر دوم به خلاصه کردن متن بپردازد ، و مراحل فوق را تکرار کنید . با این تغییر نقش ، به مطالعه ادامه بدهید تا این که همه‌ی متن خوانده و فهمیده شود .

پژوهش‌هایی که درباره‌ی اثر بخشی روش مطالعه‌ی مشارکتی انجام گرفته (از جمله مک‌دونالد و همکاران ۱۹۸۵ ، به نقل اسلاوین ۱۹۹۱) نشان داده اند دانش‌آموزان و دانشجویانی که به این طریق مطالعه می‌کنند از کسانی که مطالب را برای خودشان خلاصه می‌کنند یا صرفاً به مطالعه‌ی مطالب می‌پردازند بیشتر می‌آموزند وآموخته‌ها را برای مدت طولانی‌تری در یاد نگه می‌دارند. روش مطالعه‌ی مشارکتی برای هر دو نفر شرکت کننده موثر است . اما جالب این جاست که همواره سهم توضیح دهنده از یادگیری بیشتر از سهم گوش دهنده است .

۵ - روش پرسیدن دو جانبه

روش دیگری که به افزایش سطح فرا شناخت و به بهبود روش مطالعه کمک می‌کند روش پرسیدن دوجانبه یا پرسیدن متقابل است. این روش را مانزو (۱۹۷۹)[1] ابداع کرده است و ما در این‌جا خلاصه‌ی مراحل آن را از کرالی[2] و مریت[3] (۱۹۹۶) نقل می‌کنیم.

۱ - معلم به شاگردان می‌گوید: هدف درس این است که به آنان کمک شود تا مطالبی را که می‌خوانند بهتر درک کنند. آن‌گاه معلم و دانش‌آموزان به نوبت یک جمله را می‌خوانند بعد به ترتیب از یک‌دیگر سوال می‌کنند. ابتدا شاگردان از معلم درباره‌ی جمله سوالی می‌پرسند. سپس معلم از شاگردان سوال‌هایی درباره‌ی همان جمله می‌پرسد.

۲ - همه‌ی سوال‌هایی که پرسیده می‌شوند باید به طور کامل جواب داده شوند، اما لازم نیست جواب سوال‌های مربوط به اطلاعات واقعی بسط داده شوند. اگر شاگردان نتوانند سوالی را جواب دهند معلم دلیل آن را جویا می‌شود.

۳ - هنگام جواب دادن به سوال‌ها، معلم و شاگردان پاسخ‌های خود را با مراجعه به اطلاعات درون متن مستدل می‌سازند.

۴ - اگر شاگردان سوال‌های سطح بالا بپرسند معلم می‌گوید «آن سوال خوبی است. من باید پیش از جواب دادن به آن فکر کنم.» اگر سوال‌های شاگردان در سطح پایین هستند صرفاً به آن‌ها جواب می‌دهد. معلم با پرسیدن سوال‌های سطح بالا شاگردان را به این کار تشویق می‌کند.

۵ - معلم و شاگردان تا هر وقت که لازم باشد به همین سبک به خواندن و سوال کردن و پاسخ دادن ادامه می‌دهند.

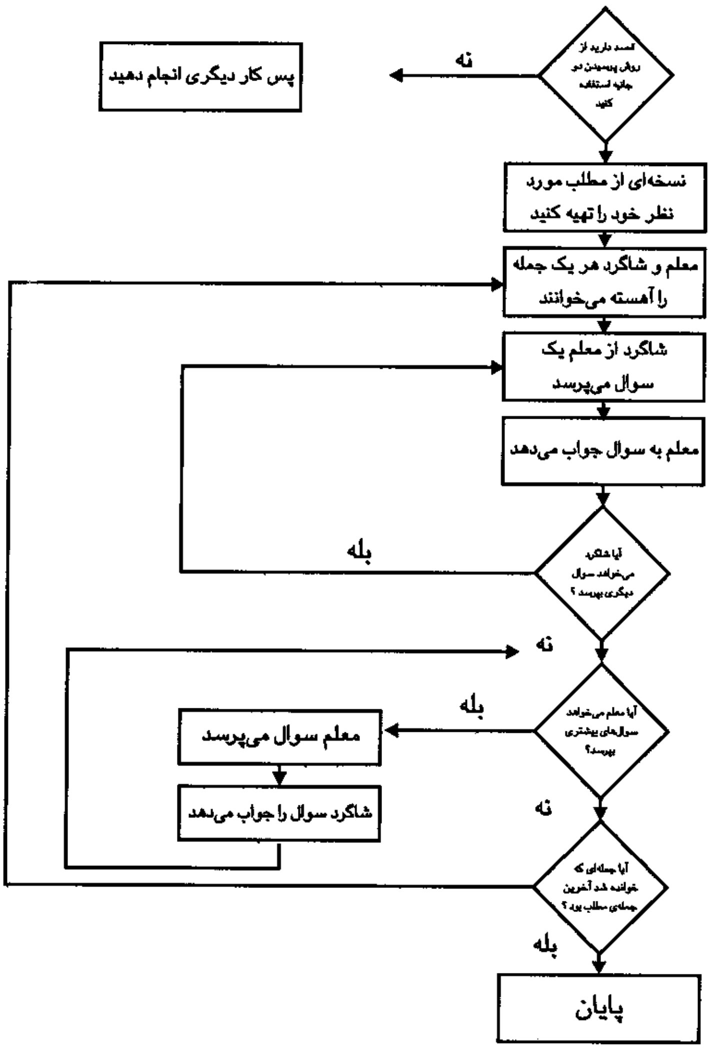
هر چند که این روش با جمله شروع می‌شود اما می‌توان آن را برای خواندن چند پارگراف و حتی چند صفحه مطلب نیز مورد استفاده قرار داد. گوئیز، الکساندر وآش (۱۹۹۲) روش پرسیدن دو جانبه را به صورت نمودار گردشی نشان داده‌اند. (نمودار در صفحه‌ی بعد)

روش پرسش دوجانبه، وسیله‌ای است که به کمک آن طرح سوال از جانب یادگیرندگان افزایش می‌یابد. هدف عمده‌ی آن افزایش تعداد و تنوع پرسش‌هایی است که مطرح می‌کنند. بنا به گفته‌ی گوئتز، الکساندر وآش (۱۹۹۲)، «شاید جالب‌ترین جنبه‌ی روش پرسیدن دو جانبه این است که نقش معلم و شاگردان را تغییر می‌دهد و شاگردان به عنوان پرسشگر و معلم به عنوان پاسخگو به سوال در می آیند.»

پژوهش‌های انجام شده درباره‌ی تاثیر طرح سوال بر یادگیری نشان داده‌اند دانش‌آموزان به همان

(1) Manzo (2) Crawley (3) Merrit

اندازه که از پاسخ دادن به سوال‌های دیگران می‌آموزند ، می‌توانند از سوال‌هایی که خود طرح می‌کنند یاد بگیرند . گوئتز ، الکساندر و آش (۱۹۹۲) درباره‌ی تاثیر روش پرسش دو جانبه گفته‌اند ، « این روش اگر هیچ تاثیر دیگری نداشته باشد ، دست کم می‌تواند به پردازش متن کمک کند و دانش‌آموزان را بر انگیزاند تا به مواد چاپی دقت بیشتری نشان دهند . »

« نمودار گردشی روش پرسیدن دو جانبه از گوئتز ، الکساندر ، آش ۱۹۹۲ »

نکاتی که باید در مطالعه‌ی مفید رعایت شود :

۱ - تنظیم برنامه‌ی مطالعه (یعنی مشخص شود که چه زمانی از شبانه روز به مطالعه اختصاص داده شود .)

۲ - تصمیم در اجرای برنامه‌ای که برای مطالعه در نظر گرفته شده است .

۳ - هنگامی به مطالعه بپردازیم که سلامت جسمانی و روانی حاصل است .

۴ - مطالعه هدف‌دار باشد .

۵ - با شناخت قبلی از کتاب و نویسنده مدت و نوع مطالعه را مشخص نماییم .

۶ - در شروع و در حین مطالعه باید سوالاتی را مطرح کرد و با تمرکز ذهنی بیشتر پاسخ سوالات را جست و جو نمود .

۷ - افکار دیگران را در ذهن خود به وجود نیاوریم .

۸ - اگر مطالعه در ارتباط با امتحان و یکی از کتاب‌های درسی است سعی نماییم وقت در نظر گرفته شده متوالی نباشد ، زیرا مطالعه همراه با استراحت و فاصله نتیجه بخش‌تر است .

(بعضی ها اظهار نظر کرده‌اند که بعد از هر ساعت مطالعه در حدود ۱۰ تا ۱۵ دقیقه استراحت مفید لازم است . این استراحت می‌تواند شامل قدم زدن و مشاهده‌ی مناظر زیبا ، میل کردن آشامیدنی ، راه رفتن ، حرف زدن با دوستان و امثال آن باشد .)

۹ - با خواندن قسمت‌های اول کتاب نباید دل سرد شد و باید به مطالعه‌ی قسمت‌های بعدی کتاب ادامه داد .

۱۰ - جای مطالعه باید دور از سرو صدا و عوامل حواس‌پرتی باشد .

۱۱ - میزان نور و گرمای هوای اتاق و بهداشت آن باید مورد توجه قرار بگیرد .

۱۲ - ارتفاع میزو صندلی باید متناسب باشد. (ارتفاع برای صندلی ۴۵ سانتی‌متر و برای میز ۷۵ سانتی متر)

۱۳ - رعایت فاصله‌ی چشم تا سطح نوشته ضروری است و معمولاً ۳۰ سانتی‌متر مناسب تشخیص داده شده است .

۱۴ - مطالعه در نور کم و در حین حرکت مضر است .

۱۵ - اتاق خواب و استراحت برای مطالعه مناسب نیست .

۱۶ - نوع کاغذ ، اندازه حروف ، پررنگی و کم‌رنگی نوشته بر میزان و کیفیت مطالعه تاثیر می‌گذارد .

۱۷ - در حین مطالعه رعایت بهداشت نشستن از لحاظ خمیده نبودن پشت و کمر لازم است .

۱۸ - توجه به غلط نامه کتاب قبل از مطالعه .

۱۹ - قبل از مطالعه وسایل مطالعه باید مهیا باشد (قلم - کاغذ - پاک‌کن و ...)

۲۰ - مطالعه کننده باید با نحوه‌ی استفاده از تسهیلات کتابخانه آشنا شود .

۲۱ - در مطالعه‌ی مستمر و طولانی می‌توان به عنوان تنوع به مطالعه‌ی کتاب دیگری پرداخت .

۲۲ - برای درک بیشتر بهتر است نکات اصلی و جزئی را از هم جدا کرد .

۲۳ - از کلمه خوانی و تلفظ کلمات چه بلند و چه کوتاه خودداری شود .

۲۴ - در مطالعه‌ی متون ادبی به آن چه به ظاهر بیان شده است قناعت نکنید .

۲۵ - همیشه نباید آثار یک نویسنده را فقط مطالعه کرد چون به تدریج قدرت انتقاد از فرد سلب می‌شود .

موانع مطالعه‌ی خوب و راه‌های غلبه بر موانع

در مطالعه‌ی خوب رعایت ۴ خصوصیت زیر لازم است :

۱ - انعطاف و سرعت

۲ - درک و نگهداری در حافظه

۳ - تمرکز حواس

۴ - ارزشیابی انتقادی

موانع و مشکلاتی که غالباً بر سر راه مطالعه‌ی موثر قرار می‌گیرند عبارتند از :

۱ - کلمه خوانی

۲ - تلفظ کردن کلمه‌ها

۳ - دوباره خوانی غیر ضروری

۴ - عدم توانایی در تشخیص نکات اصلی و جزئی

۵ - مشکلات به یاد آوردن

۶ - عدم تمرکز حواس

۱ - کلمه خوانی : یعنی مطالعه کننده عادت دارد که متن را کلمه به کلمه بخواند و نتواند سرعت لازم را در خواندن به دست آورد برای رفع این عیب باید چشم را عادت داد که لازم نداشته باشد همه‌ی حروف یک کلمه را ببیند تا کلمه درک شود . با تمرین می‌توان بر این مشکل فائق آمد .

۲ - تلفظ کردن کلمه‌ها : بیشتر مردم از بلند خواندن کلمات ، خواندن را می‌آموزند و بعدها این بلندخوانی به صورت یک عادت برای آن‌ها در می‌آید . بنابراین فرد باید خودش را عادت دهد کلمات را ببیند و بلافاصله درک کند و تلفظ و بعد معنی نماید .

به نمودار زیر توجه کنید :

راه مورد قبول درمطالعه ← دیدن ← معنی‌کردن یا درک‌کردن ؛(یعنی‌درک معنی‌کلمات بعدازدیدن)

راه غیر قابل قبول در مطالعه ← دیدن ← تلفظ کردن ← معنی کردن (یعنی کسب معنی بعد از دیدن و تلفظ کردن)

۳ - دوباره خوانی غیرضروری: دربسیاری موارد لازم می‌آیدکه برای فراگیری کامل یک مطلب دوباره آن را بخواند اما گاهی همین کار به صورت عادت در می‌آید و به عنوان مانعی در خوب مطالعه کردن خواهد بود . یکی از راه‌های ترک عادت آن است که تا مدتی هنگام مطالعه از صفحه‌ی کاغذ سفیدی استفاده کنند . (یعنی این کاغذ را روی کلمات خوانده شده قرار دهیم و به جلو رویم .

با این کار به کلمات قبلی خوانده شده توجه نمی‌کنیم .)

۴ - **عدم توانایی در نکات اصلی و جزئی :** بعضی از خوانندگان به تمام مطالب به صورت یکسان اهمیت می‌دهند در صورتی که جدا نکردن نکات مهم و غیر مهم باعث نگهداری ناقص مطالب در حافظه می‌شود . برای رفع این نقیصه می‌توان پیش از خواندن کامل یک کتاب آن را به صورت اجمالی مطالعه کرد .

۵ - **مشکلات به یادآوری:** خواننده به هنگام مطالعه مطالب را یاد می‌گیرد ولی به سرعت مطالب یاد گرفته شده را فراموش می‌کند . این مشکل به علت کلمه خوانی و عدم توجه به نکات مهم است . بهترین راه در یادآوری مطالب ، توجه به نکات مهم مطلب و مرور ذهنی و تهیه‌ی خلاصه است .

۶ - **عدم تمرکز حواس :** عدم علاقه و دل زدگی و به خیال افتادن و حواس پرتی سبب کاهش تمرکز حواس می‌گردد عدم تمرکز حواس درک مطلب را طولانی می‌کند . راه غلبه بر موانع تمرکز حواس ، به کار گرفتن فنونی مانند فعال بودن در مطالعه و واکنش در حین مطالعه است . مثلاً سوال کردن در مورد مفهوم مطالب و تجسم مفاهیم نوشته شده است .

مراحل مطالعه‌ی خوب

۱ - شناسایی
۲ - خواندن
۳ - فهم و درک
۴ - بخاطر آوردن (یادآوری)
۵ - استمرار بخشیدن به مطالعه
۶ - بازگویی آموخته‌ها و بحث پیرامون آن‌ها

شناسایی : یعنی ابتدا باید با به کار گرفتن روش اجمالی اطلاعات کلی از مفاهیم و منظور نویسنده ، میزان سادگی و دشواری محتوا و نکات اساسی را به دست آورد .

خواندن : بعد از اجرای مرحله‌ی اول برای مطالعه کردن مشخص می‌شود که چه روشی را برای خواندن کتاب دنبال کند، در همین مرحله است که باید از بلند خوانی یا زمزمه خوانی یا صامت خوانی استفاده شود .

درک و فهم : در این مرحله خواننده با تعمق و تفکر ،تجزیه و تحلیل و نقد مطالب را به هم ارتباط می‌دهد و برداشت می‌کند .

به خاطر آوردن (یادآوری) : بر حسب نیازی که خواننده در خود احساس می‌کند سعی در به خاطر آوردن و مرور ذهنی آن چه را که مطالعه کرده بنماید .

استمرار بخشیدن به مطالعه : به گفته‌ی استاد شهید مطهری : « اشتباه است اگر انسان یک کتاب را مانند یک سرگرمی مطالعه کند و قبل از درک و جذب درست مطالب به کتاب و مطالب دیگر بپردازد . »

بازگویی آموخته‌ها و بحث پیرامون آن‌ها : این مرحله برای درک بهتر و افزایش قدرت بیان و تکلم و سخنوری موثر است .

چگونه کودکان خود را به مطالعه عادت دهیم ؟

امروز دیگر ثابت شده است ، کودکی که کتاب می‌خواند در مقایسه با همسالانش بینش و آگاهی وسیع‌تری دارد که باعث می‌شود او بر دنیای اطراف مسلطتر بوده و اعتماد به نفس بیشتری داشته باشد . ممکن است باور نکنیم که عادت به مطالعه تا این حد می‌تواند بر استحکام پایه‌های شخصیتی کودک تاثیر بگذارد و در آینده باعث رشد و خلاقیت او شود ، اما تحقیقات انجام شده در روانشناسی تربیتی نشان می‌دهد کودکانی که از سنین پایین با مطالعه خو می‌گیرند بعدها در زندگی قدرت تفکر بهتری پیدا می‌کنند و در برابر مسائل و مشکلات واکنش‌های مثبت‌تر و خلاق‌تری نشان می‌دهند .
حال ممکن است در جایگاه مادر، پدر یا مربی و معلم کودک از خود بپرسیم چه باید بکنیم و چگونه باید فرهنگ مطالعه را در خانه، خانواده و جامعه رواج دهیم ؟ در این باره سخنرانی‌های فراوانی شده و کتاب‌های زیادی منتشر شده است ، اما شاید چیزی که واقعاً به آن نیاز داریم ، یافتن شیوه‌ی کاربردی برای تمرین در خانواده است . البته اگر چه تمام عادت‌های خوب و بد از خانواده شروع می‌شوند اما نباید فراموش کنیم که در امری حیاتی مانند مطالعه، فقط ایجاد انگیزه و رغبت وآموزش از طریق خانواده راهگشا نیست . در این زمینه مدرسه و نظام آموزش و پرورش باید بیشترین انعطاف و همراهی را داشته باشند . زیرا مدرسه خانه‌ی دوم کودکان است و بخش عظیمی از وقت باروری آنان را به خود اختصاص می‌دهد .(۱)

برای به وجود آوردن عادت‌های مطالعه ، شروع کار شاید از خانه باشد ؛ اما به طور حتم ادامه و پیشرفت این فرایند در مدرسه اتفاق می‌افتد . به ویژه مربیان تربیتی و معلمان مدارس بایستی به اهمیت ایجاد عادت مطالعه در کودکان واقف باشند و در این باره به یاری خانواده بشتابند . یکی از اولین کارهایی که می‌توان در خانه انجام داد اهمیت دادن به خواندن کتاب برای تمام اعضای خانواده است، والدین باید از بدو تولد همزمان با این که کودک راه رفتن و سخن گفتن را آغاز می‌کند ، کتاب را در معرض دید او قرار دهند و نیز کودک اوقاتی را شاهد مطالعه‌ی افراد خانواده باشد ، تا حس کنجکاوی و رغبت کافی برای رفتن به سوی کتاب در او به وجود آید . اگر کودک لذت و شادمانی مطالعه‌ی راستین را احساس کند به آسانی آن را رها نخواهد کرد ، اما در درجه‌ی اول باید لوازم کافی و مناسب از جمله کتاب‌های خوب در اختیارش باشد. چگونه می‌توان از بچه‌هایی که هرگز پدر و مادر خود را در حال مطالعه ندیده‌اند، انتظار داشت که نسبت به این پدیده حساس یا کنجکاو باشند ؟

(۱) - خبرنامه (آینه) - شماره ۵ - نیمه اول تیرماه ۱۳۸۳ (سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزش)

قدم بعدی این است که به کودکان ثابت کنید خواندن به خودی خودجالب و لذت بخش است. این کار می‌تواند از سنین خیلی پایین شروع شود و چند روش برای این منظور وجود دارد:

۱ - موقع خواب، برای کودکانتان داستان بخوانید، حتی اگر هر شب فرصت این کار را پیدا نمی‌کنید هر زمانی که فرصت داشتید این کار را انجام دهید.

۲ - در طول روز برای کودک نوار قصه بگذارید و به او اجازه دهید که از طریق نوار با قصه همراه شود.

۳ - از سنین پایین به بچه‌ها وسایل نوشتن بدهید. مداد، کاغذ و مداد رنگی در اختیارشان بگذارید تا روی کاغذ هر چه دلشان می‌خواهد بکشند، آن‌ها به این تجربه‌ی اولیه برای نوشتن نیاز دارند. این کار را می‌توانید با یک وایت برد (WHITE BOARD) یا تخته سیاه کوچک انجام دهید. حتی می‌توانید درباره‌ی چیزهایی که کودک می‌نویسد یا نقاشی می‌کند از او سوال کنید تا ذهنش نسبت به کاری که انجام می‌دهد فعال باشد.

۴ - یک داستان را بارها و بارها برای فرزندانتان بخوانید یا تعریف کنید. بچه‌ها دوست دارند یک قصه را بارها بشنوند تا تمام جزئیات آن را بشناسند و احساس کنند که با آن آشنا هستند. هنگام خواندن قصه گهگاه کلام خود را قطع کنید و از فرزندانتان درباره‌ی قصه چیزهایی بپرسد؛ برای مثال سوال کنید «فکر می‌کنی حالا چه اتفاقی بیفتد؟» یا «تو کدام یک از حیوانات این قصه را دوست داری؟» اگر کودک نتواست پاسخ درستی بدهد، اشکالی ندارد مهم این ا ست که با این پرسش‌ها او را به فکر کردن و یافتن راه حل تشویق کنیم.

۵ - وقتی کودک به تماشای تلویزیون می‌نشیند، شما هم توجه داشته باشید که چه برنامه‌ای را می‌بیند تا بعدها درباری آن با او صحبت کنید. حتی ممکن است که کودک سوالی درباره‌ی برنامه‌ای که دیده است داشته باشد. به اوفرصت دهید که پرسش‌هایش را با شما در میان بگذارد.

۶ - از سنین پایین سعی کنید که در مناسبت‌های ارزشمند به بچه‌ها کتاب هدیه کنید با این شیوه آن‌ها کم کم می‌آموزند که کتاب هدیه‌ای ارزشمند است.

۷ - اگر کودکتان در موردی رفتاری نا مناسب و پرخاشگرانه نشان داد، کتاب داستانی با همان موضوع یا موضوع‌های مشابه (درباره‌ی نافرمانی‌های کودکان) پیدا کنید، در محیطی امن و آرام، کتاب را برای او بخوانید و نظرش را درباره‌ی شخصیت اصلی جویا شوید. به وسیله‌ی کتاب کودک را ترغیب کنید که مسائل و حرف‌های خودش را بازگو کند در این صورت به تدریج کتاب را دوست خود تلقی می‌کند و در آینده نیز در برخورد با مشکلات یا به هنگام تصمیم گیری‌های دشوار به سراغ کتاب خواهد رفت.[1]

(۱) خبرنامه (آینه)، شماره ۵ - نیمه اول تیرماه ۱۳۸۳

۸ - کتاب خواندن قدرت تخیل را بالا می‌برد ، هر بار پس از خواندن کتاب برای کودک ، سعی کنید رفتار او را زیر نظر بگیریدو ببینید آیا در میان نقاشی‌ها و وسایل بازی او از جمله عروسک‌ها وخمیر بازی اثری از قصه‌ای که برای او خوانده‌اید وجود دارد ؟ مطمئن باشید که کودکان در بازی‌ها و نقاشی‌های خود نسبت به آن چه در قصه شنیده‌اند ، واکنش نشان می‌دهند . شما می‌توانید با این شیوه خلاقیت آن‌ها را پرورش دهید . بسیاری از نویسندگان ، کارگردانان و هنرمندان خلاق در دوران کودکی چنین وضعی داشته‌اند ؛ برای مثال « وقتی استیون کوچک بود ، من برای او قصه می‌خواندم و بعدها با کمک اسباب بازی‌هایش ، آن قصه را نمایش می‌دادیم »

یادمان باشد که مطالعه و کتاب خواندن یکی از مهمترین اصول آزادگی و تفکر خلاق است . شما با ایجاد عادت مطالعه ، دنیای کودک خود را وسعت می‌بخشید ، گنجینه لغات او را گسترش می‌دهید و وی را قادر می‌سازید که احساسات خود را بهتر بیان کند و دیگران را نیز بهتر درک کند . تمام آن‌چه نیاز دارید، پیدا کردن کتاب و زمان مناسب است و این که مطالعه را در زندگی کودک مهم جلوه دهید. چه طور است از همین امروز کار را با خرید یک کتاب خوب و خواندن قصه‌ی آن برای کودکانتان شروع کنید ! می‌پرسید کتاب خوب از کجا پیدا کنیم ؟ کافی است که به یک کتاب فروشی معتبر مخصوص‌کودکان بروید و با گفتن سن فرزندتان ، از فروشنده راهنمایی بخواهید . مطمئن باشید که با این عمل ، امروز شما به خاطره‌ای خوب و مفید برای خود و کودکانتان تبدیل خواهید شد .

بسیاری از والدین می‌کوشند که فرزندشان را به سوی استفاده از فناوری‌های روز دنیا چون اینترنت ، رایانه و ... سوق دهند . اما اغلب آن‌ها کودکان خود را به خواندن کتاب و مطالعه تشویق نمی‌کنند . آن‌ها غافلند که کودکان بدون تشویق آن‌ها هم به سوی فناوری‌های روز دنیا کشیده می‌شوند و این تشویق بی جای آن‌ها کودکان را بیش از پیش از کتاب و مطالعه دور می‌کند .

به عقیده‌ی عده‌ای از والدین ، عادت دادن کودکان به کتاب و مطالعه دشوار است . به همین خاطر ، اغلب هم برای این‌مساله تلاش نمی‌کنند. اما روان‌شناسان ورفتارشناسان کودک‌ونوجوانان معتقدند که می‌توان با اتخاذ تدابیری ، کودکان را به مطالعه ترغیب کرد و پس از مدتی آن‌ها را به این کار عادت داد . **آن‌ها برای رواج فرهنگ‌مطالعه‌وبرای‌تشویق‌کودکان‌به‌مطالعه‌این‌نکات‌راپیشنهاد می‌کنند:** [1]

۱ - خواندن کتاب برای کودک را از سنین بسیار پایین یعنی « نوزادی » آغاز کنید ، اگر نوزادی که عادت کند با نوای داستان به خواب رود، در بزرگسالی نیز نمی‌تواند بدون کتاب به سر ببرد . بنابراین هر چه زودتر خواندن کتاب برای کودک را آغاز کنید ، به همان نسبت به نتایج بهتری دست خواهید یافت .

---

(۱) - رشد معلم شماره‌ی ۷ فروردین ۱۳۸۴

۲ - انتخاب موضوع کتاب اگر چه در دوران نوزادی و تا زیر یک سالگی بسیار مهم نیست . اما از همان سن نیز با انتخاب کتاب‌های جالب ، زیبا ، لطیف و سازگار با روح کودک ، او را با واژه‌های زیبا آشنا کنید . البته انتخاب موضوع کتاب در زمان عقل رس شدن کودک ، یعنی زمانی که او معنی واژه‌ها را تا حدی متوجه‌می‌شود، بسیار مهم است . بنابراین باانتخاب کتاب‌هایی با موضوع‌های مناسب سن و درک کودک ، او را با کتاب مانوس کنید. از انتخاب کتاب‌های ترسناک و یا نا مناسب و کتاب‌هایی که کودک نمی‌تواند واژه‌های آن‌ها را متوجه شود ، بپرهیزید . بی‌توجهی به انتخاب موضوع کتاب ، نتیجه‌ی عکس خواهد داد . اغلب کتاب‌ها بر اساس رده‌ی سنی کودکان درجه‌بندی شده‌اند . پس به راحتی می‌توان کتاب مناسب سن کودک را تهیه کرد .

۳ - کتاب را با صدایی ملایم ، رسا ، همراه با تلفظ صحیح و شمرده بخوانید . اگر فرزند شما به سنی رسیده است که می‌تواند واژه‌ها را تکرار کند ، تلفظ درست واژه‌هایی را که او اشتباه تلفظ می‌کند ، تکرار کنید تا او با تلفظ صحیح کلمات آشنا شود . اگر چه تلفظ اشتباه کودک شیرین است اما بعدها او را با مشکل مواجه می‌کند . با تلفظ صحیح و دقیق کلمات، باعث شوید ، فرزندتان حتی پیش از ورود به مدرسه ، با بسیاری از واژه‌ها آشنا شود .

۴ - تعدادی فیلم ، کارتون یا سریال مخصوص کودکان تهیه کنید ، به خصوص آن‌هایی را که بیش‌تر مورد علاقه‌ی فرزندتان هستند . این کار کودکان را به خواندن کتاب تشویق می‌کند . حتی می‌توانید ، پس از تماشای فیلم ، کارتون یا سریال مورد علاقه‌ی فرزندتان ، کتاب مربوط به آن را برای او بخوانید و درباره‌ی تفاوت‌های بین کتاب و فیلم ، کارتون یا سریال با او گفت و گو کنید ، این کار فرزند شما را به مطالعه‌ی دقیق و چندین باره‌ی کتاب تشویق می‌کند .

۵ - کتاب‌ها را از موضوع‌های متنوع انتخاب کنید . سعی کنید فرزندتان را با ادبیات تخیلی ، علمی علمی- تخیلی ، اساطیری، رویایی، فانتزی و...آشنا کنید.این تنوع در انتخاب، فرزند شمارا با ادبیات نوشتاری گوناگون آشنا می‌کند و قدرت انتخاب او را بالا می‌برد .

۶ - آموزش سمعی- بصری را نیز فراموش نکنید. مثلاً اگر می‌خواهید فرزندتان باحیوانات آشنا شود. ضمن انتخاب کتابی در همین زمینه ، او را با خود به باغ‌وحش ببرید. کودک شما پس از دیدن حیوانات واقعی ، به خواندن مجله ، کتاب و تطبیق دیده‌ها و خوانده‌هایش تشویق می‌شود و کتاب را بارها و بارها مرور می‌کند . این نحوه‌ی آموزش ، شیرین‌تر و نتیجه بخش‌تر است .

۷ - اگر احساس کردید که در میان موضوع‌های گوناگون ، فرزندتان به موضوعات خاصی بیش‌تر علاقه نشان می‌دهد ، کتاب‌هایی با همان موضوع‌ها برای او بخرید . درباره‌ی کتاب‌های تخیلی کمی

دقت و تامل کنید . زیرا تا پایان دوره‌ی دبستان و سال‌های آغازین دوره‌ی راهنمایی ، کودک قادر به تمیز دقیق رویا از واقعیت نیست . بنابراین ، به جای کتاب‌های تخیلی کتاب‌های علمی - تخیلی توصیه می‌شود .

۸ - کودک را همراه خود به کتابفروشی ببرید . روان شناسان ۲ تا ۳ سالگی را سن شروع این مشارکت می‌دانند . اجازه بدهید که او آن چه را دوست دارد ، انتخاب کند . بگذارید در کتابفروشی بگردد ، به کتاب‌ها دست بزند و کتابی را انتخاب کند که نظر او را جلب کرده است . معمولاً در سنین پایین ، شکل ظاهری و رنگ جلد کتاب عاملی برای انتخاب آن است به تدریج که او بزرگ تر می‌شود ، به او یاد بدهید که کتاب‌ها را از روی موضوع آن انتخاب کند . تکرار حضور او در کتابفروشی این مکان را برای او دلچسب ، آشنا و دوست داشتنی خواهد کرد و کتاب فروشی را برای او به مکانی تفریحی و علمی تبدیل می‌کند .

۹ - در خانه ، مکانی خاص و آرام را فقط به مطالعه اختصاص دهید . تعدادی قفسه‌ی کتاب ، میز و صندلی کوچک مخصوص مطالعه‌ی او و در حد امکان میزی برای مطالعه‌ی خودتان نیز در آن‌جا در نظر بگیرید . این مکان به گوشه‌ای امن و دلچسب برای مطالعه تبدیل می‌شود و شوق کودک برای مطالعه را دو چندان می‌کند . حتی می‌توانید برای تشویق بیش‌تر او ، نامی خاص برای این مکان در نظر بگیرید . مثلاً نام خود کودک را روی آن بگذارید .

۱۰ - به فرزندتان توضیح دهید که کتاب خواندن چه اثرات مثبتی برای او در پی خواهد داشت . اگر به زبان ساده ، فایده‌های کتاب خواندن را برای او توضیح دهید ، به این کار ترغیب می‌شود .

۱۱ - اگر چه خرید تنقلات ، اسباب بازی و ... برای تشویق رفتارهای مثبت کودک و یا موفقیت درسی او ضروری است و باعث رشد شخصیتی او می‌شود ، اما خرید کتاب به عنوان هدیه یا جایزه بهتر از هر چیز دیگری است .

۱۲ - پس از خواندن هر کتاب ، از کودک بخواهید به طور مختصر داستان آن را برای شما تعریف کند. این تعریف می‌تواند به صورت نوشتاری یا گفتاری باشد. بهتر است قبلاً خودتان کتاب را مطالعه کرده باشید ، تا بتوانید صحبت‌ها یا نوشته‌های او را تکمیل کنید و اگر نکته‌ای را از قلم انداخت ، به یاد او آورید . این امر به او می‌آموزد چگونه در خلاصه کردن مطلبی ، نکات مهم را فراموش نکند .

۱۳ - در ابتدای کار ، خواندن ۵ کتاب حدوداً ۵ تا ۱۰ صفحه‌ای در ماه کافی است .

۱۴ - مطالعه را به فصل تابستان یا تعطیلات نوروز محدود نکنید . برای فرزندتان طوری برنامه‌ریزی کنید که روزی حداقل یک تا دو صفحه کتاب بخواند .

اگر چه رعایت این نکات درابتدا کمی سخت به‌نظر می‌رسد، اما با صبروحوصله موفقیت حتمی است .

بخش سوم

سواد خواندن

آزمون پرلز ۲۰۰۱

بررسی اجمالی[1]

چکیده

مطالعه بین‌المللی پیشرفت سواد خواندن (PIRLS) یک مطالعه تطبیقی در زمینه « سواد خواندن » کودکان است که به وسیله انجمن بین‌المللی ارزیابی پیشرفت تحصیلی (IEA) انجام گرفته است.

سی و پنج کشور شرکت کننده، میزان سواد خواندن را در دانش‌آموزان دو پایه‌ی بالاتر که بیشترین تعداد ۹ ساله‌ها را در میان خود دارند مورد ارزیابی قرار دادند. این سن در اکثر کشورها پایه چهارم است (در ایران نیز پایه چهارم مورد ارزیابی قرار گرفت). مطالعه‌ی پرلز ۲۰۰۱، اطلاعات تطبیقی را درباره‌ی سواد خواندن در میان دانش‌آموزان پایه چهارم ارائه می‌دهد. هم‌چنین، عوامل گوناگونی را که با یادگیری سواد خواندن در دانش‌آموزان مرتبط است بررسی می‌کند. یافته‌های این مطالعه نشان می دهد که :

عملکرد دانش‌آموزان ایرانی در مقایسه با سایر کشورهای شرکت کننده به طور معناداری پایین‌تر از میانگین بین‌المللی (۵۰۰) است.

عملکرد دانش‌آموزان ایرانی در نمره‌ی ادبی بهتراز نمره‌ی اطلاعاتی است.

متوسط عملکرد دانش‌آموزان ایرانی در نمره‌ی کل و متون اطلاعاتی شبیه به هم و بهتر از سه کشور کویت، مراکش و بلیز است. اما در متون ادبی وضعیت بهتری دارند، یعنی نتایج آن از چهار کشور آرژانتین، کویت، مراکش و بلیز بالاتر است.

بالاترین عملکرد (به ترتیب) متلعق به کشورهای سوئد، هلند و انگستان است.

در این تک نگاشت، خلاصه‌ای از یافته‌های ملی و بین‌المللی مطالعه‌ی پرلز ۲۰۰۱ ارائه گردیده و سپس به تحلیل و تفسیر متغیرهای موثر و عوامل مرتبط با سواد خواندن پرداخته شده است.

۱) نتایج مطالعات بین‌المللی پیشرفت سواد خواندن پرلز ۲۰۰۱ - PIRLS دکتر عبدالعظیم کریمی

مقدمه

مطالعه‌ی بین‌المللی پیشرفت سواد خواندن (پرلز) برنامه‌ای ابتکاری برای ارزیابی توانایی خواندن کودکان در پایه‌ی چهارم ابتدایی است که سی و پنج کشور از سراسر جهان در آن شرکت دارند . این مطالعه به فاصله هر پنج سال یک بار در سال‌های ۲۰۰۱ ، ۲۰۰۶ ، ۲۰۱۱ روند سواد خواندن را مورد سنجش و اندازه‌گیری قرار می‌دهد .

پرلز یکی از مجموعه مطالعات گسترده‌ای است که انجمن بین‌المللی ارزشیابی پیشرفت تحصیلی انجام داده است . این انجمن از آغاز تاسیس خود در سال ۱۹۵۹ ، مطالعات تطبیقی وسیعی را در سطح بین‌المللی در زمینه علوم ، ریاضیات ، زبان ، ادبیات ، تربیت اجتماعی ، نگارش ، کامپیوتر ، آموزش پیش دبستانی ، درک مطلب ، سواد خواندن وغیره انجام داده است . یکی از این مطالعات ، مطالعه بین‌المللی پیشرفت سواد خواندن است .

هدف نهایی IEA ارتقای سطح یادگیری در درون نظام‌های آموزشی جهان و بهبود سیاست‌ها و برنامه‌ریزی‌های آموزشی مربوط به فرایند تدریس و یادگیری در آن می‌باشد .

در سال ۱۹۷۰ ، موضوع « خواندن » که یکی از شش موضوع مطالعاتی انجمن بین‌المللی ارزشیابی پیشرفت تحصیلی بود ، در پانزده کشور به اجرا گذاشته شد . در سال ۱۹۹۱ نیز مطالعه‌ی « سواد خواندن » میان سی و دو نظام تحصیلی به اجرا در آمد . در سال‌های اخیر ، مطالعه‌ی بین‌المللی پیشرفت سواد خواندن به عنوان جدیدترین بررسی انجمن بین‌المللی ارزشیابی پیشرفت تحصیلی به رسمیت شناخته شده تا بتواند بر پیشرفت سواد خواندن کودکان در آینده نظارت نماید . (مولیس ، مارتین ، گونزالس ، کندی ، ۲۰۰۳)

پرلز ۲۰۰۱ با هدف فراهم کردن گرایش‌های خواندن در یک چرخه‌ی پنج ساله با شرکت ۳۵ کشور تکمیل شده و توسعه‌ی پرلز ۲۰۰۶ نیز به‌خوبی در حال انجام است. همان طور که در چارچوب پرلز ۲۰۰۱ توصیف شده (کمپل، کلی، مولیس، مارتین و سینزبری، ۲۰۰۱)، اهداف خواندن و فرایندهای درک مطلب، پایه و اساس پرلز در ارزیابی کتبی توانایی دانش‌آموزان محسوب شده عادت‌های خواندن آن‌ها نیز به کمک پرسش‌نامه ارزیابی می‌شود. بیش از نیمی از پرسش‌ها به صورت پاسخ‌های تشریحی (پرسش‌های پاسخ - ساز)[1] بودند که دانش‌آموزان باید به آن‌ها پاسخ می‌دادند. گزارش بین‌المللی پرلز ۲۰۰۱ بر مبنای مطالعه‌ی طرح که نیمی براساس مواد خواندنی ادبی و نیمی دیگر بر اساس مواد اطلاعاتی است، معیارهای اجرای سواد خواندن به طور عام و دو هدف اصلی خواندن را در بر می‌گیرد. با این حال، در طرح پرلز ۲۰۰۶، اصلاح و بهبود مطالعه از طریق فراهم‌سازی‌فرآیندهای درک مطلب نیز ایده‌آل به نظر می‌رسد. مرکز مطالعه بین المللی، پرلز در کالج بوستون در آغاز جهت جست‌و جوی این امکان، مسوولیت پروژه درجه بندی نتایج پرلز ۲۰۰۱ را از راه فرایندهای درک مطلب بر عهده گرفت. این مطلب شرح و توصیفی از تجربه‌ی IEA است و نتایج درجه‌بندی فرایندهای درک مطلب خواندن پرلز ۲۰۰۱ را برای ۳۵ کشور نشان می‌دهد. چهار فرایند تعیین شده در چارچوب پرلز عبارت‌اند از:

تمرکز بر اطلاعات صریحا بیان شده و بازیابی آن‌ها؛

دست‌یابی به استنباط‌های روشن؛

تفسیر و تکمیل ایده‌ها و اطلاعات؛

بررسی و ارزیابی محتوا، زبان و عناصر مربوط به متن؛

یکی از اهداف مهم پرلز، بهبود و توسعه‌ی ارزیابی از طریق تامین اطلاعات در مورد فرایندهای درک مطلب و نیز اهداف خواندن است. از این رو مرکز مطالعه‌ی بین‌المللی (PIRLS) پرلز کار خود را با بررسی امکان درجه بندی داده‌های ۲۰۰۱ از رهگذر هرچهار فرایند تعیین شده آغاز کرد. با این حال، لازم بود جهت تکمیل درجه بندی، فرایندها به طور دقیق در دو معیار - یکی برای دو فرایند اولی و دیگری برای دو فرایند دوم - ادغام شوند.

تحقیقات آموزشی، به ویژه درسطح بین‌المللی و براساس چارچوب‌های علمی و استانداردهای جهانی، منبعی مهم برای تولید دانش، سیاست گذاری، برنامه‌ریزی و تصمیم گیری موثر به حساب می‌آید، مطالعه بین‌المللی پیشرفت سواد خواندن پرلز (PIRLS) ۲۰۰۱ یکی از مطالعات مهمی است که نتایج آن می‌تواند در شناخت مشکلات و کاستی‌ها، بهبود کیفیت نظام آموزشی کشورها و کشف

1- Constructed - Response

راه کارهای ارتقای سوادخواندن دردانش‌آموزان تعیین کننده باشد؛ زیرا تحقیقات آموزشی زمینه‌هایی را فراهم می‌آورد که برنامه ریزان و تصمیم‌گیران بتوانند با فهم بهتر مشکلات و اتخاذ راهبردهای مناسب ، در بهبود بخشی کیفیت یادگیری مشارکت نمایند . در واقع ، این نوع مطالعات ، مشخص می‌کند که چه فرصت‌هایی برای دانش‌آموزان باید فراهم شود تا آن‌ها بهتر بتوانند در فرایند فهمیدن ، استنباط و قضاوت در « خواندن » متون مهارت یابند .

در سال ۱۹۹۸،مجمع عمومی انجمن بین‌المللی ارزشیابی پیشرفت تحصیلی با گنجاندن طرح (پروژه) پرلز به عنوان بخشی از چرخه‌ی ثابت ارزیابی‌هایی که ریاضیات و علوم را نیز شامل می‌شود ، به طور رسمی موافقت کرد و در همان مرحله ، برخی از اصول بنیادین آن به شرح ذیل در همان مرحله پی ریزی شد :

- در سال ۲۰۰۱ ، مطالعه‌ی بین‌المللی پیشرفت سواد خواندن با ارزیابی دانش‌آموزان پایه‌ی چهارم آغاز شود .

- پرلز تمرکز خود را بر دستاورد سوادخواندن و نیز متون یادگیری خواندن در خانه و مدرسه قرار دهد .

- تعیین و برآورد سواد خواندن از طریق ارزیابی جامع مبتنی بر « متون خواندنی » معتبری که دانش‌آموزان در یکی از مراحل خواندن با آن‌ها سر و کار دارند، انجام پذیرد .

- آزمون خواندن باید به گونه‌ای برنامه‌ریزی شود که ارزیابی‌های آتی بتواند جهت‌گیری‌ها را در تحقق اهداف خواندن بر آورد نماید .

- پرسش نامه‌هایی به دانش‌آموزان تحت آزمون ، معلمانی که در حال حاضر مسوولیت درس خواندن آن‌ها را بر عهده دارند و مدیران این مدارس داده شود تا بتوانند با گردآوری داده‌های مربوط به متون ، به شرح تفسیر این دست‌آوردها بپردازند .

در سال ۱۹۹۹، با تشکیل جلسه‌ای مرکب از نمایندگان دبیرخانه‌ی انجمن بین‌المللی ارزشیابی پیشرفت تحصیلی ، (شامل مرکز بین‌المللی مطالعه (ISC)[1] در کالج بوستون ، مرکز آمار کانادا و بنیاد ملی پژوهش‌های آموزشی در انگلستان و ویلز) برنامه‌ریزی برای این پژوهش آغاز شد . در این جلسه مقرر گردید که - علاوه بر الحاق اصول اساسی مجمع عمومی - پرلز داده‌هایی را از والدین کودکان در مورد فعالیت‌های خواندن آنان گردآوری کند . از سوی دیگر مقرر شد که داده‌هایی را درباره آموزش خواندن در مراحل اولیه در مدارس جمع‌آوری کنند تا اطلاعات بیش‌تری در زمینه آموزش خواندن (فراتر از آن چیزی که معلمان در طول سال تحصیلی انجام می‌دهند) تهیه نمایند . این

1) International Study Center « ISC »

اهداف اولیه از سوی گروه توسعه و تدوین خواندن (RDG)[۱] و نمایندگانی از کشورهای شرکت کننده (هماهنگ کنندگان ملی پژوهش NRC) و مورد حمایت قرار گرفت .

تدوین برنامه‌ی پرلز دو سال به دراز کشید ؛ یعنی از سال ۱۹۹۸ آغاز گردید و تا اوایل سال ۲۰۰۱ و تا آن زمان که آزمون نهایی خواندن و پرسش‌نامه‌ها از سوی کشورهای شرکت کننده تصویب شد ، ادامه یافت . سی کشور به عنوان بخشی از تکمیل کار ، آزمون مقدماتی و تکمیل پرسش‌نامه‌ها را انجام دادند . در نهایت ، نیز سی و پنج کشور در گردآوری داده‌های اصلی شرکت کردند .

کشور ایران از سال ۱۳۷۰ - برابر با ۱۹۹۱ میلادی - به طور رسمی به عضویت انجمن بین‌المللی ارزشیابی پیشرفت تحصیلی در آمده و تا کنون در سه مطالعه تیمز (TIMSS) (سومین مطالعه‌ی بین‌المللی ریاضی و علوم) در فاصله سال‌های ۱۹۹۵ ، ۱۹۹۹ ، ۲۰۰۳ و نیز در دو مطالعه پرلز PIRLS (۲۰۰۱ و ۲۰۰۶) شرکت کرده است .

در گزارش حاضر مهم‌ترین یافته‌ها و نتایج این مطالعه با تاکید بر عملکرد دانش آموزان ایرانی در سواد خواندن مطرح شده است که امیدواریم مورد توجه کارشناسان و برنامه ریزان نظام آموزشی ، ویژه معلمان دوره‌ی ابتدایی واقع گردد و از نتایج آن در شناخت نارسایی‌ها و کشف راهبردهای موثر در بهبود نظام آموزشی بهره گرفته شود .

1) Reading Development Group (RDG)

خلاصه

مطالعه‌ی بین‌المللی پیشرفت سواد خواندن (PIRLS) تازه‌ترین طرح ارزشیابی IEA درباره‌ی عملکرد دانش‌آموزان در خواندن در پایه‌ی چهارم است . سی‌وپنج کشور جهان در (PIRLS 2001) شرکت کرده‌اند . موفقیت این طرح به تلاش‌های متقابل و مجدانه مراکز پژوهشی مسؤول در هر کشور برای اجرای مراحل مختلف طرح و شبکه مراکز بین‌المللی آن برای مدیریت فعالیت‌های میان کشوری ، مانند آموزش نمایندگان کشورها در فرایندهای استاندارد شده ، انتخاب نمونه‌ای قابل مقایسه از مدارس و دانش‌آموزان ، توسعه ابزارها ، و هدایت مراحل مختلف مورد نیاز برای پردازش و تجزیه و تحلیل داده‌ها بستگی دارد .

پرلز طیفی از راهبردهای جامع خواندن را در دو گروه از هدف‌های عمده ارزیابی کرده است - سواد خواندن و دریافت اطلاعات . بیش از نیمی از سوالات به صورت پاسخ ساز تنظیم شده بودند که از دانش‌آموزان می‌خواستند پاسخ خود را تولید کرده و بنویسند .

از آن‌جا که خانه ، مدرسه و بافت زمینه‌ای ملی که دانش‌آموزان خواندن را در آن فرا می‌گیرند نقش‌های بسیار مهمی ایفا می‌کنند ، پرلز اطلاعات گسترده ای نیز درباره‌ی اثرات این عوامل جمع‌آوری کرد .

دانش‌آموزانی که در مطالعه‌ی پرلز شرکت کرده‌اند به پرسش‌نامه‌هایی درباره‌ی تجارب خانه و مدرسه خود که با یادگیری خواندن ارتباط دارند پاسخ دادند . هم‌چنین والدین و سرپرستان آن‌ها نیز به پرسش‌نامه‌هایی درباره‌ی فعالیت‌های خودشان در ارتباط با آموزش اولیه سواد به کودکان پاسخ دادند. علاوه بر این ، معلمان و مدیران مدارس هم پرسش‌نامه‌هایی را در خصوص فعالیت‌های آموزشی تکمیل کردند . اطلاعات مربوط به سیستم آموزشی هم از طریق کشورهای شرکت کننده تهیه و جمع‌آوری شد و در دانشنامه(PIRLS 2001)منتشر گردید . همه‌ی جنبه‌های مطالعه با توجه به کیفیت مورد نظر طراحی وهدایت شدند.همه‌ی کشورهای شرکت کننده ملزم به رعایت استانداردهای دقیقی در نمونه‌گیری بودند ، تا ضمن پیشگیری از هر گونه سوگیری جانبدارانه ، قابلیت مقایسه آزمودنی‌ها با یکدیگر تامین گردد . ترجمه‌ی آزمون‌ها و پرسش‌نامه‌ها نیز فرایندی تعاملی و تفضیلی

داشت، و در شیوه‌های جمع‌آوری داده‌ها و نمره‌گذاری هم جلسات کارآموزی متعددی برگزار گردید. قبل از تجزیه و تحلیل، داده‌های هر یک از کشورها از نظر هماهنگ بودن و قابل مقایسه بودن با سایر کشورها مورد بازبینی‌های دقیقی قرار گرفتند.

عملکرد دانش آموزان در سواد خواندن

در میان کشورهای شرکت کننده در(PIRLS 2001) سوئد بالاترین عملکرد را در سوادخواندن داشته است. هلند، انگلستان و بلغارستان نیز عملکرد بالایی داشته‌اند و در واقع فقط سوئد از آن‌ها جلوتر بوده است. لتونی، کانادا، لیتوانی، مجارستان، ایالات متحده، آلمان و ایتالیا هم از بقیه کشورها عملکرد بهتری داشته‌اند.

در همه‌ی کشورها، عملکرد دختران در پایه چهارم بسیار بالاتر از پسران بوده است.

بالاترین سطح پیشرفت را در مجموعه هدف‌های سواد خواندن سوئد و انگلستان داشته‌اند، به طوری که سوئد در میان کشورهای شرکت کننده بالاترین میانه را داشته است و انگلستان به طور معناداری از همه‌ی کشورها، به استثنای هلند، ایالات متحده و بلغارستان بالاتر بوده است. تنها سوئد از هلند، ایالات متحده و بلغارستان جلوتر بوده است.

در مجموعه هدف‌های دریافت اطلاعات، سوئد، هلند، و بلغارستان بالاترین سطح پیشرفت را داشته‌اند. سوئد به طور معناداری سطح پیشرفت بالاتر از سایر کشورها داشته است و هلند و بلغارستان از همه‌ی کشورهای دیگر به استثنای لتونی و انگلستان به طور معناداری بالاتر بوده‌اند. لتونی و انگلستان تنها از سوئد عقب‌تر بوده‌اند.

نقش فعالیت‌های تقویت کننده سواد خواندن در خانه

درهمه‌ی کشورها ارتباط مثبتی بین پیشرفت سوادخواندن درپایه‌ی چهارم و درگیر بودن دانش‌آموزان در فعالیت‌های سواد خواندن قبل از ورود به مدرسه (مانند خواندن کتاب، قصه‌گویی، شعرخوانی، بازی با حروف الفبا، و شرکت در بازی با کلمات) وجود دارد. والدین عموماً به سطح بالایی از درگیری کودکان در فعالیت‌های سواد خواندن در خانه اشاره کرده‌اند. انگلستان و اسکاتلند در این مورد از بالاترین سطح برخوردار بوده‌اند.

به طور متوسط در همه‌ی کشورها، ارتباط قوی‌ای بین تکلم به زبان مورد استفاده در آزمون PIRLS در خانه، و عملکرد در آزمون PIRLS وجود دارد.

در همه‌ی کشورها، دانش‌آموزان پایه‌ی چهارم متعلق به خانه‌هایی با کتاب‌های کودکان زیاد (بیش از ۱۰۰ جلد) نسبت به دانش‌آموزان متعلق به خانه‌هایی با کتاب‌های کودکان کم (۱۰ جلد یا کمتر)

عملکرد بالاتری داشته‌اند . در سطح بین‌المللی ، به طور متوسط ، اکثر دانش‌آموزان (۵۸٪) به خانه‌هایی با بیش از ۲۵ جلد کتاب کودک تعلق داشته‌اند .

به طور متوسط در همه‌ی کشورها ، دانش‌آموزانی از بالاترین سطح پیشرفت برخوردار بوده‌اند که والدین آن‌ها مدت زمانی را (بیش از شش ساعت در هفته) صرف مطالعه می‌کرده‌اند و نگرش مثبتی نسبت به خواندن و مطالعه داشته‌اند .

نقش برنامه‌ی درسی و سازمان مدرسه در سواد خواندن

در اغلب کشورها مدیران مدارس گزارش کرده‌اند که کمتر از نیمی از دانش‌آموزان آن‌ها (و در بسیاری از موارد کمتر از یک چهارم آن‌ها) قبل از شروع مدرسه مهارت‌های اولیه سواد خواندن را (مانند تشخیص حروف الفبا ، خواندن برخی از کلمات ، خواندن جمله‌ها ، نوشتن حروفی از الفبا و نوشتن برخی از کلمات) کسب کرده‌اند . انگلستان ، سنگاپور ، اسلونی ، کانادا ، فرانسه ، سوئد و ایالات متحده از موارد استثنا بوده‌اند .

به طور متوسط ، والدین بیش از نیمی از دانش‌آموزان (۵۴٪) در کل کشورها گزارش کرده‌اند که کودکان آن‌ها را به هنگام ورود به دبستان تا حدودی با فعالیت‌های اولیه سواد خواندن (موارد مورد اشاره در بند فوق) آشنا بوده‌اند ، و تنها ۱۷ درصد از والدین گزارش کرده‌اند که کودکانشان هیچ چیز نمی‌دانسته‌اند .

بر اساس گفته‌ی مدیران مدارس درهمه‌ی کشورها ، در پایه‌های اول تاچهارم ، خواندن بیش از سایر برنامه‌های درسی مورد تاکید قرار داشته است . به طور متوسط ، تقریباً چهار پنجم دانش‌آموزان (۷۸٪) در مدارسی بوده‌اند که خواندن بیش از سایر برنامه‌های درسی مورد تاکید بوده است . در کانادا ، کلمبیا ، قبرس ، فرانسه ، یونان ، نیوزلند و ایالات متحده معلمان به طور متوسط به نُه ساعت وقت در هفته ، و در مقدونیه به سه ساعت در هفته برای آموزش زبان اشاره کرده‌اند ؛ که متوسط آن درکل کشورها هفت ساعت بوده است . به طورمتوسط،معلمان ۲۸ درصد از دانش‌آموزان پایه چهارم در کل کشورها به شش ساعت در هفته برای آموزش خواندن اشاره کرده‌اند .

آموزش خواندن به عنوان یک فعالیت جمعی در کلاس درس رایج‌ترین رویکرد در سطح بین‌المللی بوده است . به طور متوسط ، ۳۸ درصد از دانش‌آموزان در کلاس‌هایی بوده‌اند که معلمان همیشه یا اکثر اوقات از این روش استفاده می‌کرده‌اند .

در سطح بین‌المللی ، به طور متوسط ، قریب نیمی از دانش‌آموزان (۵۶٪) در کلاس‌هایی بوده‌اند که همه‌ی دانش‌آموزان یک نوع مطالب آموزشی را ، اما با سرعت‌های متفاوت می‌خوانده اند ، و قریب

یک سوم (۳۲٪) دیگر مطالب گوناگونی را بر حسب سطح توانایی در خواندن مطالعه می‌کرده‌اند. بقیه دانش‌آموزان هم یک نوع مطالب را با یک سرعت می‌خوانده‌اند، زیرا اغلب در سطح یکسانی از توانایی خواندن قرار داشته‌اند.

به طور متوسط، در همه‌ی کشورها، معلمان گزارش کرده‌اند که رایج ترین فعالیت مورد استفاده در کلاس درس پرسش از دانش آموزان است که ایده اصلی مطرح شده را در آن‌چه خوانده‌اند مشخص کنند و درک خود را از آن توضیح دهند (این فعالیت حداقل هفته‌ای یکبار و روی ۹۰٪ از دانش‌آموزان اجرا می‌شود).

در سطح بین‌المللی، به طور متوسط، قریب دو سوم (۶۳٪) از دانش‌آموزان پایه چهارم درکلاس‌هایی بوده‌اند که بر اساس گزارش معلمانشان هرگز به کلاس جبرانی یا متخصص خواندن دسترسی نداشته‌اند. دوازده درصد در کلاس‌هایی بوده‌اند که طبق گزارش معلمانشان همواره به کلاس جبرانی و متخصص خواندن، برای کمک به رفع مشکلات خواندن دانش‌آموزان، دسترسی داشته‌اند و ۲۵ درصد هم در کلاس‌هایی بوده‌اند که این متخصصان گاهی در دسترس بوده‌اند.

تقریباً درهمه‌ی کشورها، رایج‌ترین پاسخ معلمان به این سوال که وقتی دانش آموزی شروع به عقب افتادن در خواندن می‌کند شما چه می‌کنید این بود که وقت بیشتری روی کارکردن با آن دانش‌آموز می‌گذاریم (۸۸٪ دانش‌آموزان در سطح بین‌المللی.)

نقش آموزش خواندن

به طور متوسط، در سطح بین‌المللی، دو سوم از دانش‌آموزان به طور روزانه آموزش خواندن را بر مبنای یک کتاب درسی یا مجموعه مطالب خواندن دریافت می‌کنند. در بلغارستان، قبرس، یونان مجارستان، لتونی، روسیه و اسلواکی تقریباً همه‌ی دانش‌آموزان (۹۵٪ یا بیشتر) چنین آموزشی را دریافت می‌کنند. قریب یک سوم دانش‌آموزان (۳۲٪) به طور روزانه، و قریب نیمی از دانش‌آموزان (۴۶٪) به طور هفتگی از کتاب‌های تمرین استفاده می‌کرده‌اند.

در همه‌ی کشورها، رویکرد آموزشی مورد استفاده برای اغلب دانش‌آموزان (به طور متوسط ۵۳٪) آموزش بر مبنای یک کتاب درسی یا مجموعه مطالب خواندن بوده که با حداقل یک بار تمرین در کتاب‌ها یا برگه‌های تمرین در هفته همراهی می‌شده است. سه چهارم از دانش‌آموزان (به طور متوسط ۷۶٪) در هر ماه حداقل دو مورد از موارد زیر را به عنوان مکمل برنامه آموزشی معمول خود دریافت کرده‌اند: کتاب‌های کودکان، روزنامه / مجله، فعالیت‌های کامپیوتری، یا تکلیف‌های اینترنتی

در سطح بین‌المللی، به طور متوسط، استفاده از داستان در کلاس درس بسیار رایج‌تر از متون غیر داستانی است. براساس گزارش معلمان استفاده از داستان برای آموزش خواندن در هر هفته

برای ۸۴ درصد از دانش‌آموزان مصداق داشته است ، در حالی که استفاده از متون غیر داستانی تنها در مورد ۵۶ درصد از دانش‌آموزان صحت داشته است .

هم معلمان و هم دانش‌آموزان بر این موضوع اتفاق نظر داشته‌اند که خواندن با صدای آهسته ، به ویژه برای دانش‌آموزان موفق‌تر در خواندن ، یک فعالیت رایج کلاسی بوده است . به طور متوسط ، در سطح بین‌المللی ، دوسوم از دانش‌آموزان پایه‌ی چهارم (۶۶٪) به خواندن با صدای آهسته به طور روزانه و ۲۷ درصد دیگر به خواندن به صدای آهسته به طور هفتگی اشاره کرده‌اند .

در همه‌ی کشورها به طور متوسط ، معلمان به‌خواستن از اغلب دانش‌آموزان پایه چهارم این‌که روزانه (۵۶٪) مطلبی را بلند و برای همه کلاس ، یا برای گروهی کوچک و یا برای هم‌کلاسی خود بخوانند اشاره کرده‌اند . دانش‌آموزان خود نیز با نسبت کمتری - قریب یک چهارم (۲۳٪) به طور روزانه و یک سوم (۳۶٪) به طور هفتگی - به بلند خواندن اشاره کرده‌اند . جالب است که دانش‌آموزان موفق‌تر در خواندن ، به خواندن مستقل بیشتر (به طور روزانه) و خواندن بلند کمتر(به طور ماهانه) اشاره کرده‌اند . قابل درک است که معلمان به دانش‌آموزان موفق‌تر آزادی عمل بیشتر و وقت مطالعه مستقل بیشتری می‌داده‌اند .

در بسیاری از کشورها ، پرسش شفاهی به وسیله معلم یک فعالیت روزانه است ، و در تمام کشورها این امر به طور هفتگی درمورد اغلب دانش‌آموزان پایه‌ی چهارم اجرا می‌شود . اغلب دانش‌آموزان هم‌چنین درمورد پاسخ دادن کتبی به سوالات معلم درباره آن‌چه در کلاس خوانده‌اند ، اشاره کرده‌اند . تقریباً همه‌ی دانش‌آموزان پایه‌ی چهارم (۸۵٪ در سطح بین‌المللی) در مدارسی تحصیل می‌کرده‌اند که کتابخانه داشته‌اند و اغلب آن‌ها (۶۵٪) بیش از ۵۰۰ کتاب داشته‌اند . بسیاری از دانش‌آموزان نیز به کتابخانه‌های کلاسی هم دسترسی داشته‌اند . به طور متوسط ، در سطح بین‌المللی ، ۵۷ درصد از دانش‌آموزان در مدارسی بوده‌اند که اغلب یا همه‌ی کلاس‌ها ، کتابخانه داشته‌اند . این مورد به طور متعدد در قبرس ، هنگ کنگ ، نیوزلند و اسکاتلند گزارش شده است .

علی رغم دسترسی گسترده به کتابخانه‌های کلاسی ، معلمان به استفاده‌ی خیلی کم و به ندرت از آن‌ها اشاره کرده‌اند . به طور متوسط ، در همه‌ی کشورها ، اغلب دانش‌آموزان پایه‌ی چهارم (۶۲٪) تنها فرصت داشته‌اند که به طور هفتگی یا حتی کمتر از کتابخانه کلاس استفاده نمایند .

دسترسی به کامپیوتر برای آموزش خواندن شدیداً بین کشورها متفاوت است . در حالی که تقریباً همه‌ی دانش‌آموزان (بیش از ۹۰٪) در کانادا ، انگلستان ، ایسلند، هلند ، نیوزلند ، اسکاتلند، سنگاپور، سوئد و ایالات متحده در کلاس یا در مدرسه به کامپیوتر دسترسی داشته‌اند ، بخش بزرگی از

دانش‌آموزان (بیش از ۸۰٪) در بلیز ، بلغارستان ، کلمبیا ، یونان ، ایران ، کویت ، مقدونیه ، مولداوی روسیه ، اسلواکی و ترکیه هیچ نوع دسترسی به کامپیوتر نداشته‌اند .

در سطح بین‌المللی ، معلمان برای نظارت بر پیشرفت دانش‌آموزان بر نظرات حرفه‌ای خود متکی بوده‌اند . به طور متوسط ، ۷۰ درصد دانش‌آموزان در کلاس‌هایی تحصیل می‌کرده‌اند که معلمانشان تاکید اصلی را بر نظرات حرفه‌ای خود قرار داده‌اند ، در حالی که در ۵۵ درصد تاکید اصلی بر آزمون‌های کلاسی ، در ۳۳ درصد تاکید اصلی بر آزمون‌های تشخیصی ، در ۲۳ درصد بر امتحانات سراسری و منطقه‌ای ، و در ۱۶ درصد بر آزمون‌های استاندارد شده اعمال شده است .

نقش بافت مدرسه در سواد خواندن

ـ به طور متوسط، درسطح بین‌المللی،میانگین عملکرد دانش‌آموزانی که در مدارسی تحصیل می‌کردند که تعداد دانش‌آموزان متعلق به خانواده‌های محروم در آن‌ها اندک بود (کمتر از ۱۰٪) ، به طور چشمگیری - ۴۰ نمره - بالاتر از مدارسی بود که اغلب دانش‌آموزان آن‌ها از خانواده‌های محروم بودند . به طور کلی ، براساس گزارش مدیران ، یک سوم از دانش‌آموزان در مدارسی هستند که تعداد دانش‌آموزان محروم در آن‌ها اندک است ، اما یک چهارم (۲۳٪) در مدارسی تحصیل می‌کنند که بیش از ۵۰ درصد از دانش‌آموزانشان متعلق به خانواده‌هایی هستند که از نظر اقتصادی محرومند .

ـ حداقل نیمی از دانش‌آموزان پایه چهارم در کانادا ، فرانسه ، هنگ کنگ ، ایسلند ، ایران ، فلسطین اشغالی ، کویت ، هلند ، نیوزلند ، سنگاپور و ایالات متحده در مدارسی تحصیل می‌کرده‌اند که برقراری ارتباط با والدین مورد تاکید بوده‌است .

ـ غیبت به نظر می‌رسد امر رایجی درمیان دانش‌آموزان پایه‌ی چهارم نباشد. به طور متوسط ، درسطح بین‌المللی ، تقریباً ۸۰ درصد از دانش‌آموزان در مدارسی بوده‌اند که مدیران آن‌ها گزارش کرده‌اند غیبت یکی از مسایل آن‌ها نبوده یا خیلی جزیی بوده است .

ـ به طور متوسط ، در سطح بین‌المللی ، قریب یک سوم دانش‌آموزان (۳۶٪) در مدارسی تحصیلی می‌کرده‌اند که مدیران آن‌ها به روحیه بالا در دانش‌آموزان ، انتظارات تحصیلی بالا ، احترام به اموال مدرسه ، و حمایت بالای والدین اشاره کرده‌اند ، و این دانش‌آموزان نسبت به آن‌هایی که در فضاهای مدرسه‌ای‌ضعیف‌تر بودند از عملکرد بالاتری در خواندن برخوردار بوده‌اند .

ـ به طور متوسط و در همه‌ی کشورها ، ۴۳ درصد از دانش‌آموزان در مدارسی بوده‌اند که به کافی بودن دسترسی به منابع اشاره کرده‌اند ، و تنها ۱۸ درصد به ناکافی بودن دسترسی به منابع اشاره کرده‌اند . دانش آموزانی که در مدارسی تحصیل می‌کرده‌اند که هیچ کمبود یا نارسایی در منابع نداشته‌اند در مقایسه با آن‌هایی که در مدارسی بوده‌اند که به کمبودها پاسخ « خیلی زیاد » داده‌اند ،

از عملکرد بالاتری در خواندن برخوردار بوده اند .

نگرش دانش‌آموزان و عادت‌های خواندن

در همه‌ی کشورها ، نگرش دانش‌آموزان نسبت به خواندن به طور کلی مثبت بوده است ، و دانش‌آموزانی که نگرش مثبت‌تری داشته‌اند ، عملکرد بهتری هم در خواندن داشته‌اند . در سطح بین‌المللی ، به طور متوسط ، قریب نیمی از دانش‌آموزان با هر پنج عبارت مربوط به لذت بردن از خواندن و ارج نهادن به کتاب خوانی موفق بوده‌اند . در همه‌ی کشورها ، نگرش دختران مثبت‌تر از پسران بوده است .

به طور متوسط ، در سطح بین‌المللی ، ۶۳ درصد از دانش‌آموزان پایه‌ی چهارم ، خواندن داستان یا داستان کوتاه را گزارش کرده‌اند . گزارش دختران (۷۰ ٪) در این موضوع بیش از پسران (۵۵٪) بوده است . به همین ترتیب ، به طور متوسط و در سطح بین‌المللی ، ۶۱ درصد خواندن برای کسب اطلاعات را حداقل به طور هفتگی ، گزارش کرده‌اند . با این وجود ، درصد دخترانی که به طور هفتگی برای کسب اطلاعات مطلبی را می‌خوانند (۶۲٪) با درصد پسرانی که به این کار اقدام می‌کنند (۵۹٪) قابل مقایسه است .[1]

۱. برای اطلاع بیشتر از نتایج بین‌المللی بنگرید به گزارش تفصیلی پرلز ۲۰۰۱ ، ترجمه خانم فاطمه فقیهی قزوینی پژوهشکده تعلیم و تربیت ، مرکز پرلز .

کاربرد در تدریس : راهنمای آموزش اولین خواندن[1]

برخی از متخصصان ، آغاز به « خواندن » را مجموعه‌ای از مهارت‌ها می‌دانند که می‌توان آن‌ها را به اجزایی چون توانایی تمیز بین حروف ، توانایی ترکیب صداها و غیره تقسیم کرد .

اسمیت (۱۹۸۸) بر این عقیده است که خواندن بیش از آن‌که رمزگشایی باشد ، فرایند معنی بخشیدن به متن است . « خواندن » از نظر اسمیت ، عبارت است از : « فرایند آزمایش فرضیه‌ها و حدس زدن درباره‌ی آن‌چه بر روی صفحه وجود دارد .» هدف‌های مهم در یادگیری خواندن این است که کودکان بفهمند که مطالب نوشته شده و چاپ شده با معنی هستند و کلمات خود زبان‌اند و نیز این فرصت را به دست آورند که بر اثر تمرین ، خواندن را فرا گیرند .

اصرار بر خواندن بدون نقض ، آموزش حروف و کلمات به صورت مجزا ، و مایوس ساختن کودک از استفاده از دانش خویش ممکن است با تجربه‌ی خواندن کودک همچون تجربه‌ای با معنا و لذت بخش تداخل کند (کمیسیون خواندن ، ۱۹۸۵ ؛ اسمیت ، ۱۹۸۸) . تحت فشار قرار دادن خوانندگان نوآموز را برای آن‌که خود را با ملاک‌های دشوار خواندن صحیح و دور از نقص تطبیق دهند ، یکی از عوامل شکست قطعی ایشان است . نکاتی که در پی می‌آمد بر معنی‌دار بودن و فردی بودن این فرایند درآموزش خواندن تاکید می‌کند . پیروی از این نکات برای همه‌ی خوانندگان مبتدی سودمند خواهد بود .

۱ . **خواندن و فعالیت‌های حاشیه‌ای آن را لذت‌بخش کنید .** کودکان برای این که خوانندگان خوبی شوند باید وقت و تلاش کافی صرف مطالعه کنند . مطالعه باید لذت بخش باشد تا کودک به خواندن علاقه نشان دهد و از آن رویگردان نشود . برای بسیاری از کودکان آغاز به خواندن کار سختی است ، ولی اگر کار دشوار با تفریح توام باشد مطبوع‌تر می‌شود .

۲ . **بر بهره‌گیری از تجاربی که به موفقیت می‌انجامد تاکید کنید .** خیلی مهم است که فعالیت‌های مربوط به آغاز به خواندن با دقت برنامه‌ریزی شود ، به نحوی که کودک موفقیت درخواندن را احساس و تجربه کند . نه تنها فعالیت‌ها باید موفقیت را تسهیل کند ، بلکه هر کودک باید احساس کند که کاری واقعی انجام می‌دهد .

۳ . **بر تجربه‌ی خواندن با معنا تاکید کنید .** زیرا یادگیری کامل زمانی رخ می‌دهد که تجارب کودکان با اطلاعات قبلی او پیوند خورده و به بیان دیگر ، تجارب جدید او معنادار شود. بر اساس این دیدگاه ، معلم باید مواد خواندنی را با دقت به نحوی انتخاب و یا تدوین نماید که لغات و مفاهیمی را که جزو دانش قبلی کودک است در بر گیرد (کومبز ، ۱۹۸۷) .

---

۱. به نقل از کتاب « روان‌شناسی تربیتی » ، گلاور ، ترجمه‌ی علینقی خرازی .

۴ . در تدریس خواندن از روش‌های آموزشی متنوع استفاده کنید . هیچ روش واحدی وجود ندارد که بتوان گفت کلید سحرآمیز موفقیت است . تدریس خواندن در چنین دوره‌ی حساسی باید حتی الامکان با نیازهای فردی کودک تطبیق کند .

۵ - از دانش‌آموزان بخواهید موادی را که از قبل با آن آشنا هستند دوباره بازخوانی کنند . دانش‌آموزان احتیاج دارند در خواندن ، اعتماد به نفس لازم به دست آورند و این احساس را که « من واقعاً می‌توانم آن را انجام دهم » تجربه کنند . یکی از راه‌های پرورش حس اعتماد به نفس در خواندن ، قرائت مجدد مطالبی است که دانش‌آموز از قبل درباره‌ی آن کسب مهارت کرده است (اتول ، ۱۹۸۵ ؛ ریتسما ، ۱۹۸۸) .

۶ . به جای خطاهای دانش آموزان بر موفقیت‌های آن‌ها تاکید کنید . خوانندگان مبتدی اشتباه می‌کنند . تاکید باید بر تشخیص بهبود کیفیت خواندن کودک باشد و نه بر اشتباهات او .

۷ . اجازه دهید کودکان حدس بزنند . خوانندگان مبتدی ، با استفاده از تصاویر و یا زمینه‌های کلامی داستان ، اغلب می‌توانند معنای کلمات را در چنین خواندن حدس بزنند . این روش ناپسندی نیست . ما بزرگسالان نیز معنای کلمات نا آشنا را اغلب بر اساس زمینه و متن حدس می‌زنیم . روان بودن خواندن در مورد خوانندگان مبتدی مهم‌تر از بی‌نقص بودن آن است (مک کئون ، ۱۹۸۵) .

۸ . تمرین کنید ، تمرین کنید . دلایل آن روشن و صریح است . هر چه دانش‌آموزان بیشتر بخوانند بهتر خواهند خواند (اندرسون ، ویلسون و فیلدینگ ، ۱۹۸۸) . همانطور که در مورد هر مهارت دیگری نیز صادق است ، برای بهبود توانایی خواندن کودک نیز تمرین ضروری است .

۹ . مشکلات احتمالی کودک در زمینه‌ی دریافت را تشخیص دهید و هر چه سریعتر درمان کنید . به رغم آن‌که بیشتر مدارس، نتایج آزمایش‌های چشم و گوش کودکان را قبل از ثبت نام تقاضا می‌کنند، با وجود این ، برخی از اشکالات مشخص نمی‌شود . اگر شما مشکوک شدید که کودک در درک و دریافت مطالب مشکل دارد ، فوراً اولیا و مسئولین مدرسه را مطلع سازید . آغاز به خواندن ، حتی بدون وجود مشکلات دریافتی ، فی نفسه دشوار است .

۱۰ . مطالعه‌ی آزاد و دلبخواه را جزو برنامه‌های دانش آموزان قرار دهید . حداقل هفته‌ای یک‌بار وقت معینی را برای استفاده‌ی کودکان از کتابخانه‌ی مدرسه اختصاص دهید تا به اختیار خود کتاب‌هایی را برای مطالعه برگزینند .

۱۱ . **خواندن در منزل را تشویق کنید .** اخیراً اندرسن، ویلسن وفیلدینگ(۱۹۸۸)، ارتباط مهمی را بین خواندن کودکان در منزل و توانایی ایشان در خواندن گزارش کرده‌اند . خواندن در منزل تاثیرات بسیار مثبتی بر رشد مهارت‌های خواندن کودکان دارد . علاوه بر این ، افتخار کودکان به مهارت جدیدشان ممکن است با خواندن برای پدر و مادر و خویشاوندانی که مشوق آن‌ها هستند تقویت شود . هم‌چنین فراموش نکنید که پدرو مادران را تشویق کنید تا خواندن کتاب را برای کودکان ادامه دهند . این کار تنها یک فعالیت لذت‌بخش‌نیست ، بلکه تاثیرات آزمایش شده و مفیدی بر افزایش مهارت خواندن کودک دارد (مارو ، ۱۹۸۸) (گلاوه ، به نقل از خرازی ، ص ۱۸۸) .

کاربرد در تدریس : راهنمای رشد فهم کلی متن و افزایش واژگان

از تحقیقات انجام گرفته درباره‌ی خواندن می‌توان چندین دستورالعمل کاربردی به منظور رشد فهم متن استخراج کرد .

۱ -از بحث‌های پیش از خواندن و پیش سازمان دهنده استفاده و به دانش‌آموزان کمک کنید تا متون خواندنی جدید را بهتر بفهمند . بحث‌های پیش از خواندن ، موجب تحریک دانش‌آموزان برای کسب اطلاعات می‌شود و هم در آن‌ها علاقه می‌آفریند . پیش سازمان‌دهنده و پیش گفتاری خلاصه درباره‌ی متون خواندنی ، به دانش‌آموزان کمک می‌کند تا اطلاعات جدید متن خواندنی را با ساختار دانشی موجود خود پیوند زنند (از پیش سازمان‌دهنده بعداً به صورت مفصل در این فصل بحث خواهد شد) . این دو ممکن است به دانش‌آموز کمک کند تا دانش قبلی خود را فعال و فرایند خواندن را با معناتر سازد .

۲ . به دانش‌آموزان کمک کنید که هدف از خواندن را درک کنند . معمولاً اطلاع از هدف یادگیری به فهم کلی دانش‌آموزان از متن کمک می‌کند. هم‌چنین دیدگاهی‌که دانش‌آموزان به هنگام خواندن کسب می‌کنند بر انتخاب مطالبی که می‌خواهند بیاموزند و مطالبی که نمی‌خواهند بیاموزند تاثیر خواهد گذارد (اندرسون ، ۱۹۸۴ ؛ و سنیادو ، پیرسون و راجرز ، ۱۹۸۸) .

۳ . در مورد خواندن به دانش‌آموزان پسخوراند دهید . تمرین همراه با پسخوراند در شکل‌های مختلف فهم کلی متن (مانند این که از دانش‌آموزان بخواهید یک متن کوتاه را به صورت شفاهی خلاصه کنند یا از ایشان بخواهید در مورد اعتبار مطالب استنتاج شده از یک متن قضاوت کنند) ، برای دقیق‌تر کردن مهارت‌های مربوط به مطالعه ضروری است . برای فهم متون ، باید تکالیف ، متعددی را مستمرا ، برای دانش‌آموزان در نظر گرفت و سپس پسخوراند تلاش‌های ایشان را در اختیار گذاشت (استیونز ، ۱۹۸۸) .

۴ . دانش‌آموزان را تشویق کنید که از زمینه‌ها برای افزایش گنجینه‌ی لغات خویش بهره گیرند . خواندن ، اساس تقویت گنجینه‌ی لغات است . به دانش‌آموزان کمک کنید تا تشخیص دهند که زمینه‌ی متن ، نشانه‌های زیادی برای معنای لغات نا آشنا دارد . شاگردانی که این نشانه‌ها را تشخیص می‌دهند « لغت آموزهای » بهتری هستند (گلاور ، به نقل از خرازی ، ص ۱۹۱) .

راهبردهای آموزشی برای تقویت درس « خواندن »

در یک نگاه کلی ، تحقیقات انجام گرفته استفاده‌ی معلمان از کمک‌های جانبی را به شرح زیر تایید کرده است :

۱ . بهتر است که معلمان اهداف خواندن را در سطوح بالاتر یادگیری بنویسند . زیرا موقعی اهداف و سوالات حداکثر تاثیر را در افزایش یادگیری آگاهانه دارد که موجب گسترش تفکر و مهارت‌های درک مطلب شوند . (نک . فصل چهاردهم آندره ، ۱۹۸۷؛ هالپین و همکاران ، ۱۹۸۵) .

۲ . لازم است که برای استفاده از کمک‌های جانبی وقت بیشتری به دانش‌آموزان بدهند . خوانندگانی که از کمک‌های جانبی استفاده می‌کنند نسبت به زمانی که از کمک‌های جانبی استفاده نمی‌کنند به وقت بیشتری نیاز دارند . به گفته‌ی رینولوز ، استاندیفورد و اندرسون (۱۹۷۹) ، « زمان بی‌ارزش و دستیابی گرانقدر است » .

۳ . زمانی که معلمان موضوع‌های نا آشنا را برای دانش آموزان مطرح می‌کنند باید از پیش سازمان دهنده‌ها استفاده کنند . پیش سازمان‌دهنده‌ها به‌خصوص برای مطالب جدید مفید به نظر می‌رسد . آن‌ها به ویژه برای دانش‌آموزانی که در یادگیری ضعیف و یا تا حدودی کُند هستند موثر است (کورکیل و همکاران ، ۱۹۸۸) .

۴ . یادداشت برداری را تشویق کنید . به منظور کمک به دانش‌آموزان برای ترکیب اطلاعات جدید دریافتی در ساختارهای موجود ذهنی خود ، مهارت در یادداشت برداری را به او آموزش دهید . به ویژه ، یادداشت‌هایی را که دانش‌آموز از طریق آن می‌تواند اطلاعات جدید را در قالب‌های معنادار سازمان دهد (کیورا ، زیر چاپ) .

۵ . از اهداف جزئی اجتناب کنید . اهداف و سوالات باید با جنبه‌های معنادار مواد خواندنی سروکار داشته باشد . تعداد محدودی از اهداف معنادار ممکن است به صورت موثری یادگیری دانش‌آموز را هدایت کند .

۶ . کمک‌های جانبی را در همه‌ی مواد خواندنی توزیع کنید . اهداف و سوالات باید به نحوی توزیع شود که در فواصل مناسب همراه با بخش‌های کوتاهی از مواد خواندنی ، یک یا دو نمونه از آن‌ها عرضه شود . (۱)

---

۱) گلاور ، به نقل از خرازی

عوامل موفقیت در پیشرفت سواد « خواندن »[1]

اولین نشانه موفقیت کودکان در مدرسه ، الگوهای مطالعه والدین در خانه است . برای این که کودکان در خانه مطالعه کنند باید والدین الگوی رفتاری مناسبی در مطالعه داشته باشند . اگر والدین کتاب بخوانند ، احتمالاً فرزندانشان نیز به خواندن علاقمند می‌شوند . اگر والدین اهل مطالعه نباشند ، احتمالاً فرزندانشان نیز اهل مطالعه نخواهد شد .

یافته‌های پرلز ۲۰۰۱ نیز ارتباط مثبتی بین مطالعه‌ی والدین (ساعات مطالعه ، علاقه‌مندی به کتاب ، میزان کتاب‌های موجود در خانه و ...) با مهارت‌های خواندن کودکان نشان داده است .

درک مطلب کودکان هنگام خواندن ، به طور طبیعی از توانایی آن‌ها هنگام برقراری ارتباط کلامی کمتر است . کودکان هنگامی که مدرسه را شروع می‌کنند صدها کلمه را می‌فهمند اما فقط چند کلمه را می‌توانند بخوانند یا بخش کنند . این اختلافات زمانی از بین می‌رود که کودکان در خواندن مهارت لازم را به دست بیاورند و کلماتی را که قبلاً به صورت شفاهی استفاد می‌کردند ، به طور مرتب به صورت نوشتاری ببینند .

علاوه بر آن سطح توانایی کودکان در خواندن ، از سطح علایق آن‌ها نیز پایین تر است . بچه‌های کلاس اول قادر به درک مطالبی بسیار پیچیده‌تر از « بابا آب داد » هستند . اما چون هنگام خواندن مهارت کافی برای درک مطلب نوشتاری پیچیده ندارند ، دچار محدودیت می‌شوند .

از یافته‌های پرلز ۲۰۰۱ وجود رابطه مثبت میان برقراری ارتباط کلامی والدین با فرزندان(قصه خواندن) است .

« یکی از مهم‌ترین کارهایی که می‌توان برای تقویت مهارت کودکان انجام داد این است که والدین با صدای بلند برای فرزندان کتاب بخوانند . این کار را می‌توان در ماه‌های نخست زندگی کودک شروع کرد و تا پیش دبستانی و سال‌های بعد نیز ادامه داد . هنگامی که با صدای بلند برای کودکان کتاب خوانده می‌شود ، فرصت خوبی به دست می‌آید که نوشته‌ها را با هم تجربه کنند . با این کار فرزندان به زبان توجه می‌کنند و مهارت‌های ضروری درک مطلب آن‌ها که در مدرسه و در سال‌های بعد به آن نیاز دارند ، پرورش می‌یابد . »

افزایش مهارت خواندن و موفقیت تحصیلی بچه‌ها ، درک مطلب گسترش گنجینه‌ی واژگان و قدرت تشخیص لغات آن‌ها با میزانی که والدین با صدای بلند برایشان کتاب می‌خواند رابطه‌ی مستقیم دارد . مهم‌تر از آن این که وقتی با صدای بلند کتاب می‌خوانید به کودکان می‌فهمانید که برای کتاب ارزش و اهمیت قائلید و کتاب خواندن بخش مهمی از تعاملات خانوادگی شما را تشکیل می‌دهد .

---

۱) برگرفته از « ۵۰ روش ساده برای علاقمند کردن فرزند به » نوشته کتی‌ای . زاهله ، ترجمه‌ی سارا رئیسی

نکته‌ی جالب توجه این است که یافته‌های پرلز ۲۰۰۱ در پرسش‌نامه‌ی مربوط به والدین (سوال ۱۵) ارتباط بین فعالیت‌های والدین در زمینه‌ی کتاب خوانی و قصه‌خوانی با مهارت خواندن کودکان در سال‌های مدرسه به طور معنی داری مشخص شده است .

طبق تحقیقی که کارول چامسکی در ۱۹۷۲ انجام داد ، بین مراحل رشد زبان‌شناختی کودکان و تعداد کتاب‌هایی که مادران آن‌ها با خاطره‌ی خوب از دوران کودکی خود به یاد داشته و برای فرزندانشان خوانده‌اند ، رابطه‌ی مهمی وجود دارد . وقتی مادران کتاب‌های گوناگون و مورد علاقه‌ی دوران کودکی خود را به یاد می‌آورند ، کودکان نیز به ارزش این کار نزد مادرانشان پی می‌بردند و نسبت به بچه‌های دیگر برای کتاب خواندن ارزش بیشتری قائل می‌شوند .

هدف اصلی از خواندن و نوشتن ، برای کودکان انتقال اطلاعات ، متقاعد کردن و سرگرم کردن است . بیشتر مطالبی که کودکان در مدرسه می‌خوانند ، به خصوص از کلاس چهارم به بعد ، برای دریافت اطلاعات است . اگر کودکان متوجه جنبه‌ی سرگرمی بسیاری از کتاب‌ها و مجلات موجود بشوند ، به خواندن در خانه علاقه‌ی بیشتری پیدا می‌کنند .

بر اساس رویکرد تجربه‌ی زبانی ، نوشتن یعنی ثبت زبان شفاهی و خواندن نوعی گفت و گو بین نویسنده و خواننده است . بدین ترتیب توانایی اولیه‌ی کودک برای حرف زدن و شنیدن به طور طبیعی با خواندن و نوشتن ، ترکیبی یک پارچه به وجود می‌آورد . « داستان تجربه زبانی » داستانی است که کودک براساس تجربه‌ی خود و به زبان خود بیان می‌کند .

همان گونه که یافته‌های پژوهشی ملی و بین‌المللی و توصیه‌های علمی و کاربردی مربوط به سواد خواندن در کودکان نشان می‌دهد ، عوامل مختلفی می‌تواند بنیادهای اولیه مهارت خواندن در کودکان را تشکیل دهد . در ایران میان نقش الگوهای تربیتی وآموزش خانواده به‌ویژه مادر و نقش روش‌های تدریس معلمان در سال‌های نخست تحصیل مهم‌ترین عوامل تاثیر گذار در تقویت سواد خواندن کودکان محسوب می‌شود .

پیشنهادات کلی مربوط به تقویت مهارت‌های سواد خواندن در کودکان (خانه، مدرسه ، رسانه‌ها)

ـ تجدید نظر در برنامه درسی قرائت فارسی با توجه به یافته‌های پرلز ۲۰۰۱ در ابعاد محتوای کتاب‌ها ، روش‌های تدریس ، صلاحیت‌های حرفه‌ای معلمان و روش‌های ارزشیابی خواندن .

ـ تجدید نظر در سیستم ارزشیابی یادگیری خواندن با هدف سنجش لایه‌های عمیق‌تر یادگیری خواندن (درک مطلب ، استنباط ، قضاوت و ارزیابی عناصر به‌کار رفته در متون خواندن) .

ـ تقویت و تحکیم انگیزه‌های درونی (لذت بردن از خواندن، کنجکاوی و پرسش‌گری) دانش‌آموزان در فرایند خواندن به جای انگیزه‌های بیرونی (نمره و جایزه) .

ـ غنی سازی محیط مدرسه و ایجاد فرصت‌های تعامل فکری و اجتماعی بین دانش‌آموزان در زمینه « خواندن » .

ـ مرتبط ساختن مطالب کتاب درسی با نیازهای واقعی دانش‌آموزان جهت علاقه مند کردن و درگیر کردن آن‌ها .

ـ توجه به فعالیت‌های یادگیری خواندن از طریق سرگرمی‌ها ، داستان ، قصه‌گویی و قصه خوانی .

ـ ارتقای دانش معلمان مدارس ابتدایی در فرایند یاددهی و یادگیری مهارت‌های چهارگانه زبان و سواد آموزی (گفتن ، شنیدن ، خواندن و نوشتن) .

ـ فراهم کردن فرصت‌های یادگیری خواندن برای دانش‌آموزان در فعالیت‌های رسمی و غیر رسمی مدرسه .

ـ تشکیل و راه‌اندازی کتابخانه‌های سیار در مناطق محروم کشور .

ـ آموزش معلمان برای چگونگی علاقه مند کردن دانش‌آموزان به مطالعه .

ـ فراهم کردن شرایط دسترسی دانش آموزان به کتاب‌های مورد علاقه آنان (تنوع عناوین و موضوع‌های کتاب‌های کتابخانه مدارس .)

ـ تخصیص منابع مالی و امکانات اضافی برای مدارس مناطق محروم در تقویت زبان فارسی و عادت به مطالعه .

ـ برگزاری مسابقات جذاب در حیطه‌های مختلف یادگیری خواندن به قصد درگیر کردن دانش‌آموزان با کتاب و کتابخوانی .

ـ اهمیت دادن به متون « اطلاعاتی » در کنار متون « ادبی » در کتاب‌های درسی برای افزایش دانش ومهارت‌های کسب اطلاعات دانش‌آموزان از جهان پیرامون .

ـ آموزش مدیران معلمان و معاونان مدرسه در زمینه‌ی یادگیری مهارت‌های ارتباطی با دانش‌آموزان در ابعاد روابط و مناسبات انسانی جهت تقویت پیوندهای عاطفی و احساس تعلق دانش‌آموزان به مطالعه و فعالیت‌های مربوط به « خواندن ».

ـ توجه ویژه به مناطق دو زبانه برای تقویت زبان فارسی پیش از دبستان .

ـ بهره‌گیری از روش فعال و خلاق در تنظیم محتوای کتاب های درسی .

ـ آموزش حرفه‌ای معلمان متناسب با تحولات فن آوری نوین (IT) .

ـ آموزش مهارت‌های حل مساله ، تفکر انتقادی ، پرسشگری ، ارزیابی و قضاوت در دانش‌آموزان به ویژه در خواندن متون و درک مطلب .

ـ برگزاری نشست‌های کارشناسی برای بررسی و ارزیابی برنامه‌های درسی « خواندن » به طور متوالی و هدفمند متناسب با اهداف از پیش تعیین شده .

ـ تشکیل گروه‌های دانش‌آموزی در زمینه‌ی « خواندن » برای تقویت یادگیری مشارکتی و تعامل بین فردی ، دانش‌آموزان .

ـ تهیه برنامه‌های ویژه برای کودکان پیش از دبستان با هدف توسعه‌ی فرهنگ قصه‌گویی برای تقویت مهارت‌های شنیداری ، درک مطلب و بازگویی مفاهیم .

ـ تهیه‌ی برنامه‌های ویژه برای دانش‌آموز ابتدایی در صدا و سیما با هدف تقویت فرهنگ مطالعه و تحریک وافزایش انگیزه و علاقه دانش‌آموزان نسبت به‌خواندن قصه‌ها،داستان‌ها واخبارپیرامون خود.

با توجه به تنوع زبان‌های محلی در کشور و دوزبانه بودن تقریباً نیمی از دانش‌آموزان ابتدایی باید برنامه‌هایی برای تقویت بیشتر زبان فارسی در قبل از دبستان از طریق صدا و سیما و برنامه‌های آموزشی پیش از دبستان پیش بینی شود .

نکته : تمامی توصیه‌ها و پیشنهادات فوق بر اساس یافته‌های ملی و بین‌المللی پرلز ۲۰۰۱ استخراج شده است که نکات کاربردی آن به تفکیک فعالیت‌های خانه و مدرسه برای استفاده اولیا و مربیان در بخش مربوط به فعالیت‌های والدین در خانه و آموزش معلمان در مدرسه ، ارائه شده است .

پیشنهادات کاربردی به تفکیک عوامل مربوط به خانه و مدرسه

۱ - پیشنهادات مربوط به فعالیت‌های قبل از مدرسه

۱ - پیشنهاد می‌شود والدین ، قبل از آن‌که فرزندانشان به مدرسه بروند اقدامات زیر را برای تقویت سواد خواندن و مهارت‌های درک مطلب انجام دهند .

الف) کتاب خواندن

ب) قصه گفتن

پ) خواندن شعر و سرود

ت) بازی کردن با اسباب بازی‌های الفبایی (مثلاً مکعب‌هایی با حروف حک شده الفبا)

ث) انجام فعالیت‌های مربوط به خواندن با استفاده از کامپیوتر

ج) بازی با کلمات

چ) نوشتن حروف یا کلمات

ح) خواندن تابلوها و برچسب ها با صدای بلند

خ) تماشای برنامه‌های تلویزیونی که در آن‌ها خواندن آموزش داده می‌شود

د) تماشای برنامه‌های تلویزیونی و یا ویدیویی با زیر نویس

ذ) خواندن تابلوهای خیابان

۲ - بهتر است که والدین برای ترویج فرهنگ مطالعه و عادت به خواندن ، کارهای زیر را با فرزندان خود انجام دهند .

الف) خواندن مطلبی با صدای بلند برای کودک

ب) گوش دادن به فرزند هنگامی که با صدای بلند مطلبی را می‌خواند

پ) صحبت کردن با فرزند در مورد مطالبی که به تنهایی خوانده است

ت) صحبت کردن با فرزند درمورد مطالبی که والدین (یا یکی دیگر از اعضای خانواده خوانده است)

ث) بحث و گفت‌وگو با فرزند در مورد آن‌چه او در کلاس در ارتباط با خواندن انجام می‌دهد .

ج) رفتن با فرزند به کتابخانه یا کتاب فروشی

چ) کار یا بازی با رایانه به همراه فرزند (برای مثال ، به دست آوردن اطلاعات ، بازی‌های رایانه‌ای یا نوشتن بعضی مطالب)

ح) تشویق فرزند به نوشتن (بدون استفاده از رایانه)

۳ - از مدرسه‌ی فرزند خود بخواهند هر چند وقت یک‌بار کارهای زیر را انجام دهند .

الف) از والدین بخواهد که نظارت کنند تا مطمئن شوند فرزندشان تکالیف مربوط به درس فارسی خود را انجام داده است .

ب) نمونه‌هایی از کارهای کلاسی فرزند را در زمینه‌ی درس فارسی به آن‌ها بدهد و یا آن‌ها را برایشان ارسال کند .

پ) اطلاعاتی را در مورد عملکرد فرزندشان در درس فارسی در اختیار آن‌ها قرار دهد و یا آن‌ها را برایشان ارسال کند .

۲ - پیشنهادات مربوط به فعالیت‌های مدرسه

۴ - پیشنهاد می‌شود مدیران مدارس و مسئولین گروه‌های آموزشی درس فارسی بررسی کنند که معلمان تا چه اندازه از منابع و امکانات‌آموزشی و کمک آموزشی زیر به منظور تقویت سواد خواندن دانش‌آموزان استفاده می‌کنند .

الف) کتاب‌های درسی یا کتاب‌های دوره ای

ب) کتاب‌های کار و تمرین یا برگه‌های کار (پلی کپی)

پ) روزنامه و یا مجلات کودکان

ت) نرم افزارهای رایانه‌ای برای آموزش خواندن (مثل سی‌دی‌رام)

ث) مطالب آموزشی در دسترس از طریق اینترنت (شبکه وب)

ج) کتاب‌های متنوع کودکان (مانند رمان‌ها ، مجموعه داستان‌ها و مطالب غیر رمان)

چ) مطالبی درباره‌ی موضوعات دیگر که معلم متناسب با شرایط ، امکانات ، مدرسه و علاقه دانش‌آموزان انتخاب می‌کند

۵ - برای بهبود و تقویت بازده‌ی تدریس معلم ، مدیران مدارس باید بررسی کنند هنگامی که معلمان به آموزش و یا سایر فعالیت‌های مرتبط با خواندن می‌پردازند ، هر چند وقت یک باردانش‌آموزان را به شکل‌های زیر گروه‌بندی می‌کنند ؟

الف) دانش‌آموزانی را که توانایی یکسانی دارند ، در یک گروه قرار می‌دهند

ب) دانش‌آموزانی را که توانایی متفاوتی دارند ، در یک گروه قرار می‌دهند

پ) با استفاده از معیارهای دیگری دانش‌آموزان را گروه بندی می‌کنند

ت) برای آموزش خواندن ، با تک تک دانش‌آموزان به شکل انفرادی کار می‌کنند

۶) هنگامی که معلمان به آموزش و سایر فعالیت‌های مربوط به آموزش خواندن می‌پردازند،هر چند وقت یک بار دانش‌آموزان را مکلف به خواندن مطالب زیر می‌کنند؟

الف) حکایت‌ها و افسانه‌ها

ب) داستان‌های دیگر (رُمان)

پ) کتاب‌های قصه بلند با فصل‌های مشخص

ت) شعر

ث) نمایش‌نامه

ج) مطالب توصیفی و تشریحی درباره‌ی اشیا ، اشخاص و وقایع (غیر رمان)

چ) دستور العمل‌ها یا راهنماهایی که توضیحاتی در مورد شیوه‌ی کار کردن اشیا می‌دهند

ح) جدول‌ها ، شکل‌ها و نمودارها

۷ - پیشنهاد می‌شود هنگامی که معلمان به آموزش و یا سایر فعالیت‌های مربوط به آموزش خواندن می‌پردازند ، هر چند وقت یک‌بار کارهای زیر را انجام دهند .

الف) مطلبی را با صدای بلند برای کلاس بخوانند .

ب) از دانش‌آموزان بخواهند که مطلبی را با صدای بلند برای تمام کلاس بخوانند .

پ) از دانش‌آموزان بخواهند که مطالبی را با صدای بلند دو تا دو تا و یا در گروه‌های کوچک بخوانند .

ت) از دانش‌آموزان بخواهند که مطلبی را با صدای آهسته برای خودشان بخوانند .

ث) از دانش‌آموزان بخواهند که مطلبی را که دانش‌آموزان دیگر با صدای بلند می‌خوانند ، آن‌ها خود ، آهسته بخوانند.

ج) به دانش‌آموزان فرصتی دهند که کتاب‌هایی را به انتخاب خودشان بخوانند .

چ) استراتژی‌های‌متفاوت‌خواندن‌را به‌دانش‌آموزان یادبدهند.(مثل سطحی‌خوانی/ مرور، خوداصلاحی)

ح) استراتژی‌های رمزگشایی صداها و کلمه‌ها را به دانش‌آموزان یاد بدهند .

خ) لغت‌های تازه را به طور نظامند به دانش‌آموزان یاد بدهند .

د) برای درک و فهم لغات تازه در متنی که خوانده می‌شود ، به دانش‌آموزان کمک کنند .

۸ - بعد از آن که دانش‌آموزان مطلبی را خواندند بهتر است معلمان هرچند وقت یک بار از آن‌ها بخواهند که کارهای زیر را انجام دهند .

الف) به سوال‌های درک مطلبی که در کتاب و یا برگه‌ی تمرین وجود دارد و مربوط به آن چه خوانده اند می‌باشد ، پاسخ دهند .

ب) در مورد متنی که خوانده اند ، مطالبی به صورت انشایی بنویسند
پ) در مورد متنی که خوانده اند به سوالات شفاهی پاسخ دهند یا آن را شفاهاً خلاصه کنند
ت) در مورد آن چه خوانده اند با یکدیگر صحبت کنند
ث) در مورد آن چه خوانده اند نقاشی بکشند یا یک کار هنری دیگر انجام دهند
ج در مورد متنی که خوانده اند نمایش‌نامه‌ای را اجرا کنند
چ) در مورد متنی که خوانده اند یک پروژه تحقیق گروهی انجام دهند
ح) در مورد مطالبی که خوانده اند در یک آزمون یا امتحان کتبی شرکت کنند

۹ - پیشنهاد می‌شود معلمان هرچند وقت یک بار از دانش‌آموزان بخواهند که کارهای زیر را برای کمک به بهبود روش‌ها و مهارت‌های درک مطلب خود انجام دهند ؟

الف) مشخص کردن پیام اصلی متن خوانده شده
ب) توضیح متن خوانده شده و یا تسلط مفهوم برداشت شده از متن
پ) مقایسه‌ی متن خوانده شده با تجربیات شخصی دانش‌آموزان
ت) حدس زدن آن‌چه در بخش‌های بعدی متن اتفاق خواهد افتاد
ث) تعمیم و یا نتیجه‌گیری مبتنی بر متن
ج) توصیف شیوه‌ی نگارش و ساختار متون خوانده شده
چ) سایر موارد

۱۰ - بهتر است که معلمان هرچند وقت یک بار به عنوان بخشی از آموزش قرائت یا خواندن ، اقدامات زیر را انجام دهند .

الف) از دانش‌آموزان بخواهند که فیلم‌های مربوط به کتاب‌ها و داستان‌های کودک را تماشا کنند
ب) از دانش‌آموزان بخواهند تا برای بدست آوردن اطلاعات به تماشای فیلم ، ویدیو یا تلویزیون بپردازند
پ) از دانش‌آموزان بخواهند که مطالب ارائه شده در رسانه‌های مختلف ارتباط جمعی را با هم مقایسه کنند

۱۱ - برای ارتقای سواد الکترونیکی وتوسعه‌ی فرهنگ IT بهتراست که معلمان هرچند وقت یک‌بار از دانش‌آموزان بخواهند که با استفاده از رایانه کارهای زیررا انجام دهند؟

الف) با استفاده از فناوری رایانه‌ای اطلاعات را به دست آورند .(مثلاً از شبکه‌ی اینترنت یا سی‌دی‌رام استفاده کنند .)

ب) داستان‌ها یا مطالب دیگری را روی صفحه نمایش رایانه بخوانند
پ) با استفاده از نرم افزاری‌های آموزشی مناسب ، مهارت‌ها و روش‌های خواندن خود را بهبود بخشند
ت) با استفاد از رایانه داستان یا مطالب دیگر را بنویسند .
ث) با استفاده از رایانه با دانش‌آموزان مدارس دیگر با کشورهای دیگر ارتباط برقرار کنند یا پروژه‌های مشترک انجام دهند

۱۲ - پیشنهاد می‌شود معلمان مدارس ابتدایی (پایه‌ی چهارم) به عنوان بخشی از تحصیلات رسمی یا دوره‌های آموزشی خود،در زمینه‌های زیر مهارت لازم را آموزش ببینند .

الف) زبان فارسی
ب) ادبیات فارسی
پ) روش تدریس خواندن
ت) روان‌شناسی
ث) آموزش‌های جبرانی در قرائت فارسی و خواندن
ج) تئوری‌های « خواندن »
چ) یادگیری و رشد زبان در کودکان
ح) آموزش استثنایی

۱۳ - پیشنهاد می‌شود معلمان از دانش‌آموزان بخواهند که پس از خواندن مطلبی در کلاس ، کارهای زیر را انجام می‌دهند .

پس از آن که دانش‌آموزان متن درس را در کلاس خواندند :
الف) به سوال‌های مطلبی که خوانده‌اند در کتاب یا برگه‌تمرین پاسخ دهند
ب) درباره‌ی موضوعی که خوانده‌اند مطالبی بنویسند (به عنوان مثال ، خلاصه‌ای از مطلب یک داستان ، یا احساس خودشان درباره‌ی آن‌چه خوانده‌اند)
پ) به سوال‌هایی که معلم در مورد آن‌چه خوانده می‌پرسد ، با صدای بلند جواب بدهند
ت) با دانش‌آموزان دیگر درباره‌ی موضوعی که خوانده‌اند ، صحبت کنند
ث) درباره موضوعی که خوانده‌اند ، نقاشی کنند یا کاردستی بسازند
ج) درباره‌ی موضوعی که خوانده‌اند ، نمایش‌هایی مناسب بازی کنند
چ) درباره‌ی آن‌چه خوانده‌اند ، با دیگر دانش‌آموزان کلاس یک تحقیق گروهی انجام دهند
ح) درباره‌ی موضوعی که خوانده‌اند ، مصداق‌هایی در زندگی روزمره بیابند و توضیح دهند

منابع و ماخذ

۱ - آموزش زبان فارسی ، مولف : دکتر مهدی مشکوة الدینی ۱۳۷۷
۲ - خبرنامه (آینه) شماره‌ی ۵ نیمه‌ی اول تیر ماه ۱۳۸۳
۳ - راهنمای معلم فارسی بیاموزیم آموزش زبان فارسی جلد اول تالیف : دکتر حسن ذوالفقاری و دیگران
۴ - رشد آموزش راهنمایی شماره‌ی ۲۴ - سال هفتم بهار ۱۳۷۹
۵ - رشد معلم شماره‌ی ۷ فروردین ۱۳۸۴
۶ - روان‌شناسی آموزش خواندن : مولف علی محمد ناعمی
۷ - روان شناسی برای معلمان ؛ با ترجمه : علینقی خرازی
۸ - روش تدریس زبان فارسی (دوره‌ی دبستان) ؛ تالیف : دکتر بهمن زندی
۹ - روش‌های مطالعه و یادگیری ؛ دکتر علی اکبر سیف
۱۰ - ماهنامه‌ی پژوهش شماره‌ی ۳۴ - تیر ماه سال ۸۳
۱۱ - مجله‌ی رشد آموزش ابتدایی سال هفتم ، شماره‌ی هشت
۱۲ - مجموعه‌ی سخنرانی‌ها و مقالات چهارمین مجمع علمی آموزش زبان و ادب فارسی ۱۳۸۰
۱۳ - مطالعه‌ی حافظه‌ی کوتاه مدت و بلند مدت ؛ فاطمه نظام آبادی عاشوری
۱۴ - نتایج مطالعه‌ی بین‌المللی پیشرفت سواد خواندن پرلز ۲۰۰۱ : دکتر عبدالعظیم کریمی
۱۵ - ویژه نامه‌ی ، نگاه هفته‌ی پژوهش سال ۸۳

کتاب های منتشر شده انتشارات ابوعطا

کتاب‌های راز تحول (مدیریت موفق)

نام کتاب	نام نویسنده
روش مدیریت ویل دان	کنت بلانچارد
آیین شگفت انگیز گانگ هو !	کنت بلانچارد
طرفداران شیفته	کنت بلانچارد ـ شلدون باولز
قرص مدیریت	کنت بلانچارد ـ مارک مکنیک
چگونه مثل یک میلیونر فکر کنیم ؟	مارک فیشر
جرأت داشته باش،آرزو کن ..قدم بردار	جان .سی. ماکسول
۲۱ قانون رهبری	جان .سی. ماکسول
اوج گیری تیمی	کنت بلانچارد

مجموعه کتاب های راز تحول در پی نیازسنجی به عمل آمده در مسایل و مشکلات مربوط به مهارت مدیریت (خانواده ، محل کار و جامعه) شکل جدی به خود گرفت و پس از مطالعات به عمل آمده بر آن شدیم تا کتاب های برگزیده را در سطح جهان شناسایی و منطبق بر فرهنگ و نوع روابط مؤثر در کشور عزیزمان ایران آن ها را به چاپ برسانیم . حتماً می‌توانیم قدمی مؤثر در این راه برداریم .

کتاب‌های یار دبستانی من (مکمل های آموزشی)

نام کتاب	نام نویسنده
املای اول تا پنجم دبستان	دکتر محمدرضا سنگری ، فاطمه صفری علیزاده ،داریوش هفت برادران
علوم اول تا پنجم دبستان	محمود امانی طهرانی ، زهرا حریرفروش، مهرناز صادقی
ریاضی اول تا پنجم دبستان	گروه مولفان به سرپرستی خسرو داوودی
تعلیمات اجتماعی چهارم و پنجم	منصور ملک عباسی، راضیه دماوندی کمالی، آزاده رئیسی
راهنمای عملی پژوهش(روش تحقیق)	منوچهر فضلی خانی،ناصر جعفری،زهرا حریرفروش،مهرناز صادقی،سهیلا پرچمی
آموزش خواندن	دکتر محمدرضا سنگری ، فاطمه صفری علیزاده
کارت های تصویری نگاره و نشانه لوح تصویری نگاره و نشانه	دکتر محمدرضا سنگری ، داریوش هفت برادران داریوش هفت برادران

- ✓ شیوه های نوین آموزشی با تکیه بر دو اصل اهداف‌برنامه‌ی درسی و نیازاساسی دانش‌آموزان
- ✓ استفاده از شیوه‌های تلفیقی، دسته بندی، مرور آموخته ها و ارزشیابی مستمر
- ✓ تکمیل سبد آموزشی به‌منظور گسترش دایره‌ی دانایی
- ✓ تشویق به تفکر منطقی ، تمرین ، تکرار ، تثبیت و تعمیق آموخته ها
- ✓ آموزش غیر مستقیم در قالب تدریس اثر بخش با تکیه بر داستان و زمینه سازی جهت شکوفایی خلاقیت
- ✓ ساده و روان نویسی و توجه ویژه به مسایل نو و خلاقانه به موضوع ها با توجه به توانایی ذهنی و سنی دانش آموزان

کتاب‌های سیمرغ

مهارت های زندگی زیر نظر دکتر محمدرضا سنگری و دکتر ضیا قائم مقام فراهانی

نام کتاب	نام نویسنده
پرسان و غار اژدها (اعتماد به نفس)	مژگان مشتاق، بهروز واثقی ،نیما علی شریفی
پیشولی به شکار گنجشک می‌رود (تمرکز)	مژگان مشتاق، بهروز واثقی ،نیما علی شریفی
جوجه اردکی که مادرش را گم کرد (انگیزه)	مژگان مشتاق، بهروز واثقی ،نیما علی شریفی
دندان سفید و ساقه بامبو (خلاقیت)	مژگان مشتاق، بهروز واثقی ،نیما علی شریفی
زنبورهای سیمرغ بچه‌ها را ادب می‌کنند (کار گروهی)	مژگان مشتاق، بهروز واثقی ،نیما علی شریفی

مجموعه‌ی بازگشت سیمرغ مجموعه‌ای ۳۰ جلدی است که طی آن ۳۰ مهارت شخصیتی در قالب داستان به کودکان آموزش داده می‌شود . در کنار هر داستان که به صورت غیر مستقیم برای ایجاد تصویر ذهنی مناسب از پارامترهای شخصیتی و نهادینه کردن آن‌ها در کودکان مد نظر قرار گرفته بخشی نیز به تعریف این پارامترها برای والدین اختصاص یافته است. در این بخش ضمن معرفی ویژگی های کودکی که دارای مهارت مورد نظر است راه کارهایی در قالب مثال برای نهادینه شدن مهارت ها در کودکان به والدین ارایه شده است . این بخش قابل جدا شدن از کتاب است و صرفاً برای آگاهی بزرگ ترها اضافه شده است.

To Teach Reading
(Studing Methods)

With Learning Procedures

ISBN:964-8219-46-X
9789648219463

انتشارات ابوعطا

آدرس دفتر مرکزی : خ انقلاب ، خ ۱۲ فروردین ، ساختمان ناشران ، طبقه چهارم ۶۶۴۹۰۵۴۷-۶۶۹۵۰۹۵۳

آدرس مرکز پخش : مرکز توزیع کتاب ندای مدرسه - خ انقلاب ، خ ۱۲ فروردین ساختمان ناشران

طبقه چهارم تلفن : ۹-۶۶۴۸۵۹۳۷ ۰۹۱۲۳۸۶۵۱۲۱